

UNIVERZA V NOVI GORICI
FAKULTETA ZA HUMANISTIKO

**KRITIČNI PREGLED SLOVENSКИH IN PREVEDENIH
MLADINSКИH DEL
ZA OTROKE S POSEBNIMI POTREBAMI
MAGISTRSKO DELO**

Nina Bednařik

Mentorica: doc. dr. Barbara Pregelj

Nova Gorica, 2013

ZAHVALA

Magistrsko nalogo posvečam svojemu očetu. Vem, da je tam nekje in s ponosom zre vame.

Mentorici, doc. dr. Barbari Pregelj se kot prvi zahvaljujem, da me je vodila v pravo smer. Vse spodbudne besede so me dodatno motivirale, da sem nalogo napisala do konca.

Posebna zahvala gre moji mami in očimu, ki sta mi omogočila šolanje in mi z vso ljubeznijo stala ob strani.

Matej, hvala za potrpljenje v nervoznih trenutkih in za pomoč pri dosegu cilja.

Hvala tudi Beti, Barbari in Marinki za vso pomoč in budna očesa.

NASLOV

Kritični pregled slovenskih in prevedenih mladinskih del za otroke s posebnimi potrebami

IZVLEČEK

V svojem magistrskem delu podajam kritični pregled slovenskih in prevedenih mladinskih besedil za otroke s posebnimi potrebami, saj ti večinoma potrebujejo posebej prilagojena literarna besedila, ker jim določeni primanjkljaji onemogočajo prebiranje »navadnih« literarnih besedil. V slovenskem prostoru je literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami premalo, težko jih je najti, vse gradivo, prirejeno za otroke s posebnimi potrebami pa tudi ni kvalitetno. Moj namen je bil pregledati in po svoje oblikovati kriterije za vrednotenje besedil za otroke s posebnimi potrebami, na kratko orisati infrastrukturo dejavnikov, ki se z besedili za otroke s posebnimi potrebami ukvarjajo, in pregledati označbe gradiv z nalepkami, ki sporočajo skladnost s priporočili prilagoditev za določeno kategorijo bralcev. Pri analizi korpusa literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami sem zato upoštevala skupek vseh navedenih kriterijev in vsa gradiva tudi ovrednotila. Na ta način sem izdelala prvi slovenski pregled literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami, v katerega sem vključila dvainpetdeset literarnih besedil, ki sem jih razvrstila glede na bralčeve primanjkljaje. Med temi sem kot priporočljiva in zelo kakovostna označila enaindvajset literarnih besedil, enako število besedil sem označila kot kakovostna. Šest literarnih besedil je napisanih povprečno, štiri literarna besedila pa ne izpolnjujejo kriterijev. V magistrski nalogi je poudarjen pomen zavedanja o pomembnosti izdaje kakovostnih literarnih besedil, česar se morajo zavedati vsi strokovni delavci, ki delajo z otroki s posebnimi potrebami. Naš učenec oziroma otrok s posebno potrebo mora dobiti v roke literarno besedilo, ki ga bo pritegnilo in mu omogočilo, da bo prebrano tudi razumel.

KLJUČNE BESEDE

Otroci s posebnimi potrebami, mladinska književnost, literarna besedila, prilagoditve, vrednotenje, merila kakovosti.

TITLE

The critical overview of Slovene and translated juvenile works of literature for children with special needs

EXTRACT

In my master's thesis, I am passing a critical overview of Slovene and translated juvenile literary works for children with special needs, because they require specifically adapted literary works, since certain deficits make their reading of "common" literary texts impossible. In Slovenia, there are not enough literary texts for children with special needs, they are hard to find and the material, specially adapted for children with special needs, is not qualitative; therefore, it was my intention to review and to form my own criteria for the evaluation of the literary texts for children with special needs, briefly outline the infrastructure of factors that deal with texts for children with special needs, and to check labels on materials, which are conveying conformity with references of adaptations for certain category of readers. I took into consideration all of the listed criteria in the analysis of the corpus of the literary texts for children with special needs and I also assessed all of the listed literary texts. In this way, I formed the first overview of the literary texts for children with special needs in which I incorporated fifty-two literary texts, arranged according to readers' deficits. Among these, I marked twenty-one literary texts as really recommendable and qualitative, and equal number of literary texts as qualitative. Six literary texts are mediocre and four literary texts do not meet the criteria. The master's thesis emphasizes the meaning of the importance of issuing quality literary texts, which is something that all educators and teachers working with children with special needs should realise. Our student or a child with special needs must be able to receive such a literary text, which will attract them and enable them to understand what they have read.

KEYWORDS

Children with special needs, juvenile works of literature, literary texts, adaptations, valuation, criteria of quality.

KAZALO

1 UVOD	1
2 OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI	4
2.1 Klasifikacija otrok s posebnimi potrebami	6
2.1.1 Slepí in slabovidni otroci	6
2.1.2 Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja	7
2.1.3 Gluhi in naglušni otroci	10
2.1.4 Otroci z motnjami v duševnem razvoju	10
2.1.5 Otroci z avtizmom	11
3 UGOTOVITVE ANKETNEGA VPRAŠALNIKA	13
3.1 Rezultati in interpretacija anketnega vprašalnika	13
3.2 Sklepne ugotovitve anketnega vprašalnika	21
4 ANALIZA LITERARNIH BESEDIL ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE S POSEBNIMI POTREBAMI	24
4.1 Oris infrastrukture mladinske književnosti za OPP	24
4.2 Mladinska literarna besedila za OPP	27
4.3 Analiza literarnih besedil glede na posamezni primanjkljaj	31
4.3.1 Literarna besedila za slepe in slabovidne otroke	32
4.3.2 Literarna besedila za otroke s primanjkljaji na posameznih področjih učenja	38
4.3.3 Literarna besedila za gluhe in naglušne otroke	62
4.3.4 Literarna besedila za informiranje mladih bralcev o otrocih s posebnimi potrebami ...	66
4.3.4.1 Besedila, ki informirajo o slepih in slabovidnih	66
4.3.4.2 Besedila, ki informirajo o otrocih s posebnimi potrebami	72
4.3.4.3 Besedila, ki pripovedujejo o otrocih z motnjami v duševnem razvoju, informirajo o ljudeh z enako težavo	81

4.3.4.4 Besedila, ki informirajo o otrocih z avtizmom.....	91
4.4 Povzetek korpusa literarnih besedil.....	96
4.5 Oznake knjig glede na skladnost s priporočili za določeno kategorijo otrok	112
5 ZAKLJUČEK	114
6 VIRI IN LITERATURA.....	116
7 PRILOGE	127

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Kakšna literarna besedila ponujate otrokom in mladostnikom s posebnimi potrebami? ..	14
Graf 2: Kdo bi moral na področju izdajanja literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami storiti več?	15
Graf 3: Za katere skupine otrok s posebnimi potrebami najtežje najdete primerna literarna besedila?	16
Graf 4: Katera so najbolj kakovostna literarna besedila za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami?	16
Graf 5: Kje najdete primerna literarna besedila za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami?	17
Graf 6: Po kakšnih merilih izbirate literarna besedila, ki jih ponujate otrokom in mladostnikom s posebnimi potrebami?	18
Graf 7: Kakšna so po Vašem mnenju kvalitetna literarna besedila za otroke s posebnimi potrebami?	19
Graf 8: Kaj kakovostna literarna dela ponujajo tem otrokom?	19
Graf 9: Kaj menite o posebnih oznakah na knjigah, ki opozarjajo na primernost za posamezne skupine bralcev s posebnimi potrebami?.....	20
Graf 10: Kakšno vlogo imajo prevedena dela za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami?	20
Graf 11: Kdaj se je po vašem mnenju pri nas uveljavila potreba po pisanju kvalitetnih knjig za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami?	21
Graf 12: Razmerje med izvirnimi in prevedenimi literarnimi besedili za OPP.....	111

1 UVOD

Podprite me tam, kjer sem močan, in moje šibkosti bodo izginile. Maorska modrost

Otroci s posebnimi potrebami se od svojih vrstnikov razlikujejo po specifičnosti njihovih primanjkljajev. Tako kot vsi mladi bralci imajo tudi oni pravico do branja in razumevanja prebranega. Poudariti je potrebno, da so nekateri od teh otrok veščji branja, ob tem pa gre za spretnost, ki odkriva nova spoznanja. Ostali otroci, ki zaradi svojih primanjkljajev ne morejo brati »navadnih« knjig, za odkrivanja novih zgodb potrebujejo prilagojena gradiva. Sama sem se med iskanjem primerne teme za magistrsko delo, takrat le delno ozaveščena o položaju literature za otroke s posebnimi potrebami, na enem od predavanj Mestne knjižnice Ljubljana podrobneje podučila o svetu zlatih hrušk¹ in pomenu literarnega vrednotenja pri literarnih delih za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami. Takrat sem ugotovila, da je na tem področju velika praznina, da manjka nazoren in celoten pregled literarnih besedil za te otroke, ki bi vsem pedagogom in staršem omogočil, da bi se lažje dokopali do primernih, prilagojenih in predvsem kakovostnih literarnih besedil za njihove otroke. Prav zato je izrednega pomena pregled kakovostnih literarnih besedil, ki te otroke prek prebiranja raznih zgodb poveže z vsakdanjim življenjem in ljudmi iz okolice. Žal so ti bralci glede na trenutno stanje nabora prilagojenih literarnih besedil spregledani. V ta namen želim izoblikovati prvi in enoten korpus prilagojenih literarnih besedil zanje. Ker so strokovni delavci in starši, ki iščejo primerno literaturo za svoje otroke, postavljeni pred velik izziv, kje in kako najti primerno knjigo za otroke s posameznimi primanjkljaji, bom v magistrskem delu skušala raziskati, koliko je literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami, kako je z njihovo dostopnostjo in ali so ta dela primerna in kakovostno napisana ter oblikovana. Prek takšnega pregleda literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami, ki ga želim izoblikovati glede na kriterije kakovosti, bi rada tudi tem otrokom ponudila pregled, ki jih bo spodbudil k branju.

Uvodoma bom v svoji magistrski nalogi najprej popisala vse skupine otrok s posebnimi potrebami, ki potrebujejo posebne prilagoditve za branje literarnih besedil. Sledila bo analiza stanja raziskav na področju mladinske književnosti za otroke s posebnimi potrebami preko analiz anketnega vprašalnika, oblikovanega za potrebe raziskave. Tega sem posredovala specialnim

---

¹ Zlata hruška je znak za kakovost otroških in mladinskih knjig, ki ga podeljuje Mestna knjižnica Ljubljana, Pionirski oddelek.

pedagogom, učiteljem in knjižničarjem, ki imajo stike z otroki s posebnimi potrebami in z zanje prirejenimi literarnimi besedili. Odgovore anketirancev sem primerjala z dejanskim stanjem gradiva, ki ga bom popisala v obliki korpusa literarnih besedil ter pri kritičnem pogledu infrastrukture izdajanja literarnih besedil oziroma mladinske književnosti za otroke s posebnimi potrebami. V nadaljevanju se bom posvetila pomenu kakovostnih literarnih besedil: že oblikovanim merilom kakovosti bom dodala svoje kriterije, ki jim bom sledila v nadaljevanju, ko bom kritično pretresla celoten korpus literarnih besedil. Pri tem bom sledila prepletu meril literarne kakovosti, med drugim se bom naslonila na kriterije vrednotenja po Janku Kosu, merilom kakovosti, ki jih je za priročnike za branje kakovostnih mladinskih knjig izoblikovala Mestna knjižnica Ljubljana – Pionirski oddelek. Pri obravnavi literarnih besedil za bralce z disleksijo bom vrednotila po merilih, ki jih je Milena Košak Babuder oblikovala kot kriterij za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo. Pri kriteriju za vrednotenje bom sledila tudi merilom Igorja Saksida in Dragice Haramija, ob tem pa postavila še svoja merila. V poglavju, namenjenemu analizi literarnih besedil bom literarna besedila razporedila v podpoglavja, glede na specifični primanjkljaj mladega bralca in glede na prilagoditve gradiva. Tu gre predvsem za otroke, ki so slepi in slabovidni (uporabljajo tipno gradivo), in otroke s primanjkljaji na posameznih področjih učenja (bralci z disleksijo). Sledila bo obravnava literature za gluhe in naglušne otroke, ki potrebujejo enostavnejšo in njim namenjeno literaturo (v slovenskem znakovnem jeziku), da bi se lažje spopadli s svojo drugačnostjo. Nato bom obravnavala literarna besedila, ki informirajo polnočutne otroke in mladostnike z nekaterimi primanjkljaji in tegobami, ki pestijo posamezne skupine otrok s posebnimi potrebami (spopadanje z motnjami v duševnem razvoju in avtizem). Tako bom pregledala vsa izvirna slovenska in prevedena dela namenjena tem otrokom in jih skušala razvrstiti glede na starost otrok, žanre, vrsto posebnih potreb, predvsem pa na kakovost in primernost besedil za omenjene naslovnike. Ob koncu podrobne analize bom izoblikovala preglednico, ki bo kratek pregled kritičnega pretresa literarnih besedil. Sledil bo pregled literarnih besedil glede na leto izdaje, s katerim bom ugotavljala, kdaj je začelo naraščati izdajanje tovrstnih besedil, pri čemer si bom pomagala s spletnim katalogom Cobiss, priročniki za branje, ki jih izdaja Pionirska knjižnica Ljubljana, in brskanjem po knjižnih policah. Na koncu magistrskega dela bom nekaj besed namenila tudi oznakam na knjigah, ki predstavljajo skladnost s priporočili za določeno kategorijo

otrok. Te oznake so zanimive, vendar jih veliko strokovnjakov označuje za stigmatizirajoče in povsem osredotočene na etiketiranje otrok s posebnimi potrebami.

Vodilo moje magistrske naloge je delo Shela Silversteina: *Manjkajoči košček sreča veliko O*. Vsi v življenju iščemo nekoga, ki bi nam pomagal. Nekoga, ki nas bo sprejel take, kot smo, z vsemi napakami. Ravno tako nas potrebujejo tudi otroci s posebnimi potrebami. Skupaj z nami lahko ti otroci postanejo osebe z veliko začetnico. Moramo jih videti, spoznati, razumeti in jim ponuditi nekaj, da bodo videli svojo pravnomočnost in enakovrednost v našem skupnem svetu.

2 OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI

Oznaka otroci s posebnimi potrebami zaobjema otroke in mladostnike, ki so na tak ali drugačen način drugačni. Zanje je bistvena pravica biti drugačen. Metod Resman poda oznako otrok s posebnimi potrebami: »Najsplošnejša označitev otrok/učenca s posebnimi potrebami bi bila, da so 'posebni' vsi tisti otroci oziroma skupine otrok, ki se razlikujejo od dominantnih (večinskih) skupin po socialno-kulturnih, telesnih in osebnostnih (intelektualnih, čustvenih) značilnostih« (Resman 2003: 67). V preteklosti se je ljudi s posebnimi potrebami opredeljevalo po negativnih lastnostih. Leta 1975 je pojem integracija stopil v ospredje, ko je OZN izdala *Deklaracijo o pravicah prizadetih oseb*. Od takrat dalje so sodobne vrednote spremenile stara poimenovanja in ponudile boljše možnosti za osebe s posebnimi potrebami. »Opuščamo nazive, ki so jih stigmatizirali in namesto njih uporabljamo tiste, ki govore o tem, kaj posameznik zmore in kaj potrebuje« (Opara 2005: 7). Te otroke se vključuje v »normalno« okolje v največji možni meri, zagotavlja se ustrezne pogoje in način dela z njimi ter odnose medsebojnega sprejetja in spoštovanja. V ospredju so vprašanja, kakšne prilagoditve in pomoč ti otroci potrebujejo, kako naj jih uspešno preučujemo in jim prilagodimo kurikulum ter učne načrte. Bistvo inkluzije je, da se vsi otroci vključujejo v skupno šolo; v posebne oblike pa le tedaj, če je strokovno ugotovljeno, da je to za otroka najboljša rešitev (Opara 2005: 12).

Nova paradigma se v Sloveniji uresničuje na več načinov:

- z *Belo knjigo o vzgoji in izobraževanju* (1995),
- s sprejetjem večine splošnih šolskih zakonov (1996),
- z *Zakonom o usmerjanju OPP* (2000).

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju je prinesla temeljne spremembe. V njej je sprejet naziv »otroci s posebnimi potrebami« (v nadaljevanju uporabljam utečeno okrajšavo OPP), ki opredeljuje otroke in mladostnike s posebnimi potrebami. Vidno je uveljavljanje integracije vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami v celoten sistem vzgoje in izobraževanja (Opara 2005: 13). Prave temelje so postavili šele novi šolski zakoni. Splošna šolska zakonodaja iz leta 1996 je vsebovala le splošna vprašanja vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi

potrebami, specifična vprašanja pa so vključena v *Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami* (ZUOPP). Ta obravnava le OPP, ki veljajo za zahtevnejše primere in potrebujejo več prilagoditev in pomoči. Zakon natančno predpisuje postopke ugotavljanja vrste in stopnje primanjkljajev, ovir ter motenj in določa, katere otroke je potrebno usmeriti (Opara 2005: 20).

Zakon o usmerjanju OPP po 2. členu predvideva, da največ prilagoditev in pomoči potrebujejo:

- otroci z motnjami v duševnem razvoju,
- slepi in slabovidni,
- gluhi in naglušni,
- gibalno ovirani,
- dolgotrajno bolni otroci,
- otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja,
- otroci z govorno-jezikovnimi motnjami,
- otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami,
- otroci z avtističnimi motnjami (ZUOPP 2011).

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami ne predvideva nadpovprečno sposobnih oziroma nadarjenih otrok. Barica Marentič Požarnik piše, da tudi ta skupina otrok spada med učence s posebnimi potrebami, čeprav nanje ne pomislimo v tej zvezi. Danes, ko se opušča merjenje po metodi IQ testov, se v pojem nadarjenosti vključujejo specifične sposobnosti (glasbene, ustvarjalne, likovne itd.). Za izpolnitev pogojev nadarjenosti se uporablja Renzullijev model razvoja talenta, ki predvideva »ustrezno kombinacijo sposobnosti, motivacije, ustvarjalnosti in spodbud iz okolja« (Marentič Požarnik 2012: 253). Avtorica poudarja načelo korelacije ali povezanosti, kjer gre za nadarjenost v vseh bistvenih značilnostih: telesnem, sposobnostnem, motivacijsko-osebnostnem in socialnem pogledu (prav tam: 253).

Otrok s posebnimi potrebami ni prizadet otrok, ampak potrebuje določene prilagoditve in integracijo. Pomembno se je zavedati, da je vsem tem otrokom skupno le to, da imajo posebne

potrebe, saj je vsak posameznik specifičen in unikaten. Otrok s posebnimi potrebami je vsak otrok, ki potrebuje prilagoditve in pomoč, da bo uspešen v okolju, v katerem se nahaja. Barica Marentič Požarnik meni, da bi lahko vsakemu učenci rekli, da je učenec s posebnimi potrebami, »saj je edinstvena osebnost s kombinacijo le zanj značilnih spoznavnih, čustvenih in motivacijskih posebnosti« (Marentič Požarnik 2000: 248). Prav zato bi rada poudarila, da v okviru priložnosti za pravično vzgojo in izobraževanje otroci s posebnimi potrebami potrebujejo stik s kvalitetnimi literarnimi besedili, ki bi jim približala knjigo kot vir novih spoznanj in zgodb. Vsak otrok, pa naj ima specifične primanjkljaje ali ne, ima pravico do samostojnega branja. Tudi otroci s posebnimi potrebami si zaslužijo spoznavati skrivni svet zgodb in junakov ter se z njimi poistovetiti. Vsekakor jim moramo zagotoviti pravico do samostojnega branja, razumevanja prebranega in vživljanja v prebrane zgodbe in spoznanja.

2.1 Klasifikacija otrok s posebnimi potrebami

V svojem magistrskem delu se posvečam predvsem otrokom s posebnimi potrebami, ki potrebujejo posebna oziroma zanje izdelana literarna besedila. Tu gre predvsem za slepe in slabovidne otroke in tiste s primanjkljaji na posameznih področjih učenja. Sledila bo obravnava literarnih besedil za otroke, ki potrebujejo predvsem enostavnejša in za njih pisana literarna besedila, da bi se lažje spopadli s svojo drugačnostjo. Tako bom opisala gluhe in naglušne otroke, saj ti potrebujejo literarna besedila v slovenskem znakovnem jeziku. Ker me bodo v nadaljevanju naloge zanimala tudi literarna besedila, ki opisujejo določene skupine otrok s posebnimi potrebami, bom na kratko predstavila tudi otroke z motnjami v duševnem razvoju in avtizmom.

2.1.1 Slepi in slabovidni otroci

Slepi oziroma slabovidni otroci so tisti, »ki imajo okvaro vida, očesa ali vidnega polja« (Opara 2005: 44). Vzgoja slepih in slabovidnih je stara več stoletij in v tem času so razvili številne pripomočke in pomagala, ki slepim in slabovidnim omogočajo učenje, branje in pisanje. Danes se jih večina šola v rednih šolah. Slepi in slabovidni v intelektualnem razvoju ne zaostajajo za vrstniki, le nekateri procesi potekajo nekoliko drugače, predvsem so lahko počasnejši. Za premagovanje vseh ovir potrebujejo veliko energije in volje, mi pa jim moramo nuditi naklonjeno okolje in podporo (Opara 2005: 44). Slepi imajo glede na »stopnjo čutne prikrajšanosti pri učenju probleme zaradi pomanjkanja vidnih predstav, težav pri posploševanj in

s tem povezanim oblikovanjem pojmov« (Marentič Požarnik 2012: 249). Slepi in slabovidni morajo izpopolniti druga čutila, tako sta tip in sluh oči slepih. (Opara 2005: 44).

Slabovidne razlikujemo glede na zmerno in težjo slabovidnost. Slepe otroke delimo na:

- slepe otroke z ostankom vida,
- slepe otroke z minimalnim ostankom vida in
- popolnima slepe otroke (Opara 2005: 45).

2.1.2 Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja

To skupino otrok je najtežje definirati, saj zahteva več pojasnjevanja. Predvsem gre za otroke, »s katerimi je treba delati nekoliko drugače. Prilagoditi jim je treba metode in načine dela ter jim nuditi pomoč pri razumevanju potrebnih sposobnosti in spretnosti« (Opara 2005: 56).

»Učenci z lažjimi specifičnimi učnimi težavami in posamezniki z zmernimi specifičnimi učnimi težavami spadajo v skupino otrok z učnimi težavami /.../. Učenci s težjimi oblikami specifičnih učnih težav pa so kot otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja /.../. Poleg kriterijev za identifikacijo specifičnih učnih težav imamo pri nas opredeljene še dodatne kriterije za ugotavljanje intenzivnosti težav in upravičenosti do usmerjanja in dodatne strokovne pomoči« (Magajna 2011: 88).

Otroci s kritičnimi učnimi težavami »so ovirani pri pridobivanju jezikovnih spretnosti, pomembnih za učenje v šoli in na delovnem mestu in zahtevajo vsaj eno od oblik pomoči, kot so: svetovanje, korekcijske vaje ali specialna edukacija« (Opara 2005: 57). Kritične učne težave zahtevajo specialno-pedagoške postopke, saj otroka ovirajo predvsem pri učenju: »pri branju (disleksija), pisanju (disgrafija), govoru (govorna nespretnost), poslušanju (motnje pozornosti, hiperaktivnost), računanju (diskalkulija) in pri drugih jezikovnih funkcijah, ki so bistvene za učenje česar koli v šoli in življenju« (prav tam: 58). Kritične učne težave niso rezultat zunanjih travm, ampak »disfunkcija centralnega živčnega sistema, ki ni direktna posledica drugih zunanjih pogojev in vplivov« (prav tam). Otrok je označen za učno motenega, če »ne doseže ravni sposobnosti, primerne starosti, na eni ali več kot šestih spretnostnih področjih pri normalnih šolskih predmetih, in sicer: govornem razumevanju, slušnem razumevanju, pisnem izražanju, temeljnih bralnih spretnostih, matematičnem računanju in matematičnem sklepanju« (prav tam). Vzroki za učne težave so lahko: generični (podobne težave imajo starši ali sorodniki),

dejavniki okolja (revščina, neustrezna edukacija), fizični (korekcijske napake) in nevrološki dejavniki (napačno mreženje v možganih) (Opara 2005: 59).

Ta skupina otrok v procesu šolanja potrebuje naklonjenost učiteljev in sošolcev, prilagoditve (ustrezno mesto, urejenost prostora, primeren prostor), več časa pri obravnavi, utrjevanju in preverjanju znanja (Opara 2005: 60).

Ker je v magistrski nalogi v ospredju branje in razumevanje prebranega, se bom nekoliko bolj poglobila v otroke z disleksijo.

»V obdobju otroštva se novo naučeno znanje utrjuje in krepi preko govora. Disleksija lahko ta proces zavira v tem smislu, da otežuje razlago glasov in posledično tudi umeščanje novega znanja v spomin. Večina oseb z disleksijo nima težav z govorom, vendar pa imajo določene jezikovne težave. Ena tovrstnih težav so težave s priklicem besed. /.../ Njihovo besedišče ni slabo, vendar pa so besede in koncepti del sistema, ki ni povsem jasen in dobro dostopen. Pogosteje so nagnjeni k zamenjavi tujih izrazov, ko so med seboj podobni tako po vsebini in izgovorjavi kot tudi po črkovanju. Nedavne raziskave poudarjajo, da lahko jezikovna prikrajšanost v predšolski dobi in osnovnošolskem obdobju podvrže otroka velikemu tveganju za težave pri branju. Primanjkljaji v fonoloških, semantičnih in sintaktičnih spretnostih v teh letih sovpadajo s kasnejšo disleksijo« (Raduly-Zorgo in drugi 2010: 38–39).

Med obravnavo literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami me bo zanimalo predvsem branje, zato se bom tudi pri otrocih z disleksijo osredotočila predvsem na njihovo branje. Katarina Kesič Dimic opozarja na napake pri črkovanju bralcev z disleksijo (počasno branje, neupoštevanje ločil, slabše razumevanje prebranega, zamenjevanje besed s podobnimi, izpuščanje besed itd.) (Kesič Dimic 2013²).

Marija Kavkler in Milena Košak Babuder navajata še dodatne napake pri branju. Bralec z disleksijo ima lahko pri branju:

- težave pri prepoznavanju glasov v besedah;
- težave s pravilnim zaporedjem glasov in črk v besedah;
- težave pri ustvarjanju rim – težko si zapomnijo otroške rime in zaporedje rime;
- lahko imajo težave, ko želijo izgovoriti posamezne glasove v besedi;

---

² Dostopno na spletnem naslovu <http://www.disleksija.si/branje-in-crkovanje/#more-17> (19. 3. 2013).

- otrok se pri branju »izgubi«;
- težave z navajanjem zaporedja črk v abecedi;
- težave pri izgovarjanju večzložnih besed, celo zelo pogostih;
- slabe veščine prepoznavanja besed – še zlasti neznanih besed;
- zatikajoče in neritmično branje;
- odpor do branja;
- bralno razumevanje besedila je pogosto boljše kot branje posamezne besede (Kavkler in Košak Babuder 2007: 22).

Na spletni strani *www.disleksija.si*, disleksijo pojasnjuje specialna pedagoginja Romana Murn, ki pravi, da sta današnje življenje in šolsko delovanje neprijazni do oseb z disleksijo.

»Otroci z disleksijo so povprečno ali tudi nadpovprečno nadarjeni, imajo talente in so nagnjeni k umetniškemu delovanju /.../ Temeljne veščine v šoli so branje, pisanje in računanje, pot do teh veščin je postopna, linearna, temelji na zaporedju in na odnosu vzrok-posledica. Ravno ta utemeljenost naše šole je pravo nasprotje tistega, kar bi otrok z disleksijo potreboval. Znajde se pred goro problemov, ki se jih mora lotevati vsak dan v šoli in vsak popoldan doma. Pogosto so ti problemi preveliki za otrokove posebnosti, on potrebuje drugačne pogoje za svojo rast in razvoj: učenje z raziskovanjem, z osebno izkušnjo, umetniškim ustvarjanjem, drugačne pristope pri opismenjevanju, ocenjevanju ...« (Vir: spletna stran *www.diskleksija.si*³).

Kot zanimivost naj povem, da imajo tudi učenci z bralno-napisovalnimi težavami možnost sodelovanja pri bralni znački. Z mentorjevo pomočjo lahko pridobivajo »strategije, ki jim pomagajo, da napredujejo, so uspešni pri učenju ter optimalno razvijejo svoje potenciale« (Košak Babuder 2009: 63). Milena Košak Babuder je izoblikovala strategijo metodo *Test petih prstov*, s katero lahko ugotovimo jezikovno ustreznost in primernost besedila pri šolarjih. Prek te metode otrok sam izbere primerno knjigo in ob tem določa število neznanih besed na eni strani besedila (prav tam).

---

3 Dostopno na spletnem naslovu: *www.disleksija.si* (19. 3. 2013).

2.1.3 Gluhi in naglušni otroci

Gluihi in naglušni otroci⁴ so po zakonodaji otroci s posebnimi potrebami. »Gluihi oziroma naglušni otroci imajo okvare, ki zajemajo uho, njegove strukture in z njimi povezane funkcije« (Opara 2005: 46). Gluhota je bolj skrita od slepote in v smislu komunikacije bolj izključujoča. Gluhe pri učenju delno ovira »omejeno in upočasnjeno razumevanje in uporaba jezika« (Marentič Požarnik 2012: 249). Ločimo med gluhimi in naglušnimi ljudmi. Gluhota je popolna ali delna nezmožnost slišanja, popolna gluhota je redka in navadno prirojena. Delna gluhota ali naglušnost je lahko posledica ušesne bolezni, poškodbe ali degeneracije slušnega mehanizma zaradi staranja. Gluhoto in naglušnost ocenjujemo po dveh kriterijih: jakosti zvoka (enota je decibel (dB)) in višini zvoka (enota je herc (Hz)). Človeško uho ima sposobnost zaznavanja frekvenc od 16 Hz do 20.000 Hz (prav tam).

Prvobitna »govorna« simbolika so kretnje. Gluihi imajo svoje simbole – znakovni jezik. Ta vsebuje okoli 2000 simbolov in dejstvo, da imajo »normalni« ljudje, torej ljudje, ki dobro slišijo, na voljo 100.000 simbolov, pove, da je mišljenje gluhega osiromašeno (Opara 2005: 49). Tako se že takoj ob sami razlagi, kdo so gluihi ljudje in kako se sporazumevajo, srečamo z jasno razvidno krivico, ki jim jo s to razlago delamo.

Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika (2002) pravi, da je znakovni jezik jezik sporazumevanja gluhih oseb oziroma sredstvo za sporazumevanje gluhih oseb. Zakon daje gluhim pravico do uporabe slovenskega znakovnega jezika in pravico do informiranja v njim prilagojeni tehniki ter obseg in način uveljavljanja pravice do tolmača za znakovni jezik (Opara 2005: 49). Dejansko se v Sloveniji dogaja, da gluhim študentom ni omogočeno niti poslušanje predavanj v znakovnem jeziku. »Gluhota in naglušnost sta veliki oviri pri vzgoji in izobraževanju. Ker je en vhodni kanal za sprejemanje informacij mrtev ali oviran, so težave pri prepoznavanju, razumevanju, obdelavi in uporabi informacij« (prav tam).

2.1.4 Otroci z motnjami v duševnem razvoju

Začetki obravnave te skupine otrok so izredno stigmatizirani. Za nekdanje pojmovanje te skupine so uporabljali nazive: duševno prizadet, duševno nerazvit, duševno zaostal, idiot, debil itd. Te

---

⁴ Danes se ne uporablja več izraza gluhtonem otrok, saj je gluhtonem tisti gluihi, ki ne zna govoriti in ni šolan. Dejstvo pa je, da se vsi gluihi znajo tako ali drugače sporazumevati. Zato je pravilen izraz, da govorimo o gluhih ljudeh (Opara 2005: 47).

otroke so definirali s testnim rezultatom IQ, ki ne ponuja jasne slike človeka (Opara 2005: 41). Pravzaprav človek vedno funkcionira kot celota »vsega biološkega, psihičnega in socialnega. Sedaj govorimo o funkcionalnem diagnosticiranju, kjer ugotavljamo, kako posameznik opravlja različne naloge, oziroma kako funkcionira v okolju« (prav tam: 42). Sodobni kriteriji za določitev motenj v duševnem razvoju so pretežno socialno-funkcionalni, pomembna je zmožnost prilagajanja življenjskim zahtevam na različnih področjih. Pomembna je motiviranost, ambicioznost in stabilnost na čustvenem področju (Marentič Požarnik 2012: 248). »Ti otroci bodo potrebovali veliko naklonjenosti, podpore in opogumljanja /.../ Treba jim bo dajati naloge, ki jih bodo zmogli, in jim ne dovoliti, da bi bili pasivni. Krepiti jim bo treba samopodobo, /.../ njihov strah pred učenjem in druge bojzani bomo odpravljali z uspehi tam, kjer jih bodo lahko dosegali« (Opara 2005: 43).

Skupino otrok z motnjami v duševnem razvoju delimo na:

- otroke z lažjimi motnjami v duševnem razvoju,
- otroke z zmernimi motnjami v duševnem razvoju,
- otroke s težjimi motnjami v duševnem razvoju in
- otroke s težkimi motnjami v duševnem razvoju (Opara 2005).

Otroci z motnjami v duševnem razvoju imajo velike težave pri branju. Ana Koritnik v svojem prispevku pravi, da je pri otrocih z motnjami v duševnem razvoju »ena izmed težav zaostanek v jezikovnem razvoju – ti otroci imajo težave pri zaznavanju in razumevanju jezika, kar se kaže kot zmanjšana stopnja sporazumevalne/komunikacijske zmožnosti. To pa razvijamo tako v pragmatični/neumetnostni komunikacijski situaciji kot v komunikacijski situaciji z umetnostnimi – literarnimi besedili« (Koritnik 2012: 14).

2.1.5 Otroci z avtizmom

Avtizem je razvojna motnja, ki izhaja iz osrednjega živčnega sistema. Ne gre za bolezen, ampak za prirojeno biološko-nevrološko motnjo. Razlikujemo otroke s klasičnim avtizmom in otroke z Aspergerjevim sindromom. Diagnozo se postavi, ko se zasledi:

- socialni primanjkljaj in motnja v socializaciji (izogibanje vsakemu stiku z ljudmi ali neprestano iskanje ljudi; postavljanje istih vprašanj; motnje hranjenja; dolgotrajen jok ali odsotnost joka; kratkotrajno spanje in pogosto prebujanje; nerazumevanje občutkov drugih);
- motnje v komunikaciji, govornem razvoju (tekoči govor ali pa oseba sploh ne govori; kretnje izven konteksta; uporaba tuje roke; nevzpostavljanje očesnega stika; zamaknjenost v svoj svet; težave pri razumevanju tujega govora; moteni vsi jezikovni podsistemi: sintaksa, morfolologija, fonologija, semantika, pragmatika);
- primanjkljaji v imaginaciji in empatiji (pomanjkanje domišljije pri igri; ni spontane igre vlog; nezmožnost predstavljanja situacij iz pravljice; usmerjanje pozornosti na nepomembne detajle; pri likovnem izražanju vedno znova riše nek predmet; vedno je na istem interesnem področju; gibi so enostavni in stereotipni: guganje, tek v krogu; izrazita navezanost na nekatere predmete; rituali) (Opara 2005).

Vzroki za avtizem so različni: genetski (otrok podeduje poškodovane gene staršev), metabolne motnje (prirojene motnje), infekcije (okužbe pred in po rojstvu), biokemični faktorji (višja prisotnost težkih kovin v telesu), drugi vzročni dejavniki (nedonošenost, krvavitve v zgodnji ali srednji triadi nosečnosti). Simptomi se pojavijo v prvih treh letih življenja (prav tam). Otroci z avtizmom imajo težave z razumevanjem in potrebujejo jasna navodila. Ti otroci so tudi konkretni misleci, saj jih vse metafore, sarkazmi ter besede v prenesenem pomenu zmedejo. Njihov slovar besed je omejen. Težko povedo, kar želijo, ne najdejo primernih besed, da bi z njimi opisali svoje občutke. Zato je pomembno, da smo pozorni na njihovo govorico telesa, umike, izbruhe. Najlažje se orientirajo s slikami, pripravljene pa moramo biti določeno sliko pokazati večkrat. Otroci z avtizmom potrebujejo predvsem potrpežljivost.

Naj na kratko sklenem, da se nam nobena skupina otrok ne sme smiliti. Nuditi jim moramo le toliko pomoči, kot jo resnično potrebujejo. Pozorni moramo biti na vsa sporočila, ki nam jih ob tem dajejo. Prek sporočil lahko zaznamo, kaj si otrok želi, kakšno literarno besedilo mu ponudimo v branje in kaj ga bogati. Vsak otrok potrebuje veliko pomoči in prilagoditev, predvsem pa ustrezno socialno okolje in odnose. Otroci s posebnimi potrebami potrebujejo doslednost in možnost uveljavljanja splošnih človekovih pravic.

3 UGOTOVITVE ANKETNEGA VPRAŠALNIKA

Anketni vprašalnik, ki je v celoti naveden kot priloga magistrskemu delu, sem oblikovala kot pomoč in vodilo za raziskavo in predstavlja prvi korak pri raziskovalnem delu. Z njim sem želela zajeti trenutno stanje in mnenje javnosti glede dostopnosti, uporabe in vrednotenja literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami. Ker želim v magistrskem delu izoblikovati prvi pregled kakovostnih literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami, mi je anketni vprašalnik služil kot opora pri primerjavi z dejanskim stanjem, ki sem ga raziskovala. Anketni vprašalnik sem posredovala specialnim pedagogom, učiteljem in knjižničarjem, ki imajo stike z otroki s posebnimi potrebami in z zanje prirejenimi besedili. Anketni vprašalnik je bil sestavljen iz šestnajstih vprašanj. Zbiranje podatkov je potekalo prek spletne ankete, in sicer od 26. decembra 2012 do 12. februarja 2013. Po podatkih *IKa spletne ankete* je anketo reševalo 321 anketirancev, od tega 169 ustrezno. Vsi anketiranci namreč niso odgovorili na vsa vprašanja.

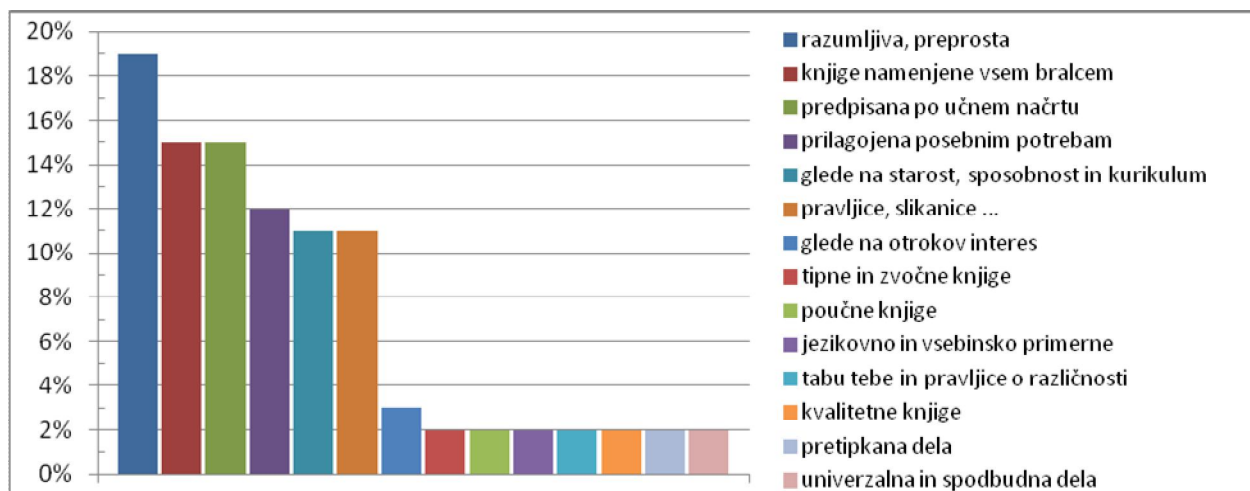
3.1 Rezultati in interpretacija anketnega vprašalnika

Uvodoma sem v anketnem vprašalniku postavila vprašanja o spolu in dokončani izobrazbi, saj sem želela izoblikovati profil anketirancev. Večina anketirancev je bila ženskega spola (88 %), moški so anketo izpolnjevali v manjšini (12 %). Večina jih ima dokončano univerzo ali srednjo šolo (38 %), 37 % vprašanih ima zaključen magisterij ali doktorat, v manjšini pa so anketiranci z zaključeno višjo šolo (7 %).

Naslednji sklop vprašanj se nanaša na vrsto gradiv.

Zanimalo me je, kakšna literarna besedila anketiranci ponujajo otrokom s posebnimi potrebami. Kot je razvidno iz *Grafa 1* večina ljudi, ki dela z otroki s posebnimi potrebami, stremi k izbiri preprostih literarnih besedil, da jih otrok s posebnim primanjkljajem lažje razume in sprejema. Učni načrt predstavlja vodilo pri izbiri literarnih del, ob tem pa se anketiranci ozirajo tudi na otrokovo starost, sposobnost, primanjkljaj in interes. Otrokom tako ponujajo zvočne in poučne, jezikovno in vsebinsko primerne in kvalitetne knjige, pretipkana dela, univerzalna in spodbudna ter literarna dela, ki govorijo o tabu temah in različnosti.

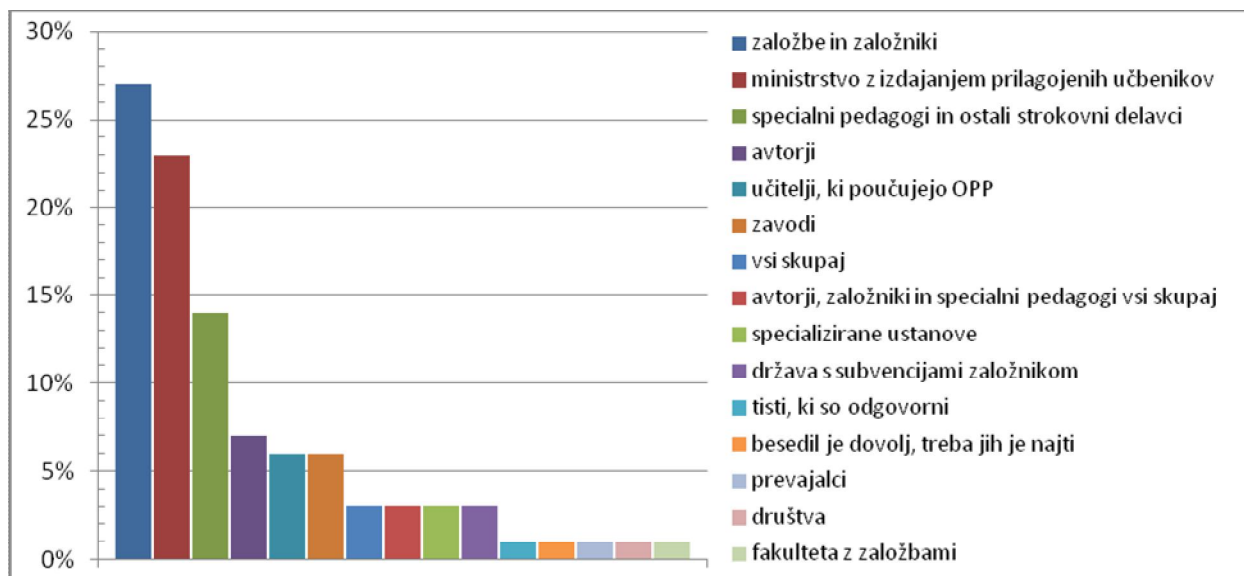
Graf 1: Kakšna literarna besedila ponujate otrokom in mladostnikom s posebnimi potrebami?

V nadaljevanju sem spraševala, ali se jim zdi, da je dovolj primernih literarnih besedil za OPP in kdo lahko pomaga pri širjenju izdaj omenjenih besedil.

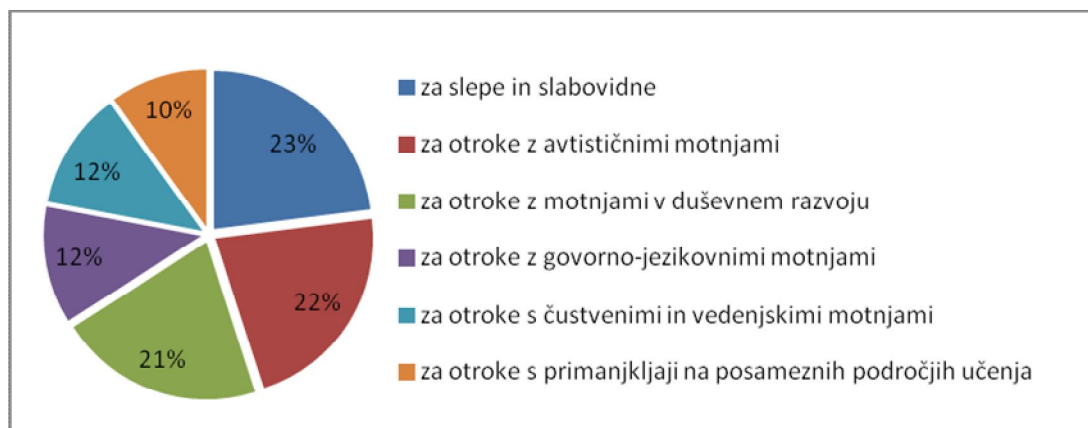
Anketiranci so v večini zatrdili, da je primernih literarnih besedil premalo (76 %), 24 % pa meni, da je takih del povsem dovolj. Kot je razvidno iz *Grafa 2* večina anketirancev ne vidi velikega zanimanja s strani države kot institucije, ko gre za izdajo literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami. Enak odnos vidijo tudi pri pristojnih v poklicih, ki se ukvarjajo z izdajanjem in založništvom. Vidno je nezadovoljstvo, ki pristojne službe na najvišji ravni povezuje z obtožbami zaradi prezirljivega odnosa do drugačnih in njihovih potreb. Kar nekaj anketirancev označi za najbolj pomembne pri izdajanju literarnih besedil prav avtorje oziroma pisce literarnih besedil, vendar menim, da sami pisci, zavodi in specialni pedagogi ne morejo veliko storiti, saj se morajo držati določil, učnih načrtov in zakonov, ki jih predpisujejo ministrstva in ljudje na čelu države.

Graf 2: Kdo bi moral na področju izdajanja literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami storiti več?

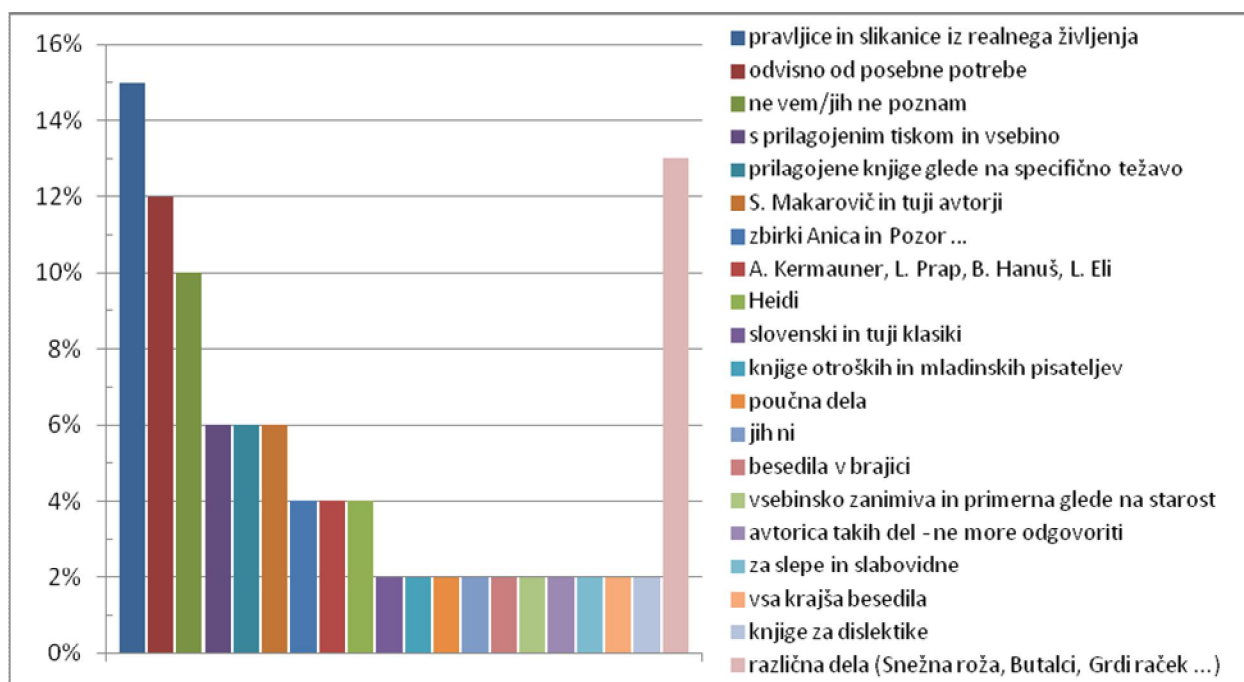

V naslednjih dveh vprašanjih me je zanimalo, za katere skupine OPP so najtežje dostopna literarna besedila in katera so po njihovem mnenju najbolj kakovostna literarna besedila. Izkazalo se je (*Graf 3*), da so najtežje dostopna literarna besedila za slepe in slabovidne otroke, otroke z avtizmom ter otroke z motnjami v duševnem razvoju. *Graf 4* pa prikazuje, kako anketiranci stremijo k poudarjanju kakovosti literarnih besedil, ki opisujejo dogodke iz realnega življenja in tako ponudijo otrokom s posebnimi potrebami dotik in stik z okolico. Nekateri menijo, da je kvaliteta odvisna od specifične posamezne potrebe in da je pomembno prilagajanje glede na primanjkljaje otrok. Anketiranci so podali natančne odgovore, v katerih so zapisali avtorja in naslov literarnega dela, za katerega trdijo, da je kakovostno, in ga priporočajo.

Graf 3: Za katere skupine otrok s posebnimi potrebami najtežje najdete primerna literarna besedila?

Graf 4: Katera so najbolj kakovostna literarna besedila za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami?

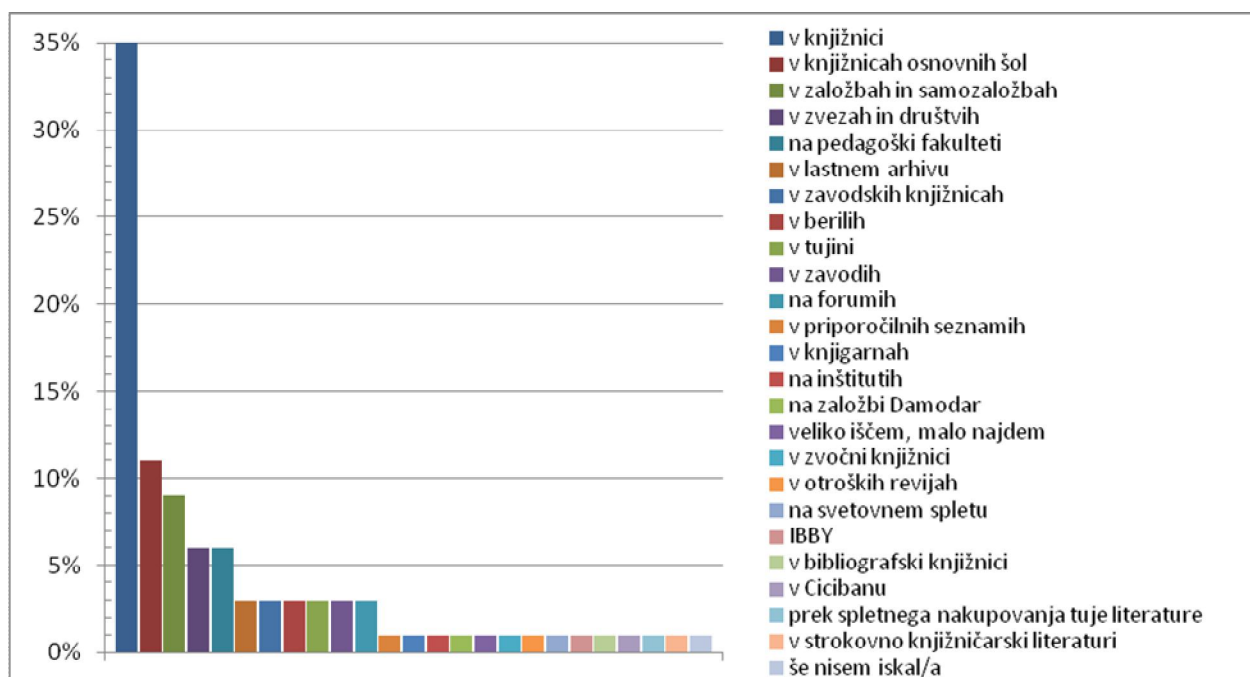

Sklop naslednjih dveh vprašanj mi je ponudil odgovore na vprašanja o tem, kje uporabniki omenjena besedila najdejo in o njihovih merilih vrednotenja teh besedil. Tako *Graf 5* prikazuje, da se je večina anketirancev odločila za knjižnico, kot najboljše mesto, kjer z lahkoto najdejo primerna literarna dela. Knjižnice ponujajo kar široko paleto različnih literarnih del. Nekaj

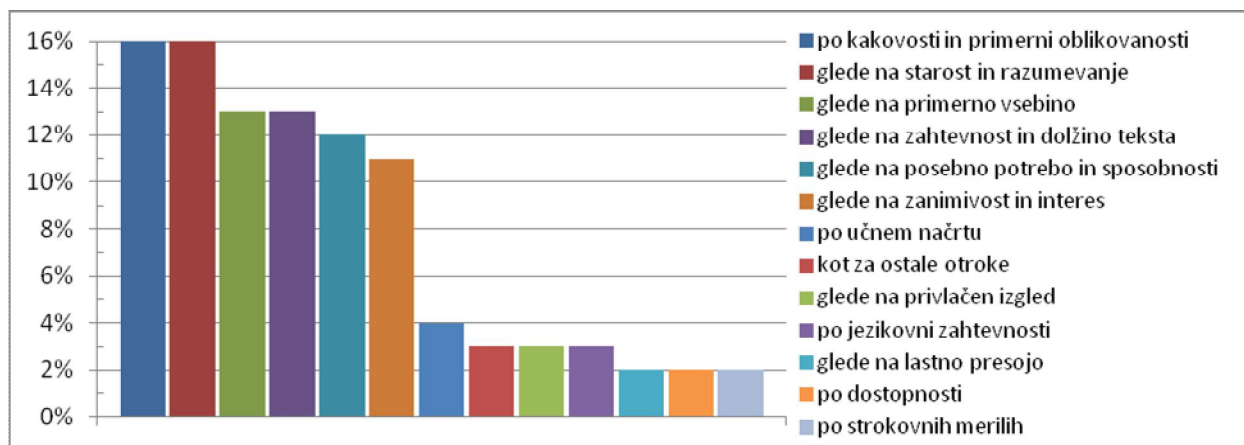

anketirancev pravi, da ima lasten arhiv takih knjig, nekateri si pomagajo z iskanjem primerne literature preko svetovnega spleta, različnih forumov ali pa se obračajo po pomoč v tujino. *Graf 6* pa prikazuje, da so kot glavno merilo za izbiro primerne knjige za otroka s posebnimi potrebami anketiranci izbrali kakovost, pod katero lahko pripišemo upoštevanje oblikovanosti, sporočilnosti, zahtevnosti literarnega dela glede na starost otroka in interes.

Graf 5: Kje najdete primerna literarna besedila za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami?

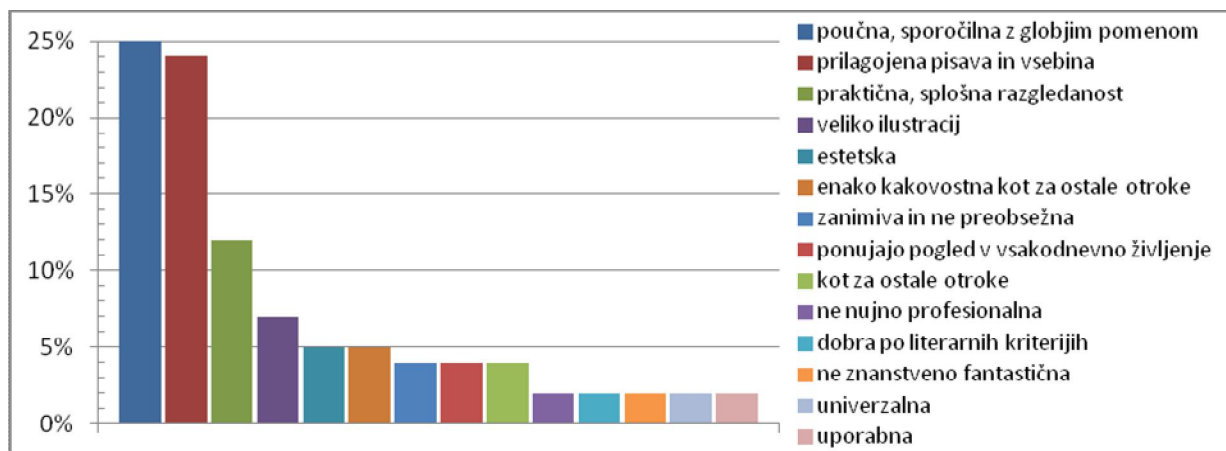

Graf 6: Po kakšnih merilih izbirate literarna besedila, ki jih ponujate otrokom in mladostnikom s posebnimi potrebami?

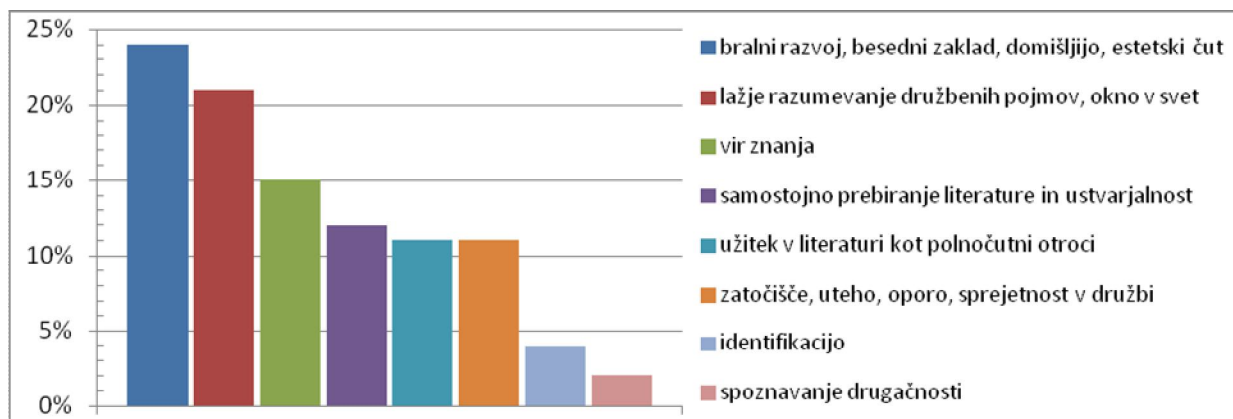

V nadaljevanju me je zanimala predstava o kvalitetnih literarnih besedilih za OPP in kaj kakovostna literarna besedila ponujajo tem otrokom. *Graf 7* nazorno prikazuje, da se kvaliteta literarnih besedil po mnenju anketirancev meri glede na poučnost, sporočilnost, estetiko in prilagojenost glede na posamezno potrebo. *Graf 8* predstavlja, da so anketiranci večinoma osredotočeni na pomembnost bralnega razvoja in razvoja domišljije. Bogatenje besednega zaklada je pomembno tudi za otroke s posebnimi potrebami, saj se večina zna pravilno izražati in je sposobna neposredne komunikacije z okolico. Anketiranci menijo, da kakovostna literarna besedila ponujajo lažje razumevanje določenih družbenih pojmov in so okno v svet. Poleg tega taka besedila omogočajo užitek v branju, poudarjajo pomen identifikacije in otroke spoznavajo z drugačnostjo.

Graf 7: Kakšna so po Vašem mnenju kvalitetna literarna besedila za otroke s posebnimi potrebami?

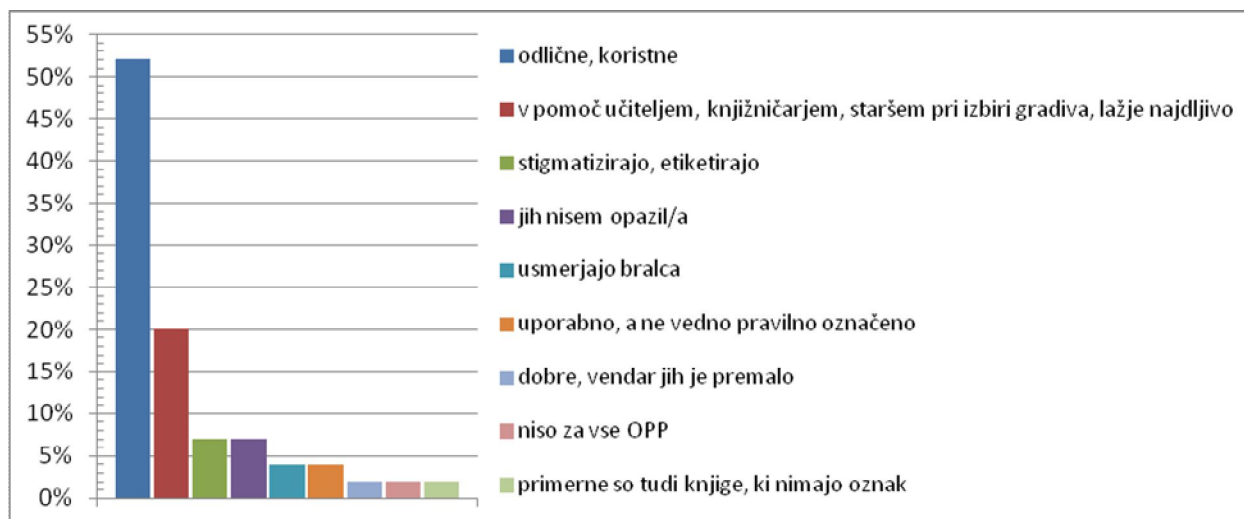
Graf 8: Kaj kakovostna literarna dela ponujajo tem otrokom?

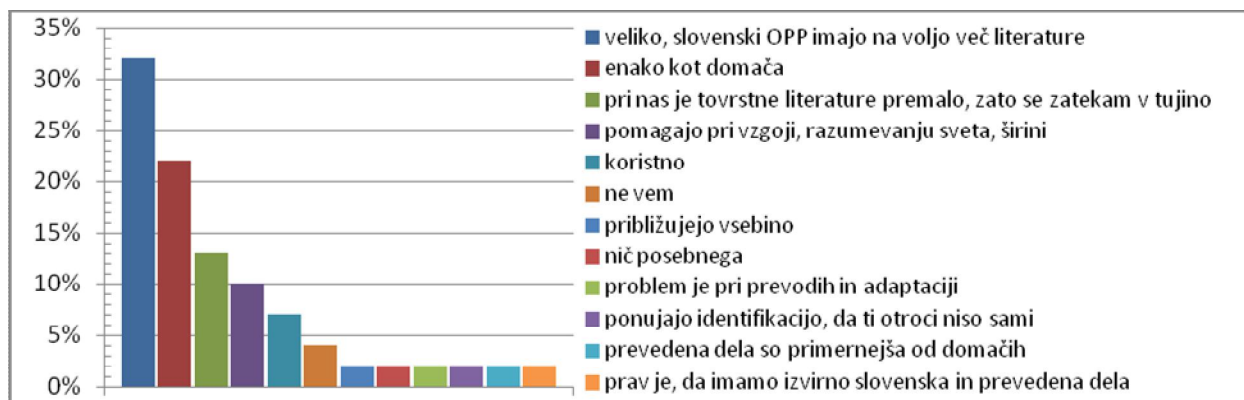
Dobila sem zanimive odgovore na vprašanji o oznakah na knjigah in vlogi prevedenih literarnih besedil za OPP (*Grafa 9 in 10*). *Graf 9* ponazarja, da so oznake na knjigah glede na odgovore anketirancev dobre, priporočljive in koristne. Oznake na knjigah so odlično pomagalo pri iskanju določenih literarnih del za specifično skupino bralcev. Kljub temu je treba biti pazljiv pri zanašanju na označbe, saj imajo lahko nepravilne opombe in so nepravilno označene, predvsem na literarnih besedilih za bralce z disleksijo. Kar nekaj anketirancev je opozorilo na etiketiranje, ki ga prinašajo oznake na knjigah. Stigmatizacija bralcev, za katere je določeno literarno besedilo glede na oznako na knjigi, je tema, za katero je potrebna nadaljnja razprava. *Graf 10* poudarja, da prevedena dela ponujajo širitev nabora literarnih del za otroke s posebnimi potrebami. Z njimi se naša produkcija širi, našim ustvarjalcem in avtorjem pa pomagajo pri

iskanju novih in zanimivih tematik. Anketiranci opozarjajo, da je ob prevedenih delih pomembno zavedanje o kvaliteti prevodov.

Graf 9: Kaj menite o posebnih oznakah na knjigah, ki opozarjajo na primernost za posamezne skupine bralcev s posebnimi potrebami?

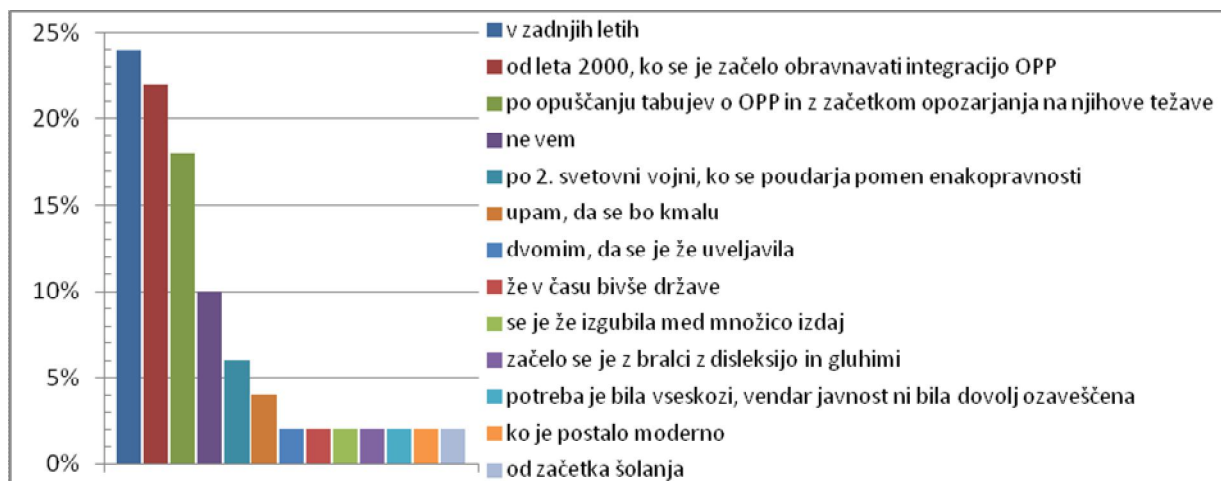
Graf 10: Kakšno vlogo imajo prevedena dela za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami?

Zadnje, vendar prav tako zanimivo, je bilo vprašanje o začetku uveljavitve potrebe po pisanju tovrstnih literarnih besedil v Sloveniji. *Graf 11* prikazuje podane odgovore anketirancev, prek katerih je mogoče trditi, da se je potreba po pisanju kvalitetnih knjig za otroke s posebnimi potrebami uveljavila pozno, kar nekaj let za Evropo. Šele po letu 2000 lahko rečemo, da se je zgodil korak naprej, vendar kljub temu na tem področju še vedno zaostajamo za razvitimi

državami. Počasi se opuščajo tabuji in v ospredje vidno stopata integracija in inkluzija, ki opozarjata na pomen ozaveščenosti in zavedanja o drugačnih ljudeh v naši družbi.

Graf 11: Kdaj se je po vašem mnenju pri nas uveljavila potreba po pisanju kvalitetnih knjig za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami?

3.2 Sklepne ugotovitve anketnega vprašalnika

Večna anketirancev otrokom s posebnimi potrebami ponuja literarna dela glede na specifičen primanjkljaj. Predvsem morajo biti dela preprosta in razumljiva. Iz podanih odgovorov lahko ugotovim, da je viden vpliv osredotočenosti na predpisan učni načrt in zato se je kar veliko število anketirancev odločilo za literarna dela, predpisana po njem. Ta literarna dela so namenjena vsem otrokom. Od strokovnjaka, ki poučuje otroka s posamezno potrebo, pa je odvisno, kako in v kolikšni meri mu bo gradivo prilagodil. Kot sem predvidevala, so anketiranci menili, da je literarnih besedil, ki bi bila primerna za otroke s posebnimi potrebami, premalo. Zato vsekakor velja omeniti tiste, ki so za to zadolženi, oziroma lahko na tem področju storijo korak naprej. K večji količini izdajanja literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami po mnenju večine vprašanih lahko pripomorejo predvsem založniki in pristojna ministrstva, ki financirajo izdajanje. Med izbiro literarnih del za otroke s posebnimi potrebami je najtežje najti dela za slepe in slabovidne ter otroke z avtizmom. Po mnenju anketirancev so najbolj kakovostna tista literarna besedila za otroke s posebnimi potrebami, ki opisujejo realni svet. Zanimivo je, da velik odstotek anketirancev ne pozna nobenega kakovostnega literarnega dela, po drugi strani pa je bilo podanih veliko naslovov literarnih del, ki ustrezajo merilom kakovosti. Nekateri anketiranci so dopisali naslove besedil *Butalci*, *Heidi* ipd., vendar se ob tem pojavi vprašanje o

dostopnosti omenjenih besedil v prilagojeni obliki. Anketiranci večinoma najdejo primerna literarna besedila za otroke s posebnimi potrebami predvsem v večjih knjižnicah. Pri merilih za izbiro literarnega besedila za otroke s posebnimi potrebami so anketiranci omenili kakovost, primerno oblikovanost in vsebino. Kvalitetna literarna besedila za otroke s posebnimi potrebami so po mnenju večine anketirancev posebej prilagojena za določen primanjkljaj otroka, so poučna, estetska in izpopolnjena po vseh merilih kvalitete. Anketiranci so odgovorili, da kakovostna besedila ponujajo bralni razvoj, občutek enakovrednosti z ostalimi otroki, pomagajo bogatiti besedni zaklad, razvijati domišljijo in estetski čut. Večina anketirancev meni, da so posebne oznake na knjigah, ki opozarjajo na primernost za posamezne skupine bralcev s posebnimi potrebami, dobrodošle, saj pomagajo usmerjati pri izbiri primerne literature. Pomembno je opozoriti na pomanjkanje primernih oznak in na nevarnost stigmatizacije. Anketiranci menijo, da je vloga prevedenih literarnih del za otroke s posebnimi potrebami velika. Menijo, da gre za izhodišča, prek katerih tudi slovenski otroci s posebnimi potrebami dobijo več literature. Dejansko gre na ta način za bogatenje slovenske izvirne literarne produkcije, da se širi in izdaja še več primernih literarnih del. Zadnje vprašanje, ki se je nanašalo na začetek uvedbe potrebe po pisanju kvalitetnih knjig za otroke s posebnimi potrebami, je prineslo zanimive odgovore. Večina anketirancev je odgovorila, da se je ta začetek pojavil šele v zadnjih letih, predvsem po letu 2000, ko se je začela uveljavljati integracija otrok s posebnimi potrebami. Nekaj anketirancev pa je precej kritičnih in pravi, da se do sedaj to sploh še ni zgodilo ali da se je celo pomen pisanja pri nas že izgubil v množici različnih izdaj. To zadnje vprašanje odpira še mnogo vprašanj in možnosti za razpravo. Vsekakor je problem izdajanja kakovostne in primerne literature za otroke s posebnimi potrebami očiten.

Zanimivo je, da je kar pri nekaj vprašanjih veliko anketirancev vztrajalo pri odgovorih, da otrokom s posebnimi potrebami ponujajo enaka literarna besedila kot ostalim otrokom, da so merila kakovosti prav tako enaka in da ni potrebno ozaveščati o pomenu literarnih besedil, ki so namenjena samo otrokom s primanjkljaji. S temi pogledi se strinjam. Res je namreč, da teh otrok ne smemo etiketirati in jih obravnavati povsem drugače kot ostale otroke. Imajo enake pravice kot vsi ostali polnočutni otroci, vendar je pomembno spoznanje, da nekateri otroci potrebujejo tudi posamezne prilagoditve, s katerimi jim omogočimo, da sami prebirajo literarna dela, dobijo občutek za bralni užitek, spoznajo svet knjig in junaških zgodb in se soočijo z realnostjo na njim dostopen in razumen način. Osrednjega pomena so samo prilagoditve, torej zapis v brajevi pisavi

za slepe, zapis v znakovnem jeziku za gluhe, prilagojeno zapisana besedila za bralce z disleksijo itd. Pri izdaji takih del se širi nabor kvalitetne literature, ki je namenjena tudi ostalim bralcem, da spoznajo svet drugačnih in si vzbudijo empatijo ter spoštovanje do njih. Najbolj pomembno pa je, da mora literarno besedilo za otroke s posebnimi potrebami v enaki meri stremeti h kakovosti in upoštevati vse tri vrednote, ravno tako kot literarno besedilo brez posebnih prilagoditev.

4 ANALIZA LITERARNIH BESEDIL ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE S POSEBNIMI POTREBAMI

4.1 Oris infrastrukture mladinske književnosti za OPP

Področje mladinske književnosti je mogoče pojmovati kot specifičen literarni sistem, kjer se prepletajo različni dejavniki: literarni proizvajalec, sprejemnik, institucija, trg, repertoar in produkt (Blažič, 2009: 83). Infrastruktura mladinske književnosti na področju izdajanja in ukvarjanja z literarnimi besedili za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami je raznolika. Literarni proizvajalci so mladinski pisatelji ali pisatelji za odrasle, besedila katerih postanejo mladinsko branje. Na tem mestu lahko srečamo tudi založnike, ki imajo pomembno vlogo pri nastanku tekstov, ter pisce, ki so strokovnjaki na področju defektologije in specialne pedagogike in glede na izoblikovana merila napišejo literarna besedila za določeno skupino bralcev. Literarni prejemniki so v tem primeru otroci in mladi ljudje s posebnimi potrebami, njihovi starši in strokovni delavci ter ostali otroci, ki prek prebiranja prilagojenih besedil spoznavajo svet drugačnih. Literarne institucije predstavljajo tam zaposleni avtorji, defektologi, specialni pedagogi, knjižničarji, Mestna knjižnica Ljubljana – Pionirski oddelek, ki skrbi za priporočilne sezname, razna ministrstva in vsi ostali, ki spodbujajo izdajanje literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami. Tudi priporočilni sezname, domača branja, bralne značke in merila kakovosti za izdajanje kvalitetnih literarnih besedil spadajo pod literarne institucije. Literarni trg predstavljajo vsi dejavniki, ki težijo k prodaji, promociji, prevajanju in nagrajevanju omenjenih literarnih besedil. Literarni repertoar so vsa izdana besedila. Vsa mladinska literarna besedila, ki so izdana in ovrednotena, so končni literarni produkt, ki otroku s posebnimi potrebami pomagajo pri spodbujanju branja. Prav prek priložnosti za branje in razumevanje prebranega otrok s posamezno specifiko primanjkljaja dodatno raste in spoznava svet.

Omenjeni dejavniki se razlikujejo glede na delovalne vloge. Za nazornejšo predstavitev bom celotno infrastrukturo predstavila v obliki štirih delovalnih vlog (ustvarjanja, posredovanja, sprejemanja, obdelovanja), pri katerih bom popisala poglobitve akterje, ki v Sloveniji skrbijo za literarni sistem na področju gradiv za OPP:

- **Ustvarjanje:** tu imajo glavno vlogo literarni proizvajalci. To so mladinski pisatelji ali pisatelji za odrasle, besedila katerih postanejo mladinsko branje. Mednje sodijo tudi

založniki, ki imajo pomembno vlogo pri nastanku tekstov, in pisci, ki so strokovnjaki na področju defektologije in specialne pedagogike ter glede na izoblikovana merila napišejo literarna besedila za določeno skupino bralcev.

- Posredovanje: glavno vlogo pri posredovanju gradiv imajo založniki, prevajalci, literarne institucije ter vsa društva in organizacije, ki skrbijo za izdajo in nagrajevanje omenjenih gradiv. Literarne institucije predstavljajo tam zaposleni avtorji, defektologi, specialni pedagogi, razna ministrstva in vsi ostali, ki spodbujajo izdajanje literarnih besedil za OPP. Med obdelavo korpusa literarnih besedil za OPP sem opazila, da je večina takih del predvsem prevedenih. Slovenci imamo kar nekaj kakovostnih del, ki so namenjena OPP, vendar še vedno premalo. V »poplavi«
prevedenih del je izvirna slovenska dela težko najti. Pomembno se je zavedati, da je potrebno na tem področju storiti več. Predvsem imajo glavne niti v rokah založbe. Za prevode tujih del v slovenski jezik skrbi kar nekaj slovenskih založb. V namen opominjanju na pomen izvirnih slovenskih del bom predstavila nekaj založb in društev, ki po mojem mnenju delujejo v prid poudarjanju in ozaveščanju na velik pomen izvirne domače literature. Društvo **Bravo** pomaga otrokom in mladostnikom s specifičnimi učnimi težavami, ukvarja se tudi z založbeno dejavnostjo. Člani društva so prav tako člani Evropske zveze za disleksijo (EDA), zato tudi ozaveščajo javnost o disleksiji. Društvo **Ozara Slovenije** je izdalo več knjig za otroke in mladostnike različnih starosti, saj jim skušajo na »njim prilagojen ter razumljiv način približati problematiko duševnih motenj«
(Društvo Ozara Slovenije 2008: 93). Založba **Alba 2000** je do sedaj izdala kar osem slikanic za otroke s posebnimi potrebami. Izdaja pa samo knjige slovenskih avtorjev. Založba **Damodar** je novejša založba, ki si želi predvsem graditi mostove med bralci in otroci s posebnimi potrebami, stremijo k strpnosti in visoko kvalitetni literaturi. Založba **Epistola** želi izdajati predvsem kvalitetne slikanice znanih slovenskih ustvarjalcev. Založba **Forma 7** prav tako izdaja literarna dela, namenjena otrokom s posebnimi potrebami. Založba **Grlica** izdaja predvsem knjige za otroke in mladostnike. Želijo si, da bi izdajali samo kvalitetne knjige, ki bi otrokom postale najboljša igrača. Založba **Malinc** je manjša založba, ki izdaja predvsem kvalitetno mladinsko književnost. Poleg kakovosti pri založbi stremijo tudi k večji biblioraznolikosti na slovenskem knjižnem trgu. Kar nekaj njihovih slikanic je

dvojezičnih, gre za preplet španskega in slovenskega jezika. Vse njihove knjige so oblikovane v skladu s kriteriji oblikovanja gradiv za bralce z disleksijo in vsa izdana dela so podprta z didaktičnimi gradivi. Poslanstvo založbe **Miš** je »slediti potrebam slovenskih bralcev različnih bralnih sposobnosti z izdajanjem kakovostnih knjižnih del, tako izvirno slovenskih kot prevedenih, pri tem pa se osredotočati na kakovost besedil, ilustracij ter izvedbe knjige. S težnjo po odločnosti storitev gradimo dolgoročne odnose z našimi kupci, bralci in avtorji« (Založba Miš 2013⁵). Založba **Mladika** izdaja večinoma otroško in mladinsko literaturo. **Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije** se trudi z izdajanjem slikanic v slovenskem znakovnem jeziku. Zveza **Sožitje** je zveza društev za pomoč oseb z motnjami v duševnem razvoju. Njihov namen je ozaveščanje in napredek skupne ter posamične skrbi za osebe v duševnem razvoju. Različnih društev in zvez je še veliko. Vsekakor tuja, prevedena literarna besedila ponujajo širok spekter tem, ki mlademu bralcu odpirajo svet drugačnosti. Pri prevajanju omenjenih del je pomembno stremeti h kakovostnim prevodom in k primerni izbiri literarnih del. Tuja literarna besedila razširjajo tudi literarna obzorja našim ustvarjalcem, saj se le na tak način lahko postavijo ob bok evropskim in svetovnim literarnim trgov.

- Sprejemanje: na tem mestu srečamo literarne prejemnike, ki so v tem primeru otroci in mladi ljudje s posebnimi potrebami, njihovi starši in strokovni delavci ter ostali otroci, ki prek prebiranja prilagojenih besedil spoznavajo svet drugačnih.
- Obdelovanje: glavno vlogo pri obdelovanju predstavljajo šole, knjižnice in ostali, ki skrbijo za literarni kanon ter ozaveščanje o omenjenih gradivih. Predvsem gre za priporočilne sezname, domača branja, bralne značke in merila kakovosti za izdajanje kvalitetnih literarnih besedil. Na tem mestu bi izpostavila Mestno knjižnico Ljubljana – Pionirski oddelek, center za mladinsko književnost in knjižničarstvo, ki vsako leto izdaja priročnik, ki je »nepogrešljiv pri delu, knjižnični vzgoji in v pomoč pri naročanju knjig za knjižnice. Namenjen je tudi posameznikom, ki jim ni vseeno, kaj njihovi otroci berejo« (Mestna knjižnica Ljubljana 2013⁶). Cilj priročnika je spodbujanje branja, širjenje dobre

---

⁵ Povzeto po spletni strani založbe.

⁶ Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.mklj.si/index.php/prirocnik#.UXOcw0r4phI> (20. 4. 2013).

knjige in uveljavljanje kakovostne mladinske knjige. Tako lahko v omenjenem priročniku najdemo lažje berljive knjige, ki so kakovostne, poleg tega pa so namenjene posebej za vsako skupino bralcev (Jamnik in Haramija 2012: 4). Knjige, ki so namenjene OPP, so 'drugačne' »glede na drugačne razvojne in bralne zmožnosti svojih bralcev; to so knjige za otroke z disleksijo in slabovidne otroke« (Jamnik in Picco 2011: 7) ter ostale otroke, ki potrebujejo prilagojena literarna besedila, glede na njihove specifične potrebe. Delo snovalcev takih priročnikov je dobrodošlo, predvsem za vse, ki se ukvarjamo s prilagojenimi besedili za OPP. Viden je trud pri ozaveščanju in opozarjanju na nekvalitetna dela, ki so vse prej kot koristna. Na tem mestu lahko opozorim, da je kljub temu še vedno premalo vidnega truda in dejanskega dela, saj vsi omenjeni akterji delujejo tako, da opominjajo in spremljajo situacijo »od zunaj«. Vsekakor je treba storiti veliko več, da se bo stanje izboljšalo.

4.2 Mladinska literarna besedila za OPP

Med proučevanjem, iskanjem in prebiranjem literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami sem opazila, da je potrebno vprašanje kakovosti literarnih besedil postaviti v ospredje. To vprašanje je izpostavila tudi Tilka Jamnik v pogovoru za časnik *Delo*, kjer je povedala, da dobrih knjig za mlade ne primanjkuje, le težko jih je najti v poplavi nekakovostnih (Jamnik 2012: 15). »Kakovostne novosti so izjemno pomembne, ker mladim bralcem prinašajo sodobna sporočila, tudi oblikovana na sodoben način, z njimi se lažje poistovetijo /.../ Otroke motiviramo k branju kakovostne literature, če jo ustvarjamo in izdajamo v čim večjem številu« (prav tam). Jamnikova zaznava predvsem »poplavo« slikanic:

»Med slikanicami je po eni strani opaziti ogromno nekakovostnih, kičastih izdelkov, po drugi pa naraščajoči trend art slikanic, ki niti z besedilom niti z likovnim delom niso namenjene otrokom, ampak odraslim, in še to poznavalcem in sladokuscem /.../ Zdi se, da je vse manj kakovostnih in pristrčnih slikanic, ki so osredinjene na otroka. /.../ Veliko je tudi knjig za začetne in oklevajoče bralce, veliko je skrajšav in predelav kanonskih literarnih besedil za sodobne bralce, pogosto so obogatene tudi z likovnim delom« (prav tam).

Kakovost in kvaliteta literarnih besedil za OPP sta vodilo pričujočega magistrskega dela. Prebiranje in analiza literarnih besedil sta namreč pokazali zaskrbljujoč podatek, da je na knjižnih policah težko najti primerno in obenem tudi kakovostno literarno delo za OPP. Prav zato želim prek izdelanega pregleda kakovostnih literarnih besedil opozoriti na pomen kvalitete. Ob

oblikovanju meril kakovosti sem si pomagala tudi z literarno vedo aksiologijo, ki se ukvarja s sistematičnim preučevanjem podlage za vrednotenje literarnih besedil oziroma s kritiko konkretnih tekstov, saj ravno aksiologija odgovarja na vprašanja, »kaj so vrednote, vsebovane v besedni umetnini, kakšne so po svoji naravi in pomenu, predvsem pa, kako jih vrednotimo« (Kos 2001: 171).

»Kot umetnostna dela nasploh tudi literatura vrednostno ni homogena, ampak izrazito heterogena, kar pomeni, da ji ne pripisujemo zgolj eno vrsto vrednot« (prav tam: 174). Vrednotenje je pogosto subjektivno in historično relativno, zato vrednote niso absolutne. Iz spoja vseh oznak po Kosovi tipologiji nastane celotna literarna umetniška struktura, ki je abstraktna. Dva bralca vedno drugače vrednotita. Janko Kos pravi, da je vrednotenje odvisno od bralca in tistega, ki konkretizira vse tri vrednote, torej avtorja. (Kos 2001). V 20. stoletju je v ospredje stopila inovacija oziroma izvirnost, ki je tudi zelo cenjena kot vrednota.

Po Janku Kosu razlikujemo tri oznake:

- Spoznavna vrednost literature: tu so zaobjete vse tiste prvine, ki ustvarjajo v vsebini in formi kognitivno ali spoznavno razsežnost. Bralec dobi neka splošna življenjska spoznanja, katerih se zaveda (misli, da je izvedel nekaj pomembnega).
- Etična vrednost literature: literarno delo nakazuje moralno razmerje do pojavov, o katerih delo govori. Bralec začuti globoko etično in moralno sporočilo, ki se mu zdi dobro prikazano. Bralec lahko etično vrednotenje sprejme ali zavrne. »Etične vrednote v tem pomenu so poleg spoznavnih druga osrednja komponenta v vrednostni sestavi besedne umetnine, s tem pa bistvena sestavina literarnega vrednotenja. Zaradi svoje povezanosti z različnimi vrstami ideologije bi jih lahko imenovali tudi ideološke« (prav tam). Vrednote niso le sistematizirane ideje, ampak zgolj čustvene, nedoločene in nezavedne.
- Estetska vrednost literature: to je vrednostna plast v literarnem delu, kjer imajo prostor kvalitete, ki jih bralec sprejema, uživa in vrednoti na estetski način. Bralec prepozna izbrano oblikovanost, dobro formo, domiselno metaforiko in dober občutek za kompozicijo. »Pod tem običajno razumemo mirno in pasivno duhovno uživanje, podobno kontemplaciji, vendar s to posebnostjo, da so predmet estetskega stališča predvsem čutne lastnosti predmeta /.../ Takšne estetske kvalitete literarnega dela so lahko pozitivne ali

negativne /.../ V umetnosti in literaturi imajo namreč tudi elementi grdega lahko posebno estetsko funkcijo« (Kos 2001: 175).

Pri oblikovanju meril kakovosti za vrednotenje literarnih besedil se bom naslonila tudi na prispevek Igorja Saksida, ki v svojem članku *Prepoznavanje kakovostne leposlovne literature za knjižničarje: otroška in mladinska književnost: Berimo karkoli? Ne: berimo kakovostna besedila* (2011) poda kriterije za kakovostno knjigo:

- jezikovni kriterij: knjiga naj bo napisana v pravopisno in slogovno pravilnem jeziku;
- vsebinski kriterij: knjiga naj bo umetniška; zadošča naj načelu inovativnosti spoznavne, etične in estetske funkcije;
- likovni kriterij: slikanica ali knjiga naj bo kot besedno-likovni monolit;
- recepcijski kriterij: knjiga mora biti v strokovni javnosti (kritiki, knjižničarji, učitelji) in med mladimi bralci prepoznana kot kvalitetna;
- bralno-razvojni kriterij: knjiga ni le »primerna« po zahtevnosti, temveč »korak višje« (Saksida 2011⁷).

Iz navedenega je očitno, da je kriterij za kakovost literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami enak kriterijem literarnih besedil namenjenim ostalim otrokom in mladostnikom. Pri literarnih besedilih za otroke s posebnimi potrebami gre predvsem za stremljenje k zmožnosti in specifikam, ki jo zahteva vsak posameznik. Igor Saksida poudarja, da se morajo avtorji zavedati, da je pisanje mladinske književnosti enako pisanju književnosti nasploh (Saksida 2011). Ob pisanju je pomembno vživljanje v otroštvo in pisanje mora nastajati iz potrebe po komunikaciji z otroštvom.

V nadaljevanju bom predstavila še nekatere kazalnike, ki so ključni pri vrednotenju literarnega besedila:

---

⁷ Dostopno na spletnem naslovu:

http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fczar.nuk.unilj.si%2Fook%2Fpages%2Ffiles%2Fkakovostna%2520MK_Saksida.ppt&ei=ldpBUaWGA4ndsgae8oG4DA&usq=AFQjCNFa9b2u6GZnZcDEvE_0ZAf6aprTIA&bvm=bv.43287494,d.Yms (2. 4. 2013).

- raznovrstnost besedila:

Mladinska književnost je raznovrstna. Njene značilnosti so: humor, zvočnost, igrivost, otroška izkušnja, čudenje, tabujske teme ... Tako kot je raznovrstna sama književnost, so raznovrstni tudi bralci – vse do otrok s posebnimi potrebami, ki imajo različne primanjkljaje. Učitelji morajo vsem otrokom, tudi OPP, približati literarna besedila in jim zbuditi veselje do branja. Pomembno je, da otroci prejmejo znanje in spoznavajo tradicije. Predlagam, naj se obravnava tematika, ki je aktualna v mladinski književnosti. Otroci morajo imeti prosto izbiro besedil, ne pa brati le literature, ki je predpisana s seznamami besedil. Ti seznamii največkrat ne vsebujejo prilagojenih literarnih besedil. Pri prosti izbiri besedil mora učitelj ali knjižničar mlademu bralcu svetovati, ga orientirati, da bo doživel bralni užitek ob kvalitetni knjigi. Le kvalitetna knjiga mu bo ponudila primerno vzgojo in inkulturacijo (Saksida 2011).

- specifika in zmožnost glede na bralčev primanjkljaj:

Menim, da je pozornost pri specifikii in zmožnosti primanjkljaja bistvena stvar, ki nas mora voditi pri vrednotenju literarnih besedil za OPP. Slikanice in ostala literarna besedila morajo biti literarno kvalitetna, podana mora biti kvalitetna prilagoditev glede na bralčev primanjkljaj in starost.

- jezik:

Literarno besedilo mora biti tudi jezikovno dovršeno.

- način pisanja:

Zgodba mora bralca pritegniti, mu ponuditi dovolj zvočnosti, fabulativnosti, prepričljivosti in mu nuditi veselje do branja. Ob tem naj ta literarna besedila bralcu bogatijo besedni zaklad, dopuščajo prosto pot domišljiji ter doživljanju in podoživljanju prebranega. Pomembna je tudi osredotočenost na zaznavo in iskanje tabu tem, ki otrokom odkrivajo »skrivne«, vendar življenjske tematike, s katerimi se morajo spopasti in jih razumeti. Radovednost in čustva naj pridejo pri mladem bralcu do izraza.

Dragica Haramija opozarja, da je iskanje zgolj vzgojnega cilja branega besedila »nevarno«, saj lahko zaide v moraliziranje, zato sporočilnost literarnega dela ne more zadostiti kriteriju za izbiro.

»Izbrano besedilo mora biti jezikovno kakovostno, ne osiromašeno, temveč prilagojeno otrokovim zmožnostim razumevanja jezika, torej tropov in figur, ki so osnovna sestavina umetniškega jezikovnega ustvarjanja. Pomembna je tudi etična komponenta literarnega dela, kajti izbrana besedila v javnem položaju ne bi smela zbujati nestrpnosti zaradi rasnih, verskih, spolnih in drugih razlik med ljudmi. Ob obravnavi slikanic in ilustriranih knjig mora biti pozornost usmerjena tudi na kakovost ilustracij« (Haramija 2012: 23).

Zavedati se moramo, da vsak otrok razume prebrano, iz slišane ali prebranega črpa jedro in nit zgodbe. Besedičenje in prenasičenost s pomanjševalnicami ni ustrezno za otroke. Pretiravanje pri uporabi pomanjševalnic, igric in besedičenja bodo otroci zavrnil. Pomembno je, da je knjiga otroška, ne pa otročja. Literarno besedilo mora biti zanimivo in dragoceno za mladega kot tudi za odraslega bralca (Saksida 2011).

- domača in tuja literatura:

Vsekakor je treba posegati po domači in tuji, torej prevedeni literaturi. Dobro je, da se otroci srečajo s kanonsko in sodobno literaturo, paziti pa je potrebno pri vsebini, ki jo je potrebno izbirati glede na starost otrok. Bistvenega pomena je tema besedila. Glede na otrokovo zmožnost poslušanja se poslužujemo primerne oblike knjige (zgodba, slikanica, ilustrirana knjiga) in primerno dolžino besedila. Otroke je potrebno seznaniti z razlikovanjem leposlovnih in informativnih knjig, raznolikostjo literarnih besedil glede na književne zvrsti, vrste ter žanrsko pripadnost (Haramija 2012: 24).

4.3 Analiza literarnih besedil glede na posamezni primanjkljaj

Literarna besedila, ki jih bom obravnavala v nadaljevanju, naj bi pomagala otrokom s specifičnimi primanjkljaji pri razvijanju jezika, branja in pisanja. Pravica vsakega otroka je, da je opismenjen. Bralci začetniki naj se pri osvajanju jezika spopadejo predvsem s krajšimi besedili, in sicer s takim besediščem, ki ga je bralec že osvojil. Enako velja tudi za OPP. Razvoj bralnih zmožnosti je dolgotrajen proces, dinamiko razvoja pa določa posameznikov spoznavni razvoj in okolje, v katerem se otrok razvija (Pečjak 2012: 5).

Korpus besedil, ki ga predstavljam v nadaljevanju, sem zbrala na podlagi priporočilnih seznamov Pionirske knjižnice Ljubljana, prek neposrednih stikov in pogovorov s specialnimi pedagogi in ostalimi strokovnimi delavci, ki vsakodnevno izbirajo omenjena literarna besedila, s pomočjo sistema Cobiss ter s pomočjo anketnega vprašalnika in samostojnega iskanja primernih literarnih besedil po knjižnih policah raznih knjižnic.

Nabor literarnih besedil zajema dela od leta 1996 do vključno leta 2013⁸. Gre za pregled literarnih besedil, ki so bila izdana v zadnjih trinajstih letih, le dve deli sta bili izdani pred letom 2000. Korpus besedil zaobjema slovenska in tuja, prevedena dela. Skušala sem izoblikovati prvi raznolik, dosledno izbran, razgiban in glede na različne primanjkljaje oblikovan pregled literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami.

V ospredju je poudarjanje kakovosti v literarnih besedilih, pri čemer sem izhajala iz vrednotenja Tilke Jamnik in Kristine Picco, ki sta ga zapisali v priporočilnih seznamih Pionirske knjižnice Ljubljana, opirala sem se tudi na Kosovo pojmovanje aksiologije (2001), pri tem pa izdelala lastne kriterije vrednotenja mladinskih literarnih besedil za OPP, ki so skupek spoznanj Igorja Saksida (2011), Dragice Haramija (2012) in lastnih pogledov na kakovost in kvaliteto literarnih besedil. Pri literarnih besedilih za bralce z disleksijo sem se opirala na kriterij oblikovanja za slikanice in knjige za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo po Mileni Košak Babuder (2012).

4.3.1 Literarna besedila za slepe in slabovidne otroke

Slepi otroci se opismenijo prek branja s kazalci obeh rok, na voljo so jim tipne slikanice, zanje je prilagojena skoraj vsa svetovna in slovenska literatura. Knjige so največkrat prevedene v brajico ali posnete na zgoščenkah (Kermauner 2009: 30). Tipne slikanice oziroma tipanke so vsekakor univerzalen pripomoček, ki bralcem začetnikom omogočajo bralno pismenost in spoznavanje sveta zgodb. Tipanke so prilagojene tipni zaznavi in slep otrok z njihovo pomočjo utrjuje predstave o svetu, povezuje vsebino slikanice z ilustracijami, uri tip in razvija motivacijo za branje. Slep otrok si tako pomaga oblikovati pravilne predstave, zato morajo biti ilustracije narejene po pravilih, poleg tega pa v tipankah ne sme biti podanih preveč informacij (Kermauner 2012: 8). Pomembna je nazornost, pravilna velikost in izbira materiala. Pri izbiri moramo izhajati iz tipa in ne iz vida. Vsi tipni pripomočki morajo pri tipu spominjati na teksturo in pomembno je predvsem senzibiliziranje prstov za branje brajice. Prototip prve tipne slikanice je leta 1997 naredila Nina Schmidt, ilustrirala je pesem Kajetana Koviča, *Kočija*. Nina Schmidt je različne živali preoblikovala v abstraktne pojme, natančneje v različne like. Kermaunerjeva je prek podobe omenjene pesmi opozorila na generalizacijo, bistveno je prilagajanje slik za slepe. Aksinja Kermauner in Marija Prelog sta naredili tipanko *Žar ptica in Soj ptič*, kjer sta ilustracijo nadomestili z ročno izdelanimi in izrezanimi ptiči.

---

⁸ Niso obravnavana vse literarna besedila, ki so bila izdana v letu 2013. Puščam možnost dopolnitve seznama.

Roman Brvar je označil tipno sliko za vsako sliko, ki je prilagojena tipni zaznavi. »Tipne slike predstavljajo širok izbor tipnih prikazov, ki so dopolnili didaktičnih kompletov ali samostojno pojasnjujejo nek pojav ali pojem. Tipne slike nikakor ne morejo nadomestiti slikovnega materiala, so pa lahko dobro dopolnili k razumevanju posameznih elementov okolja« (Brvar 2005: 15).

V Zavodu za slepe in slabovidne v Ljubljani dolgo časa ni bilo tipnih slikanic. V knjižnici so imeli le zgodbe na nosilcih zvoka in prevode v brajico. V ta namen je založba Miš izoblikovala projekt *Tipna slikanica v vsako slovensko knjižnico, vrtec, šolo!*. Namen projekta je podpora načela inkluzije, s katerim je poudarjeno prilagajanje okolja slepim. Na ta način lahko slep oziroma slaboviden otrok v domačem okolju prebira primerne knjige v knjižnici med sovrstniki. Tako se povečuje število tipnih slikanic in stopamo ob bok evropskim državam. Videčim ta projekt omogoča, da spoznava pisavo in branje slepih, ob tem pa razvijajo empatijo. Omogočena je večkanalnost, pri kateri si videči prebrano bolje zapomnijo, če vključijo več čutov. Pravzaprav gre v tem primeru za spreminjanje paradigme (Kermauner 2013).

Literarna besedila, opredeljena glede na žanr, starost bralcev in kakovost:

- **Kermauner, Aksinja** (2004). *Snežna roža: tipna slikanica za slepe*. Dob pri Domžalah: Miš.

Gre za tipno slikanico za slepe in slabovidne otroke od 7. leta dalje.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Deklica Aja je živela na daljnem severu, kjer je bil ves čas sneg in mraz. V času polarne noči je pol leta mrak in ravno takrat je Aja pomagala očetu pri ribolovu. Med čiščenjem rib se je zbodla z ribjo kostjo in na sneg je kanila kaplja krvi. Na tem mestu je zrasla pisana roža. Vsi Eskimi so rožo občudovali in se ji čudili. Naslednjo noč je pihal oster veter in cvet obdal s snežinkami. Roža je zaradi mraza komaj živela. Eskimi so bili zaskrbljeni, zato je Aja rožo ovila z dolgim šalom. Tako je roža cvetela še naprej in žarela s svojimi barvami.

✓ posebnosti pri oblikovanju:

Delo je speto v spiralno mapo. Na levem zgornjem delu je zapisano besedilo, spodaj je naveden še zapis v brajici. Na desni strani je ilustracija, ki je prilagojena tipni zaznavi. Tak

preplet besedila in ilustracij sledi na vseh naslednjih straneh. Tipna slikanica je ročno izdelana in je prvotno namenjena slepim bralcem. Zaradi svoje izvirnosti in dovršenosti je bila razstavljena na sejmu v Bologni leta 2005 v okviru IBBY Documentation Centre of Books for Disabled Young People (Jamnik in Picco 2011).

✓ mnenje stroke:

Igor Saksida v svojem kriteriju za kakovostne knjige (2011) pravi, da je tudi strokovno mnenje ključno za določanje kakovosti literarnega besedila. Prav zato ga bom v nadaljevanju tudi omenila:

Avtorica dela pri tipnih slikanicah uporablja premišljeno izbiro materialov, na primer tople in hladne materiale. Pri slikanici *Snežna roža* je uporabila hrapav material, saj le-ta topleje deluje pod prsti. Tako je ponazorila kri s primernim papirjem, rožo pa z valovito lepenko. Hladni materiali so predvsem gladki, lepilo za les deluje na otip precej hladno. Kamne je upodobila s folijo, steklo pa s tkanino. »Ilustracije omogočajo, da slepi otroci z dotikom materiala prepoznavajo karakteristike in sledijo zgodbi. Avtorica je poskrbela tudi za didaktična navodila« (Pogačar 2005: 66). Besedilo je povečano na 25 pik, nabor črk je *Arial Narrow*, krepko. Spodaj je zapisano besedilo v brajici (Kermauner 2013).

Milena Mileva Blažić v svoji knjigi *Branja mladinske književnosti* (2011) predstavi *Snežno rožo* kot slikanico, namenjeno tudi tistim, »ki vidijo, da bi jih senzibilizirala za tovrstno problematiko in povezala strpnost in spoštovanje do drugačnih« (Blažić 2011: 197).

✓ kriterij za vrednotenje:

Delo upošteva vse tri vrednosti (spoznavno, etično in estetsko). Pri njem je povsem mogoče občutiti moralno sporočilo, forma je dobra, prav tako oblikovanost in metaforika (Kermauner 2013). Zgodba in videz literarnega besedila posebej ustvarjalnost, izvirnost in občutek za tovrstno problematiko. Avtorica je inovativna, na likovnem področju gre za besedno-likovni monolit (Kermauner 2013). Glede na recepcijo in odzive javnosti lahko rečem, da gre za kvalitetno in dovršeno literarno besedilo.

- **Kermauner, Aksinja (2010).** *Žiga špaget gre v širni svet*. Dob pri Domžalah: Miš.

Tipna slikanica za slepe in slabovidne otroke med 7. in 9. letom starosti.

- ✓ krajši povzetek zgodbe:

Žiga je špaget, ki se ne more sprijazniti z usodo, ki doleti vse špagete, zato zbeži na svobodo. Na travi zagleda jabolko, vendar meni, da je paradižnik. Zapodi se vanj, saj ima zelo rad paradižnikovo omako. Jabolko se prestraši, saj misli, da je Žiga črv, in se zakotali po pobočju. Žiga ga skuša zadržati, a mu ne uspe. Skupaj pristaneta v otroškem peskovniku in se spoznata.

- ✓ posebnosti pri oblikovanju:

Ilustracije so na svoji strani in sledijo zgodbi. Na otip so prilagojene za tipni dražljaj, poleg tega pa je mogoče vzbuditi tudi vohalni dražljaj, saj lahko bralec jabolko podrgne in povoha.

- ✓ kriterij vrednotenja:

Besedilo je na svoji strani, zgornji del je zapisan z odebeljenimi črkami, rjave barve. Stavki so kratki in razumljivi. Pod njim sledi enako besedilo zapisano v brajici. Spoznavna, etična in estetska vrednost so enakovredno izpopolnjene, gre za umetniški užitek. Zgodba je privlačna, hudomušna in zabavna. Slikanica je tudi zelo izvirna. Knjiga je kvalitetna, saj s svojo značilnostjo tipanke ponuja pomembna spoznanja vsem polnočutnim otrokom, kot tudi slepim in slabovidnim. Polnočutni otroci se lahko delno poistovetijo z »drugačnimi« in razvijajo empatijo. Na zadnji strani knjige piše:

»Zakaj je glavni junak ravno špaget? Med vidom in tipom obstaja temeljna razlika: vid je distalen čut (čut na daljavo), ki deluje sintetično, informacija je takojšnja, tip pa proksimalen čut (čut na blizu, na dotik, stični čut), zato je pridobivanje informacij analitično ter postopno, zaporedno. Napol kuhani špaget Žiga kot glavni junak v obliki valovite linije priročno pomaga slepemu postopno raziskovanje ilustracije od leve strani proti desni. Tipnih podatkov na vsaki upodobitvi je malo in so jasno razmejeni, ker moramo upoštevati tudi tipni prag (zmožnost ločevanja različnih informacij s tipom). Barve so močne in kontrastne, ker ima prenekateri slepi še kakšen odstotek vida. Teksture podpirajo realne površine materialov; uporabljeni predmeti so tako veliki kot v resnici, kar pomaga pri tvorjenju predstav. Slikanica je postavljena v ležečem formatu A 4, kar odgovarja dvema razprtima dlanema slepega braleca – optimalni obseg še kakovostne tipne informacije. Spiralna vezava je izbrana z namenom, da ima slepi bralec pred seboj popolnoma razprto knjigo, s tem prosti obe roki in tako lahko nemoteno raziskuje slikanico« (Kermauner 2010: 21).

✓ mnenje stroke:

Slikanica je nastala v okviru projekta *Tipno slikanico v vsako knjižnico, vrtec, šolo!*. Gre za slikanico, ki je kakovostna in uvrščena med priporočljiva gradiva. »Izvirna slikanica na besedilni, ilustratorski in oblikovalski ravni ustreza potrebam slepih in slabovidnih (mladih) bralcev. Dovršena je do te mere, da je bila zaradi svoje odličnosti prav tako uvrščena v mednarodno zbirko bralnih gradiv za otroke s posebnimi potrebami (IBBY Documentation Centre of Books for Disabled Young People, Oslo). Slikanica se je znašla tudi med desetimi finalistkami za nagrado desetnica 2011« (Jamnik in Picco 2011: 9).

- **Praprotnik Zupančič, Lilijana** (2010). *Zakaj so zebre progaste? Posebna izdaja v Braillovi pisavi*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Slikanica za slepe in slabovidne otroke med 7. in 9. letom starosti.

✓ kratek povzetek zgodbe:

V posebni izdaji slikanice gre za podajanje odgovorov na vprašanja »Zakaj«. Prvo vprašanje se glasi: »Zakaj so zebre progaste?« Pod vprašanjem sledijo odgovori in oboje je zapisano v brajici, na dnu strani pa je dopisano podvprašanje: »Ker se ne morejo odločiti, ali bi bile raje črne ali bele?« (Praprotnik Zupančič 2010: 1). Na naslednji strani je zopet podvprašanje, pod njim pa slika zebre. Na dnu strani je podan odgovor, kjer gre za pojasnitev vseh treh vprašanj. Na naslednjih straneh na enak način sledijo vprašanja: »Zakaj krokodil joče? Zakaj se hijene smeji? Zakaj ima lev grivo? Zakaj ima nosorog rog na nosu? Zakaj kit brizga vodo? Zakaj ima kenguru žep? Zakaj imajo kamele grbe? Zakaj kača nima nog? Zakaj ima slon rilec?« Na koncu knjige sledi opis brajeve abecede in tako tudi polnočutni otroci lahko spoznajo branje slepih in slabovidnih.

✓ posebnosti pri oblikovanju:

Gre za posebno izdajo slikanice iz serije *Zakaj* (MK, 2002 in 2011) v brajici. Ilustracija je tipna, oblikovanje in format slikanice sta prilagojena slepim in slabovidnim bralcem (Jamnik in Picco 2011).

✓ kriterij za vrednotenje:

Pravzaprav gre za podajanje odgovorov na zanimiva, poučna vprašanja, ki si jih zastavlja marsikateri mladi bralec. Delo je prilagojeno slepim in slabovidnim, vendar se tudi

polnočutni otroci lahko naučijo veliko novega. Ilustracije so zanimive, sledijo vprašanjem in jih dopolnjujejo. Prek njih bralec pride do odgovorov. Ilustracije so prilagojene tudi slepim bralcem, saj je obroba slike privzdignjena. Izrazje je primerno in osmišljeno. Vse tri vrednosti so dobro vidne. Gre za poučno in kvalitetno knjigo, vendar ob primerjavi z enako knjigo, ki ni prilagojena za slepe in slabovidne bralce nas zmoti predvsem to, da je v posebni izdaji kar nekaj opisov živali in vprašanj manj. V posebni izdaji imamo 10 vprašanj in živali, v neprilagojeni knjigi pa kar 14. Delo kljub temu spodbuja veselje do branja, saj je napisano na nevsakdanji način, prek podajanja vprašanj in odgovorov nanje. Literarno besedilo je jezikovno in estetsko dovršeno, zvočno in stremi k specifičnosti in zmožnosti otrokovega primanjkljaja.

- **Siminovich, Lorena** (2011). *Radi imamo sadje*. Ljubljana: DZS. Prevod: Majda Oblak.

Slikanica je kartonka⁹, namenjena slepim in slabovidnim predšolskim otrokom.

- ✓ posebnosti pri oblikovanju:

Gre za kolaž slikanico, v kateri so predstavljene osnovne barve: rdeča, zelena, rumena, oranžna, modra in vijolična. Ob vsaki predstavitvi barve so prikazani trije sadeži v tej barvi, na desni strani pa je ilustracija enega od sadežev. Ilustracija je nekakšen kolaž, saj vsebuje del materiala, ki približa realen otip sadja. Slikanica je slepim in slabovidnim otrokom v pomoč pri prepoznavanju sadežev, videčim pa kot spoznavanje sadja glede na barvo in tip.

- ✓ kriterij za vrednotenje:

Menim, da slikanica zadostuje merilom kvalitetne knjige, saj ponuja vse vidike spoznavanja: čutno in vidno. Vse tri vrednosti so upoštevane, estetska pa prevladuje, saj gre za izbrano oblikovanost, ki je v ospredju. Slikanica je izvirna, poučna in prilagojena otrokovim zmožnostim (glede na starost in primanjkljaj). Začutimo vživljanje v svet bralca. Kljub izpolnjenim merilom ne trdim, da je slikanica dodelana do potankosti, saj nas lahko zmoti na primer pomanjkanje kolažne slikanice pri modri in vijolični barvi. Ob prikazu slive in borovnic ni dodanega materiala, ki bi približal realen otip sadja. Sicer pa je delo otroško in ne otročje, ni kičasto in prenasičeno, kar je bistveno pri slikanicah za otroke, ki še niso večji branja.

---

⁹ Kartonka je knjiga iz kartona, z debelejšimi platnicami, namenjena predšolskim otrokom, ki še ne znajo brati.

Naj povzamem, da je v Sloveniji trenutno premalo kakovostnih tipnih slikanic (Kermauner 2012: 8). Tipne slikanice lahko tudi otroke, ki vidijo, motivirajo za branje. Otrokom so namreč take slikanice zanimive, spoznavajo fenomen slepote, brajico, in razvijajo empatijo do slepih in slabovidnih vrstnikov. Vidno je prizadevanje založnikov, da bi bile tipne slikanice dostopne vsem otrokom, »ki naj bi spoznavali gradivo za slepe in slabovidne (temu so namenjeni dodatki za vzgojitelje in predstavitelje brajice). Pri tem si založniki očitno prizadevajo najti nove načine tiska, ki bi v največji meri ustrezalo ciljnim uporabnikom« (Jamnik in Picco 2011: 9).

4.3.2 Literarna besedila za otroke s primanjkljaji na posameznih področjih učenja

Alenka Zupančič Danko v svojem prispevku *Težave pri branju in dejavniki tveganja za razvoj specifičnih učnih težav – kako lahko pomaga družina* (2012) opozarja: »Pri usvajanju branja lahko pride do težav na več nivojih: lahko gre za obsežne in izrazite težave, ki so del širših specifičnih učnih težav ali celo primanjkljajev na posameznih področjih učenja; lahko pa gre za lažje oblike, ki potrebujejo le več vaje, za katero niti ni potrebno poznavanje specialnih metod« (Zupančič Danko 2012: 10). Milena Košak Babuder pa še dodatno pojasnjuje: »Namen in cilj branja ni le prevajanje napisanih črk v glasove in besede, temveč razumevanje in sledenje informacijam, ki jih napisane besede sporočajo. Otroci, ki večino branja usvajajo počasneje in oklevajoče, ter otroci in mladostniki, pri katerih je proces avtomatizacije oviran zaradi specifične motnje branja – disleksije, sporočilu napisanega težje sledijo« (Košak Babuder 2012: 29). Da bi te otroke pripravili do branja, jim moramo ponuditi primerno obliko in jezikovno zahtevnost bralnega gradiva. Gradivo mora biti napisano tako, da bodo informacije dostopne in bodo omogočale več časa za razumevanje bralcev. Avtorica izpostavi nekaj vidikov, ki naj bi jih upoštevali pri oblikovanju gradiv za bralce z disleksijo in nam bodo v pomoč pri vrednotenju upoštevanju potreb ciljne publike (bralcev z disleksijo):

- **Oblika tiskanih črk:** črke naj bodo zaokrožene, z razločnim in čitljivim videzom, prijetnim na pogled. Priporočljiv je tisk, kjer je med črkami prostor, da si črke ne sledijo tesno druga za drugo. Črke, ki imajo neobičajno obliko, povzročajo pri branju težave.

Najustreznejša oblika tiska je *Arial*, *Comic Sans*, *Vedrana*, *Helvetica*, *Tahoma* in *Trebuchet*. Poševna oblika črk ni ustrezna. Velikost črk je nekoliko večja, med 12 pt do 18 pt. Za otroke, ki že poznajo male tiskane črke, izbiramo slikanice z malimi namesto velikimi tiskanimi črkami. Male tiskane črke so lažje berljive za bralce z disleksijo.

- **Papir:** najbolj ustrezen je papir krem ali sivo-bele barve. Papir naj bo nekoliko moten, brez leska. Biti mora dovolj debel, da ne proseva teksta na drugo stran.
- **Slog predstavitve besedila:** predstavitev besedila vpliva na berljivost in na začetni vidni vtis. Vrstice naj imajo največ 60 do 70 znakov, poravnane naj bodo le na levem robu. Priporočljiv je širši, od 1,5 do 2-kratni razmik med vrsticami. To bralcu omogoča lažje sledenje s prstom in zanesljivejše prehajanje iz ene vrstice v drugo.
- **Stil pisanja:** na bralca vpliva tudi jezikovni stil. Dolge in zapletene povedi bralec težje razume. Motijo ga tudi besedila z veliko opisi in razmišljanji. Knjige naj bodo dinamične, razgibane, prevladuje naj dvogovor. Tako se bralec vživi v dogajanje, predstavljeno v knjigi. Stavki naj bodo kratki in enostavni. Stavek naj se ne začne na koncu vrstice, saj to bralce z disleksijo izredno moti.
- **Lajšanje branja:** kontrast med ozadjem in črkami naj bo dober; otroci naj uporabljajo bralna ravnilca ali barvne plastične prosojnice, ki jih namestijo čez besedilo. Namesto barvnih prosojnic lahko uporabljajo očala z obarvanimi lečami (modrimi, roza), saj jim barva ponuja pomirjujoč občutek. Izbiramo slikanice, ki imajo besedilo le na eni strani, na drugi pa ilustracijo. Prav tako so bolj ustrezne slikanice, v katerih besedilo ne leži na ilustraciji. Ilustracije naj bodo v kontrastnih barvah (Košak Babuder 2012: 30).

»Mladinskih knjig o disleksiji, o učnih in razvojnih problemih je vse več, prav tako slikanic, izdanih prav posebej za otroke s temi težavami. Vse to gradivo je dobrodošlo tako omenjenim otrokom in njihovim staršem kot tudi drugim, da lažje spoznavajo to problematiko, razumejo vrstnike s posebnimi potrebami in jih sprejemajo« (Jamnik in Picco 2011: 7). Ker je takih knjig veliko, se pojavlja problem kakovosti. Med »poplavo« najrazličnejših knjig je kakovost ključno merilo, ki gradiva razvrsti kot priporočljiva ali ne. Največkrat niso dosežena vsa merila, ki sem si jih postavila kot merila kakovosti. Kakovost se meri glede na estetski in jezikovni ter spoznavni in etični vidik. V literarnih delih je v ospredju predvsem razvojno-bralni vidik, ob njem pa sta estetski in jezikovni vidik šibkejša. Tako je opazno množično izdajanje knjig, predvsem v potrošniške namene. Nedovršena in neakovostna gradiva so zgrešena in kot pravita Kristina Picco in Tilka Jamnik: »Ni očitno le, da ne ustrezajo kakovostnim kriterijem, temveč tudi, da njihov koncept ni domišljen niti na nivoju namembnosti, saj prepogosto umanjajo prav

elementi, ki so temeljni za uporabo in razumevanje pri tej specifični ciljni publiki« (Jamnik in Picco 2011: 8).

Ker je tovrstnih literarnih besedil veliko, sem jih nazorno opredelila glede na slikanice za mlajše bralce, na literarna besedila za mlajše mladostnike in na literarna besedila za mladostnike.

Slikanice, opredeljene glede na žanr, starost bralcev in kakovost:

- **Aesopus** (2010). *Osel in pes*. Ljubljana: Piano. Prevod: Danica Š. Novosel.

Slikanica, namenjena bralcem začetnikom.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Zgodba govori o oslu in psu, ki sta imela istega gospodarja. Gospodar je za psa zelo lepo skrbel, osel pa se je počutil nekoliko zapostavljenega, saj je moral delati v mlinu in nositi težka bremena. Ko se je primerjal s psom, je postal zavisten. Odločil se je, da se bo obnašal kot pes in tako užival vse ugodnosti psa. Vendar je bil izredno neroden in velik, zato ga je gospodar nagnal iz hiše. Na koncu se je osel zavedal, da je ravnal narobe, saj ne more biti nekaj, kar ni. Ostati mora osel in to sprejeti.

✓ kriterij za vrednotenje:

Vsebina zgodbe je zanimiva in poučna. Na koncu knjige je zapisan nauk zgodbe: »Neumno se je pretvarjati, da si nekaj, kar nisi« (Aesopus 2010: 15). Ilustracije so ločene od besedila in ga dopolnjujejo. Izrazje je dobro izbrano, besedilo je zapisano z velikimi tiskanimi črkami. Vse tri vrednosti so vidne, izpostavila pa bi etično vrednost, ki je pri tem delu bistvena. Bralec lahko začuti moralno sporočilo in ga po presoji sprejme ali zavrne. Pri tem literarnem besedilu je tudi pomembno, da je jasno izražena težnja k podiranju stereotipov o določenih živalih. Ob tem ne gre za moraliziranje, ampak za podajanje dejstev.

Glede na kriterij za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo po Mileni Košak Babuder (2012) lahko rečemo, da gre za kakovostno delo, prilagojeno širšemu krogu bralcev: začetnikom, oklevajočim bralcem in bralcem z disleksijo. Črke so dovolj velike, izbira tiska je prava. Papir je brez leska in svetlih barv. Gre za kratke in razumljive stavke.

✓ mnenje stroke:

Za navedeno delo Tilka Jamnik pravi, da je posebej pomembno, saj mladim bralcem s posebnimi potrebami prinaša besedilo iz literarne dediščine (Jamnik 2011a). Delo je glede na vse kriterije kakovostno in iz vidika literarnega vrednotenja izpopolnjeno.

Literarna besedila za mlajše mladostnike, ki sem jih opredelila glede na žanr, starost bralcev in kakovost:

- **Caf, Bojana** (2010). *Škrat Črkovil*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.

To literarno besedilo je slikanica za bralce z disleksijo, predvsem otrokom med 7. in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Deklica Ana se spopada s težavami pri branju in pisanju. V njenem domu prebiva tudi škrat Črkovil, ki ji neprestano nagaja. Ko Ana piše, se ji škrat spotika ob pisalo, rad ima nerazumljive besede. Črke spreminja, izpušča, dodaja, obrača in meša. Starša in učitelji mislijo, da je Ana lena in da se ne trudi dovolj. Nato v šoli spozna pedagoginjo Polono, ki ji pomaga pri branju in pisanju. Počneta različne stvari: »rišeta in pišeta z rokami po zraku in s prsti po mivki. Včasih pišeta s flomastri na balone in z voščenkami na velike liste papirja. Črke oblikujeta iz gline in iz njih sestavljata besede. Potem jih druga drugi bereta. Najprej po zlogih, nato v celoti. Pet minut na dan bereta kratke zgodbe. Pri tem si pomagata s posebnim ravnilcem. Z njim potujeta od besede do besede« (Caf 2010: 20–21). Ana iz dneva v dan bolj napreduje, škrat Črkovil pa zdolgočaseno zeha, saj se nerad vtika v svet odraslih. Polona Ani razloži, da njene težave nikdar ne bodo popolnoma izginile, vendar jih bo vedno manj in bodo manj moteče.

✓ kriterij za vrednotenje:

Avtorica v delu stremi k specifični bralca in predstavlja tegobe otrok z disleksijo. Vsebina dela je razumljiva, privlačna in razgibana. Izrazje je dobro izbrano, prilagojeno otrokom in bralcem z disleksijo. Tako vsak bralec, predvsem pa bralec z disleksijo, pridobi veselje do branja, spozna, da nima le sam težav z branjem in razumevanjem. Ostali polnočutni otroci prek lika Ane prepoznajo kakšnega sošolca iz svojega razreda, ki ga pestijo podobni

problemi. V delu je vidna fabulativna prepričljivost, kar mladega bralca še bolj pritegne k prebiranju. Vidna je tematska določenost. Ilustracije, ki sledijo zgodbi, so ločene od besedila in so kontrastnih barv. Glede na vrednost literarnega dela lahko rečem, da je estetski kriterij nekoliko v ozadju. Recepcijsko je to literarno besedilo kvalitetno tako za strokovnjake (predvsem specialne pedagoge in defektologe) kot tudi za mlade bralce. Literarno besedilo nosi sporočilnost in izpolnjuje vsa merila kakovosti. Ker pa ne izpolnjuje vseh treh vrednosti literarnega dela, lahko delo označim kot kakovostno, ne pa kot zelo priporočljivo.

Glede na kriterij določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo po Mileni Košak Babuder (2012) gre v tem primeru za pravilno obliko, primerno velikost črk. Papir je kremne barve, brez leska, stavki so kratki in razumljivi. Pravzaprav gre za učenje z raziskovanjem, bralec z disleksijo ob tej slikanici prepleta zgodbo z osebno izkušnjo. Milena Košak Babuder je napisala spremno besedo, v kateri pravi, da je slikanica oblikovana in jezikovo predstavljena na način, ki je prijazen do otrok s težavami pri branju in z disleksijo.

»Otrokom, ki imajo težave pri branju, se ne približa le s svojo vsebino, temveč tudi s prijazno obliko. Besedilo v njej je predstavljeno in oblikovano tako, da sledi kriterijem oblikovanja gradiv za bralce z disleksijo. Ob prijetnih in toplih ilustracijah, z dovolj velikimi in čitljivimi črkami na pastelnem ozadju, z ustreznim medvrstičnim razmikom ter s kratkimi in jasnimi povedmi pred mladimi in negotovimi bralci zaživi zgodbica o Ani in njenem spopadanju z nagajivim škrotom Črkovilom« (Košak Babuder 2010: 31).

- **Hliš, Zdenka** (2008). *O petelinčku*. Ljubljana: Družba Piano.

Slikanica je namenjena otrokom s specifičnimi učnimi težavami pri branju (disleksija) med 7. in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Besedilo govori o petelinu, ki ga je ukradla lisica. Kmetice, ki so opazile, kako lisica nese petelina v gobcu, so lisico zmerjale, zakaj krade petelina. Lisica je tekla vse hitreje, petelin pa jo je pomiril, naj ne teče tako hitro, saj če ga ne bo odnesla ona, ga bodo gospodinje zaklale. Lisica je spoznala petelinovo modrost in jo posredovala kmeticam. Petelin se je medtem pognal na drevo in podal nauk, da se od lepih besed nihče ne zredi. Lisica je ostala osramočena, petelin pa se je vrnil v kurnik.

✓ kriterij za vrednotenje:

Menim, da besedilo ustreza jezikovnem kriteriju, vse tri komponente vrednotenja so izpolnjene in delo je poučno. Ne gre za pretirano moraliziranje, vendar lahko mladi bralec prek humornih dejanj spozna življenjske nauke in jih skuša razumeti. Moti me predvsem pretirana raba pogovorov in rekel, ki bralce z disleksijo ovirajo pri branju. Drži, da se je treba z otrokom po branju vedno pogovoriti in mu razložiti neznane besede, vendar bo bralec z disleksijo tako delo težko prebiral sam. Kljub temu da bi delo lahko bilo bolj dodelano, predvsem na ravni rabe besednjaka in je zato manj literarno stremljivo, delo označujem kot kakovostno, saj izpolnjuje ostala merila kakovosti.

✓ mnenje stroke:

Tilka Jamnik in Kristina Picco se strinjata, da je to delo kakovostno in izpolnjuje vsa merila vrednotenja. Tilka Jamnik slikanico označi kot dragoceno, saj prinaša mlademu bralcu s posebnimi potrebami besedilo iz literarne dediščine (Jamnik 2011a).

Literarnemu delu je strokovno spremno besedo prispevala profesorica defektologije Tanja Černe. Černetova pravi, da je besedilo napisano tako, da spodbuja razvoj bralne tehnike, upošteva kontrast med črko in ozadjem, »neporavnan desni rob, primerno velikost črk, ustrezno razmerje med ilustracijami in besedilom ter primeren obseg besedila. Pomembno je, da se oblika ter obseg besedila prilagodita otrokovim posebnim potrebam ter da lahko prebere celo knjigo sam« (Černe 2008: 16).

- **Igerabide, Juan Kruz** (2012). *Jona in prestrašeni hladilnik*. Medvode: Založba Malinc. Prevod: Barbara Pregelj.

Dvojezična slikanica je namenjena bralcem z disleksijo med 7. in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Slikanica govori o triletnem Joni. Nekega dne gre mama v trgovino, Jona pa ostane sam doma. Jona razume mamin »skok« v trgovino dobesedno in ne razume, kako bo to izvedla. Njegovo srce prestrašeno bije, saj noče biti sam doma. Strah ga je in roke se mu začnejo tresti. Nato se mu zazdi, da se trese tudi hladilnik. Sprašuje se, zakaj se je hladilnik stresel. Predvideva, da se je tudi hladilnik nečesa bal, pri čemer domneva, da je to bil volk. Jona se še bolj prestraši in se skrije pod posteljo. Boji se, da bo volk prišel in pojedel tudi njega. Takrat

zasliši hrup in korake. Prišla je mama. Jona mami razlaga, da je v hladilniku volk, zato je hladilnik prestrašen in se trese. Mama odpre hladilnik in Jonovo srce preneha močno utripati, fantek se pomiri in vpraša mamo o njenem skoku v trgovino.

✓ kriterij za vrednotenje:

Zgodba je izredno zanimiva, privlačna in razgibana. Mladi bralec prepozna njemu znane strahove (strah ostati sam doma, strah pred večjimi stvarmi, strah pred neznanimi zvoki ...) in težave z dobesednim razumevanjem izrečenega. Pravopisno in slogovno je besedilo ustrezno, izrazje je dobro izbrano. Vse tri vrednosti (spoznavna, etična in estetska) so enakomerno upoštevane. Literarno besedilo s svojo zgodbo stremi k bralčevim znanim občutjem. Ponuja mu veselje do branja prek odkrivanja tabu tem. Vidna je fabulativna prepričljivost in sporočilnost. Avtor je v to besedilo vpeljal pedagoški vidik in čustva. Skušal se je povezati z jezikom mladih bralcev in uporabil njihove vsakodnevne reakcije. Ilustracije so zanimive, ločene od besedila in zelo nazorne. Besedilo je ločeno: zgoraj je besedilo v slovenščini, obarvano z zeleno barvo, spodaj pa v španščini s črno barvo. Slikanica služi tudi kot pripomoček pri učenju španskega jezika.

Po kriterijih za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo (po Mileni Košak Babuder (2012)), ima besedilo primerno obliko in jezikovno zahtevnost bralnega gradiva. Oblika, velikost in videz črk so ustrezni, črke so poudarjene oziroma odebeljene. Papir je krem barve, dovolj debel. Razmik med vrsticami je 2-kratni, vrstice so poravnane na levem robu. Stavki so kratki in enostavni, izrazita je dinamičnost.

- **Kenda Hussu, Damjana** (2011). *Čudežno zdravilo za Zalo*. Ljubljana: Založba Forma 7.

Pravljica je namenjena bralcem z disleksijo med 7. in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Tin in Zala sta bratec in sestra, Zala nekega dne močno zboli. Tin se odloči, da bo poiskal čudežno zdravilo za Zalo. Ker je lekarna zelo daleč, se kljub strahu, da bo moral priti do nje popolnoma sam, odloči sprazniti hranilnik in oditi po zdravilo. Na poti mu pomagajo številni dobri liki. Prvi je palček s srebrno žogo, ki mu je pokazal pravo pot do lekarne, sledi gospa Meta Pehtran, ki Tinu priporoči, naj v lekarni povpraša po magistri Zdravki, ki zna pripraviti kapljice za srčno moč in hlajenje krvi. Na poti spozna tudi goloba Ikija, ki mu pomaga

pregnati nepridiprave in se skriti pred policisti. Deček v lekarni prosi za gospo Zdravko in ta mu zmeša zdravilo za sestrico. Zdravka Tinu naroči, da mora zdravilo pred uporabo segreti v svojih rokah. Nato se Tin odpravi domov, z Ikijem premišljujeta, kako naj najhitreje pride do cilja. Iki dobi idejo, naj deček poišče prvega policista in ta ga bo odpeljal domov. Z Ikijem se dogovorita, da bosta ostala prijatelja. Tin se nato odpravi do bližnjega policista. S policijskim avtom ga odpeljejo domov, kjer Zali da zdravilo. Mami ne zaupa dogodivščine, Zala pa si že naslednji dan opomore.

✓ kriterij za vrednotenje:

Zgodba je razgibana in privlačna, povsem čutna in marsikateri bralec se lahko delno poistoveti z literarnim junakom. Mladi bralec, ki je že večkrat skušal postati junak, bo ob prebiranju literarnega besedila začutil avtoričino vživljanje v svet bralca. Zgodba je poučna in večina mladih bralcev se prek dogodivščin zave pomena reševanja in pomoči bližnjim. Spoznavna, etična in estetska vrednost so enakovredno upoštewane. Izrazje je dobro, gre za pregledno napisano besedilo. Prek pripovedovalne prepričljivosti in sporočilnosti lahko pridem do zaključka, da je delo spodbudno in ustreza merilom kakovosti. Zmotijo pa me predvsem ilustracije, ki jih je premalo in bi lahko bile bolj kontrastnih barv. Na ta način bi bile bolj prijetne na pogled.

Glede na kriterij za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo po Mileni Košak Babuder (2012), lahko rečemo, da gre za primerno obliko in jezikovno zahtevnost. Črke so pravilne oblike, oblika tiska je tudi primerna. Papir je sicer bele barve, vendar je besedilo zapisano z modro. Tudi ilustracije so modre barve. Vrstice imajo dovolj širok razmik, stil pisanja je prav tako primeren.

- **Kesič Dimic, Katarina** (2010). *Kamaroni s parabajzovo omako*. Ljubljana: ALBA 2000.

Besedilo uvrščamo med kratko prozo, namenjeno bralcem z disleksijo med 7. in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Deklica Lana je bila bralka z disleksijo in sošolci so jo neprestano zbadali, ker si je v knjižnici izposojala slikanice, medtem ko so oni že prebirali debele knjige kot je *Harry Potter*. Nosila je očala z visoko dioptrijo in zelo si je želela imeti lepo urejene zvezke. To ji

pogosto ni uspelo, blestela pa je pri ustnih obnovah zgodb in likovnem pouku. Glasno branje in črkovanje ji je prav tako predstavljalo veliko težav. Med branjem se ji je zdelo, kot da črke pred njo plešejo v spirali. Težave je imela tudi pri matematiki in pri vseh predmetih, kjer so brali in pisali. Za učenje je potrebovala več časa kot njeni vrstniki. Ker ni imela časa za druženje s prijatelji, je bila osamljena. Družila se je le z mlajšim dečkom Jakom, ki je bil slaboviden in je knjige bral s povečevalno lupo. Lana je Jaki prebirala slikanice. V šoli so učenci morali napisati vsak svoj najljubši recept za kosilo, sošolci pa so se norčevali iz Laninega recepta, saj ga zaradi nečitljivosti niso znali prebrati. Učiteljica je otrokom pojasnila Lanine težave in jih opozorila na vse njene talente (lepo risanje, slikanje in pripovedovanje zgodb). Sošolci so spremenili odnos do Lane in ji priskočili na pomoč. Med branjem so jo spodbujali in ji zaploskali. Prijatelj Jaka ji je zaupal, da se mu ni zdelo, da bi imela kakršnekoli težave z branjem. Lana mu je zaupala skrivnost, da mu nikdar ni brala, temveč pripovedovala zgodbo ob slikah.

✓ kriterij za vrednotenje:

Literarno besedilo ponuja poučno zgodbo, ki je napisana jezikovno pravilno. Spoznavna in etična komponenta sta upoštevani, estetska pa je nekoliko šibkejša, saj bralec ni pričrta izbrani oblikovanosti in metaforiki. Slikanica predstavlja zanimivi tematiki: deklico z disleksijo in slabovidnost. Sicer se na trenutke zdi, da je zgodba prenasličena z različnimi informacijami: težave z branjem in pisanjem, življenje na vasi, poudarek na nečitljivosti in nesposobnosti napisati recept, slaboviden prijatelj ... Za lažje sledenje bi mlademu bralcu lahko ponudili le zgodbo deklice, ki se spopada z disleksijo. Vsebinsko literarno besedilo ni dodelano in morda se zato mladi bralec ne bo potrudil prebrati besedila do konca. V delu ne zasledimo izvirnosti in potrebne estetske učinkovitosti.

Po kriteriju za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo po Mileni Košak Babuder (2012) lahko rečemo, da je glede oblike črk, izbora pisave in prostora med črkami delo dobro zastavljeno. Papir je svetlo modre barve, vrstice so poravnane na levem robu, razmik med vrsticami je dovolj širok. Stavki so kratki, le nekoliko preveč opisov in informacij ponuja sama zgodba. Ilustracije so ločene od besedila in so kontrastnih barv.

✓ mnenje stroke:

Slikanica po mnenju Tilke Jamnik in Kristine Picco sicer nazorno predstavlja težave dislektikov, vendar ne ustreza merilom kakovosti (Jamnik in Picco 2011). Tudi sama bi slikanico označila kot nekakovostno, saj ni v celoti izoblikovana in prirejena za bralce z disleksijo.

- **Korez, Karmen** (2009). *Čisto poseben levček Leon*. Ljubljana: Društvo Bravo.

Slikanica je namenjena bralcem z disleksijo, otrokom med 7. in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Slikanica govori o levčku Leonu, ki ima težave z disleksijo. Leon se boji, da ga bodo v šoli imeli za neumnega, saj so učitelji prejeli potrdilo, da ima težave z branjem in razumevanjem prebranega. V šoli se je sošolcem zdelo, da je Leon privilegiran, dokler jim učitelj ni razložil, kaj je Leona mučilo. Sošolci so mu po obrazložitvi težav pripravljene pomagati. Leon je postal bolj odprt, vesel in sprijaznil se je s spremembami v šoli.

✓ kriterij za vrednotenje:

Zgodba je kratka in razumljiva, izrazje je osmišljeno in prilagojeno otrokovim zmožnostim. Predvsem gre za poučnost, s čim se morajo spopadati otroci z disleksijo. Pri tej slikanici je estetska vrednost nekoliko v ozadju, saj sta oblikovanost in videz nekoliko turobna, dolgočasna. Prav zato bralca slikanica težko pritegne in ni izvirna. Sporočilnost je prav tako šibka in tudi likovna kvaliteta ni izpolnjena. Slikanico zato označujem kot nekakovostno in neprimerno, saj ne gre za vsebinsko umetniškost in mlademu bralcu ne ponudi ničesar posebnega.

Glede na kriterij za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo po Mileni Košak Babuder (2012) slikanica odgovarja večini kriterijev. Oblika črk, njihova zaokroženost, izbira pisave, prostor med črkami in velikost črk odgovarjajo zahtevam. Papir je sivo-bele barve, dovolj debel. Morda bi lahko bili stavki nekoliko krajši, ilustracije pa bolj kontrastnih barv.

✓ mnenje stroke:

Pri tej slikanici gre po mnenju Tilke Jamnik in Kristine Picco za pomanjkanje estetskega vidika. Literarno delo odgovarja zahtevam gradiva za dislektike, vendar je razvojno-bralni vidik preveč v ospredju in ob tem izpodriva estetski in jezikovni vidik (Jamnik in Picco 2011).

- **Podgoršek, Mojiceja (2010).** *Čarovnica Uršula*. Domžale: Založba Epistola.

Literarno besedilo je slikanica za bralce z disleksijo med 7. in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Slikanica pripoveduje o čarovnici Uršuli, ki se je razjezila, saj ni našla svojih črnih špičastih škornjev. Brez njih pa ni mogla pričarati sneženega moža. Prebrskala je vse prostore in stvari po svoji hiši, škornjev pa ni našla. Vedno bolj se je jezila in se grdo znašala nad predmeti. Govorila je razne uroke, da bi kaznovala različne predmete, katere je krivila za izgubo škornjev. Nato so se vse stvari v hiši vrnile na svoje mesto, Uršula pa si je natočila kozarec vode. Presenečeno je ugotovila, da se je urok, namenjen tistemu, ki bi skrnil škornje, zgodil ravno njej. V tistem trenutku je opazila, da ima pogrešane škornje na svojih nogah. Opravičila se je predmetom v hiši in nazadnje le pričarala sneženega moža.

✓ kriterij za vrednotenje:

Zgodba je razgibana, vendar nekoliko nezanimiva. Pravopis in slog sta upoštevana, zaslediti pa je mogoče kopičenju pojmov. Literarno besedilo naj bi bilo oblikovano za specifične bralce, vendar je besedilo navedeno na ilustracijah, kar izredno moti branje, predvsem bralce z disleksijo. Izrazje je mestoma pregrobo, veliko je novih, za otroke te starosti neprimernih besed, na primer: »preklala na pol, robantila, salamenski špičaki ...« Tudi nekatera dejanja junakinjine so neprimerna in odražajo prekomerno jezo. Nobena vrednost (spoznavna, etična ali estetska) ni v ospredju, saj bralec ne zazna nobenih spoznanj ali moralnih sporočil, tudi oblikovanost in metaforika nista najboljši. Morda se zdi, da gre za igrivo, humorno zgodbo o jezni in hudomušni čarovnici, vendar se prek številnih izrazov bralec lahko izgubi. Po mojem mnenju delo ni kakovostno in primerno za mlade bralce z disleksijo.

Glede na kriterij za določitev bralnega gradiva za otroke z disleksijo po Mileni Košak Babuder (2012) lahko sklepamo, da delo ni kakovostno. Oblika črk, velikost in pisava so

sicer pravilno izbrane. Sičniki in šumniki so poudarjeni z zeleno barvo, kar je prijazno za bralce z disleksijo, saj jih opozori na pravilno prebiranje besed. Kljub temu so stavki precej neprimerni, ni kontrasta med ozadjem in črkami. Zelo zmoti dejstvo, da besedilo leži na ilustraciji, med drugim tudi na temni, modri podlagi.

✓ mnenje stroke:

Slikanica tudi po mnenju Tilke Jamnik in Kristine Picco ne zadošča kakovostnim merilom za besedilo in ilustracijo (Jamnik in Picco 2011).

- **Podgoršek, Mojiceja** (2008). *Črviva zgodba*. Kranj: Damodar.

Slikanica je za bralce z disleksijo, za otroke med 7. in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Zgodba govori o štirih črvih, vsak izmed njih pa ima svoje značilnosti in si zato izbere svoj sadež za novi dom. Ko je sadje dozorelo, je odpadlo na tla. Črvički so pristali na tleh in tako so si morali poiskati nov dom za zimovanje. Hudo zimo so preživel v knjigi, kjer so nekaj črk pojedli, druge pa pomešali med seboj. Vsak izmed njih je pustil svoje sporočilo z manjkajočimi črkami.

✓ kriterij za vrednotenje:

Besedilo je razgibano, vsebuje kratke in razumljive stavke. Izrazje je dobro izbrano, v težje berljivih besedah so z zeleno barvo poudarjene določene črke. Jezikovni kriterij je izpolnjen, vsebinski pa je nekoliko nedovršen. Zgodba je nezanimiva, vendar je bralec deležen popestritve na koncu, ko mora dopolniti črke v sporočilih. Ilustracije spodbujajo in sledijo zgodbi. Besedilo je ločeno od ilustracij. Zdi se, da je estetska vrednost v ospredju, spoznavna in etična vrednost pa sta spregledani. Izvirne so predvsem luknjaste strani v delu, vendar kot celota ne deluje prepričljivo. Literarno delo skuša ustrezati merilom za bralce z disleksijo, vendar je povprečno zasnovano in napisano.

Glede na kriterij za bralce z disleksijo po Mileni Košak Babuder (2012) lahko trdimo, da sta oblika in jezikovna zahtevnost izpolnjeni. Oblika črk, prostor med črkami ter velikost črk je pravilno izbrana. Papir je marelične barve in dovolj debel. Stil pisanja je ustrezen, le vsebina ni povsem zanimiva in izvirna.

✓ mnenje stroke:

Simona Polže Zupan v spremni besedi pravi, da slikanica otroku ponuja prijazno besedilo. Strinjam se, da je besedilo nekoliko zahtevnejše,

»saj vsebuje tudi številne 'besede nagajivke' – besede, ki jih veliko otrok na stopnji začetnega opismenjevanja piše napačno, na primer: najbolj, češnja, zgodba, zmanjkalo, sadež. To besedilo je zato koristen pripomoček pri narekih ali pa zgolj pri opozarjanju na pravilen zapis takšnih besed. Zahtevnejše besede smo barvno razbili na več zlogov, da bi otroku olajšali branje. Tako bo bolj pozoren na določene črke v besedi in bo besedo prej pravilno prebral. Različne barve tudi vidno razdelijo daljše besede na krajše dele, ki jih otrok lažje prebere« (Polše Zupan 2008: 39).

- **Podgoršek, Mojiceja (2007).** *Medo reši vsako zmedo.* Ljubljana: Damodar.

Literarno besedilo je slikanica, namenjena bralcem z disleksijo, za otroke med 7. in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Besedilo govori o osemletnem Jaki in njegovem prijatelju Medu. Jaka ima težave z branjem, Medo mu pri tem pomaga. Skozi dogodivščine sledimo Jakovi volji pri branju in spoznanju, da se s trudom veliko doseže.

✓ kriterij za vrednotenje:

Zgodba je razgibana in prepričljiva, celotno delo stremi k specifični bralca. Izrazje je osmišljeno, razumljivo in zanimivo. Jezikovno je besedilo kakovostno. Spoznavna, etična in estetska funkcija so izpolnjene. Bralec je deležen novih spoznanj in sporočil, ob tem pa sledi izbrani oblikovanosti in dobri metaforiki. Slikanica spodbuja bralni razvoj in z igrivim besediščem ponuja mladim bralcem zanimivo branje. Pomembno je, da je uporabljena prava mera pomanjševalnic in zvočnosti. Delo je kakovostno in kvalitetno.

Po kriterijih za določanje bralnega gradiva za bralce z disleksijo po Mileni Košak Babuder (2012) opazimo, da so črke velike, zaokrožene, razločno prikazane in med njimi je ustrezen prostor. Papir je svetlo oranžne barve, dovolj debel. Razmik med vrsticami je dovolj širok, same vrstice so poravnane na levem robu. Gre za kratke in razumljive stavke. Besedilo je dinamično, v njem pa so težje besede (oziroma besede, ki jih bralci z disleksijo največkrat zamenjujejo) zapisane napačno, na koncu vrstice je figura medveda, ki predstavlja koliko

besed je napačno zapisanih. Pravilne besede so zapisane ob ilustracijah, bralec jih mora najti in ugotoviti, kam beseda sodi. Tako bralec sklepa na pravilen pomen besede s pomočjo ilustracije. Ilustracije so primerne, ločene od besedila in uporabljene so kontrastne barve.

✓ mnenje stroke:

Milena Košak Babuder v spremni besedi doda: »Tudi samo besedilo v slikanici je oblikovano in jezikovno predstavljeno na način, ki je prijazen do začetnega bralca s težavami ter sledi kriterijem oblikovanja gradiv za bralce z disleksijo« (Košak Babuder 2007: 44).

Tilka Jamnik in Kristina Picco pravita, da ima slikanica viden pravšnji preplet estetskega in razvojno-bralnega vidika. Slikanica je bila napisana s strokovno pomočjo mag. Milene Košak Babuder (Jamnik in Picco 2011).

- **Podgoršek, Mojiceja** (2009). *O polžu, ki je kupoval novo hiško*. Ljubljana: Damodar.

Slikanica je za bralce z disleksijo med 7. in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Zgodba pripoveduje o polžu Žanu, ki si želi kupiti novo hišico. Dolgo časa je varčeval in zato se je odpravil v polžjo trgovino po novo hišico. Na poti je srečal različne živali, ki so potrebovale njegovo pomoč, saj so jih doletele razne nesreče. Vsaki živali je dal nekaj svojega denarja, da jim je pomagal v stiski. Ko je prišel do trgovine, je prodajalcu povedal, da ne bo kupil nove hiške, saj je ves denar porabil za pomoč živalim. Ponosen je bil, da je pomagal prijateljem v stiski. Prodajalec Jan se je odločil, da bo pomagal prijatelju Žanu in mu je zato podaril novo hiško.

✓ kriterij za vrednotenje:

Vsebina je privlačna, razgibana in zanimiva. Izrazje je dobro izbrano, osmišljeno in prilagojeno otrokovim zmožnostim. Jezikovno je besedilo kakovostno. Delo stremi k specifični mladega bralca z disleksijo. Dodana je sporočilnost, ki je poučna: pomagaj prijatelju v stiski. Spoznavna, etična in estetska funkcija so v ospredju in se prepletajo. Bralec je deležen novih spoznanj, kar mu nudi užitek v branju. Pripovedovanje je prepričljivo in na svoj način izvirno. Ilustracije sledijo zgodbi in jo tako dopolnjujejo. Delo ocenjujem kot kakovostno.

Po kriterijih za določanje bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo po Mileni Košak Babuder (2012) lahko sklepamo, da je delo kakovostno. Oblika črk je primerna, prav tako tudi oblika tiska in velikost črk. V težje razumljivih in težje berljivih besedah so nekatere črke odebeljene in obarvane z zeleno barvo. Papir je svetlo rjave barve, dovolj debel. Vrstice so poravnane na levem robu, poleg tega pa je tudi razmik med vrsticami primerno urejen. Stavki so nekoliko daljši, vendar razumljivi, saj gre za razgibane dvogovore in dinamične povedi. S pomočjo ilustracij bo vsakemu mlademu bralcu uspelo prebrati in razumeti napisano. Na koncu knjige sledi razlaga manj znanih besed in besednih zvez.

- **Podgoršek, Mojiceja** (2010). *Škratja šola*. Domžale: Založba Epistola.

Literarno besedilo je slikanica za bralce z disleksijo med 7. in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Učitelj Neroda poučuje v škratji šoli. Je izredno neroden, kar pa ga ne ovira pri zanimivih in zabavnih urah. Učenci se mu precej posmehujejo in se ob njegovih nezgodah zabavajo. Nekega dne se učitelj domisli iskanja nagajivih besed, spuščanja s kajakom in opazovanja vesolja. Pri iskanju nagajivih besed primerjajo besedi klovn in volk, kasneje pa ugotovijo, da se ob skupnem zapisu črke enako razporedijo iz leve in desne smeri. Med dogodivščinami in dvogovori škratje izgovorijo veliko napačnih besed, saj jih pomešajo s podobnimi besedami.

✓ kriterij za vrednotenje:

Zgodba je jasna, a na trenutke preveč razgibana. Izrazje je dobro izbrano, vendar ni mogoče zaslediti prepričljive vsebine. Vzgojni cilji niso vidni, bralec pa ob prebiranju takega dela ne izve veliko novega. Vidno je, da je delo pisano izključno za namen izdaje dela, prirejenega za bralece z disleksijo, kar pa je narobe. Bralec je tako prikrajšan za sporočilnost, spoznanje različnih vrednot in nudenje veselja do branja. Čeprav v slikanici prevladuje humor, ji manjka nekoliko igrivosti in zvočnosti. Delo označujem kot nekakovostno.

Glede na kriterij za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo (Milena Košak Babuder (2012)) lahko rečemo, da so črke dovolj velike, oblika tiska je primerna, velikost črk je prav tako primerna. Nekoliko zmotijo povedi »Oh, le kako se je to lahko zgodilo«, ki so zapisane odebeljeno, vendar v ležečem tisku. Na koncu vrstice je oznaka škratka, če je v kateri od besed v stavku zapisana napačna črka (ki je tudi odebeljena

z zeleno barvo). Ilustracije so ločene od besedila, vendar na eni strani ilustracija poseže med besedilo in ga razširi. To je moteče in neprimerno za bralce z disleksijo.

✓ mnenje stroke:

Slikanica po mnenju Tilke Jamnik in Kristine Picco ne zadošča kakovostnim merilom za besedilo in ilustracijo (Jamnik in Picco 2011).

- **Zupan Riko, Henrik** (2011). *Kako je nastalo Blejsko jezero*. Bled: Samozaložba M. & H. R. Zupan.

Pravljica je namenjena bralcem z disleksijo med 7. in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Pisatelj Riko je deček, ki je prav tako bralec z disleksijo. V knjigi predstavi dve kratki anekdoti o nastanku jezera, potem pa spregovori o svoji, drugačni zgodbi. Pove, da je bila nekoč kotanja prav na tem mestu, kjer je danes jezero. V kotanji so pastirji pasli ovce. Zvečer, ko so ovce zagnali v staje, so prišle gorske vile, ki so plesale okoli hriba na sredini kotanje. Gorske vile so prebivale pri starčku Triglavu, ki je živel pod najvišjo goro. Nekega dne so pastirji opazili, da so v kotanji nasilni tujci. Pastir Gal se je spomnil na starčka Triglava, ki bi jim lahko s svojo čudežno močjo pomagal odpraviti težave. Pot do starčka so poznale samo gorske vile, zato se jim je približal in pospremilo so ga do starčka. Starček Triglav je Galu povedal, da lahko pomaga ljudem, vendar mora Gal najprej pomagati njemu. Gorske vile so Galu povedale, da so neki fantje ugrabili njihovo prijateljico Bledo in Gal se je domislil rešitve. Poiskal je fante in jih povabil na ples gorskih vil. S seboj so pripeljali tudi vilo Bledo in ostale gorske vile so povabile fante k plesu. Ker so plesali zelo hitro, se je fantom začelo vrteti v glavi in so popadali po tleh. Ko so se zbudili, vil ni bilo več. Začelo je deževati in ker je deževalo veliko dni, so ljudje zapuščali šotore in kotanjo ter odšli neznano kam. Ko je prenehalo deževati, je bila kotanja do vrha polna vode. Iz nje je gledal le vrh hribčka in tako je nastalo jezero z otočkom. Na otočku so ljudje zgradili cerkvico v zahvalo, ker so nasilni tujci odšli. Starček Triglav je zvončku v zvoniku dal moč, da je vsakemu izpolnil željo. Gal je postal čolnar, ki je vozil ljudi na otroček.

✓ kriterij za vrednotenje:

Literarno besedilo je zanimivo, saj ga je napisal desetletni disleksični deček, ilustriral pa njegov prijatelj. Zgodba je privlačna in razgibana, napisana predvsem za bralce z disleksijo. Izrazje je dobro izbrano, prilagojeno otrokovim zmožnostim. Jezikovni kriterij je izpolnjen. Spoznavna, etična in estetska funkcija so izpolnjene v celoti. Besedilo bralcu širi domišljijo in mu spodbuja bralni razvoj. Vsebinsko gre za umetniško besedilo, polno izvirnosti in fabulativne prepričljivosti.

Po kriterijih za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo po Mileni Košak Babuder (2012) lahko rečemo, da gre za primerno obliko in jezikovno zahtevnost. Oblika črk in velikost sta ustrezni, prav tako tudi oblika tiska. Papir je krem barve, brez leska. Vrstice imajo dovolj širok razmik, gre za kratke in razumljive stavke. Besedilo je dinamično in ilustracije sledijo zgodbi. Uporabljene so kontrastne barve.

✓ mnenje stroke:

Franci Šimnic, eden do avtorjev spremne besede, pravi, da so oblikovalci knjige upoštevali:

»Uporabo nevsiljivega kontrasta med tiskom in ozadjem, ki ne blešči, niti ni premil, izbrali so preprosto pisavo, katere črke niso preveč načičkane, poskrbeli so, da strani niso preveč zasičene z besedilom in so vrstice med seboj dovolj razmaknjene, saj imajo otroci s težavami pri branju, kot otroci, ki se šele učijo brati strah pred dolgimi nepreglednimi odstavki in celostranski zapis. Otroci s specifičnimi motnjami branja vložijo neizmerne količine pozornosti že v samo tehniko branja, zato besedilu še težje sledijo. Slike prizorov iz zgodbe na vsaki strani knjige bralcu pomagajo pri sledenju besedila. Dodatno so posebej obarvane črke (b, d, g, p), ki jih otroci s specifično motnjo branja najpogosteje zamenjujejo« (Šimnic 2011: 31–32).

Knjiga je kvalitetna in kot pravi Franci Šimnic: »Če ravno ne prva knjiga, je zagotovo najbolj izpopolnjena knjiga namenjena učencem s specifično motnjo branja /.../ Besedilo in slike te knjige dokazujejo, da v ustvarjalnosti ni meja« (prav tam).

Predvsem je pri tem literarnem delu v ospredju izvirnost in osebni pečat avtorja, ki je tudi oseba z disleksijo. Bojana Globačnik v svoji spremni besedi k tej knjigi pravi, da so nam »dobro poznane šibkosti, ki jih imajo učenci z disleksijo: težave pri učenju branja in pisanja, ter težave pri pisnem izražanju in razumevanju govorjenih besedil. Manj pa je poznano, da imajo ti učenci številna močna področja: bogate domišljajske sposobnosti, originalnost in ustvarjalnost, dobro intuicijo, dobre sposobnosti vidnega predstavljanja in sposobnosti

umetniškega razmišljanja« (Globačnik 2011: 33). To je pri mladem avtorju lepo vidno... Kot opombo naj dodam, da Mestna knjižnica Ljubljana – Pionirski oddelek, ki se ukvarja z vrednotenjem literarnih besedil, ne vrednoti literarnih besedil otrok, kar bi lahko šteli kot eno njihovih pomanjkljivosti.

- **Zubizarreta, Patxi** (2012). *Usoa, prišla si kot ptica*. Medvode: Založba Malinc. Prevod: Barbara Pregelj.

Dvojezična slikanica za bralce z disleksijo, za otroke med 7. in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Slikanica pripoveduje o posvojeni afriški deklici Kasai oziroma Usoi. V šoli je učiteljica govorila o kukavici in kako se ta spomladi vrne iz Afrike. Če jo prvi slišimo in imamo ob tem pri sebi nekaj denarja, ga bomo celo leto imeli dovolj. Učiteljica je kukavico označila za neumno, leno in nesramno ptico. Povedala je, da se je v sedmih letih naučila le reči »ku-ku«, da ne skrbi za svoje mladičke in jih podtika drugim pticam. Usua je bila ob učiteljčini razlagi žalostna in vznemirjena. V šoli so sklenili, da bodo odšli poslušat kukavičje petje. Usua je prosila mamo za nekaj kovancev, da bi tako imela celo leto dovolj denarja. Po šoli se je deklica vrnila domov in premišljevala o tem, da njena mama ni taka kot kukavica. Usua se je zavedala, da je prišla kot posvojenka iz Afrike, torej kot ptica. Mama ji je razložila, da ima dve mami in da njena mama v Afriki ni zlobna in slaba kot kukavica. Pojasnila ji je, da je imela tehtne razloge, da jo je posedla na letalo in poslala v boljši svet. Usua je prebrala pismo, ki ga je napisala mama iz Afrike. Tako je izvedela, da se v resnici imenuje Kasai, vsi pa jo kličejo Usua, ker je prišla kot ptica.

✓ kriterij za vrednotenje:

Zgodba je izredno privlačna in poučna. Izrazje je razumljivo in pravopisno ter slogovno ustrezno. Prilagojeno je otrokovim zmožnostim in spodbuja bralni razvoj. Vsebina besedila razkriva tabu tematike in družinska vprašanja, s katerimi se srečuje veliko mladih bralcev. Pripovedovanje je prepričljivo in bralca pritegne, da z veseljem prebere besedilo do konca. Vidna je zvočnost in avtoričino vživljanje v svet bralca. Ob tem je upoštevana starost bralca in prav zato je sporočilnost še toliko bolj poudarjena. Ilustracije dopolnjujejo besedilo. Spoznavna, etična in estetska vrednost so prepletene in enakomerno izpolnjene. Gre za

dvojezično delo, zgornji del besedila je obarvan z zeleno barvo in je v slovenskem jeziku, spodnji del pa s črno barvo in je v španskem jeziku. Tako delo ponuja tudi učenje španskega jezika. Delo je kakovostno.

Glede na kriterij za določitev bralnega gradiva za bralce z disleksijo po Mileni Košak Babuder (2012) lahko rečemo, da ima delo primerno obliko in jezikovno zahtevnost za bralca z disleksijo. Oblika črk, prostor med črkami, oblika tiska in velikost črk so ustrezne. Papir je krem barve, dovolj debel. Razmik med vrsticami je ustrezen, stavki so kratki in razumljivi. Zasledimo lahko tudi nekaj dvogovora.

Literarna besedila za mladostnike, opredeljena glede na žanr, starost bralcev in kakovost:

- **Kesič Dimic, Katarina** (2011). *Niki se zgodi pravljica*. Ljubljana: ALBA 2000.

Kratka proza, namenjena bralcem z disleksijo med 9. in 12. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Zgodba govori o deklici Niki, ki je brez noge. Ko je bila še majhna, so ji jo morali odrezati, da je lahko preživela. V šoli so starši in učiteljica sošolcem razložili, kaj je z Niko, in tako so jo sprejeli medse. Nika je nosila protezo, zato je lahko tekla, vozila kolo in počela večino stvari, kot njeni vrstniki. Pri vseh teh dejavnostih pa je bila nekoliko počasnejša.

»Globoko v sebi pa se je zavedala, da ne bo nikoli taka kot ostali. Starejša kot je postajala, težje ji je bilo pri srcu. Druge deklice so se ukvarjale s svojimi pričeskami, zapestnicami in kavbojkami. Nika pa je gledala le na to, da bo izbrala oblačila, v katerih bo njena proteza čim manj opazna. Zato je v prostem času prebirala pravljice in sanjara, da je v drugih časih, drugih deželah, med drugimi ljudmi« (Kesič Dimic 2011: 25).

Nekega dne je odšla v gozd, kjer je sedla na štor, si snela protezo in si masirala krn noge. Proteza jo je večkrat ožulila, vendar je bila na to navajena. Med počitkom so se ji v sanjah pridružile junakinje iz pravljic in ji povedale, da tudi one niso popolne, pa čeprav so poročene s princi. Vsak človek na svetu ima pomanjkljivost. Spomnile so jo, da ima dobro srce, da je prijazna in pomaga prijateljem. V sanjah jo je obiskala tudi njena najljubša junakinja iz knjig Hitronoga. Niki je izpolnila željo. V sanjah ji je posodila nogo in Nika je dobila priložnost, da je lahko poskakovala, tekala po gozdu, lovila metulje, plezala po

drevesih in bosa hodila po mahu. Nika se je nato vrnila v realnost in bila zelo zadovoljna, da je dobila priložnost doživeti neverjetne občutke. Postala je prepričana vase in se zavedala pomena svojega velikega srca.

✓ kriterij za vrednotenje:

Knjiga je sicer namenjena bralcem z disleksijo, vendar je osrednja tema invalidnost in sprejemanje drugačnih. Avtorica prek zanimive zgodbe oriše doživljanje in občutke invalidne deklice, zato je zgodba tudi poučna. Invalidnim otrokom daje nekakšen navdih v življenju. Govori jim, naj cenijo vse zmožnosti in talente, ki jih imajo, in naj se ne obremenjujejo s svojim primanjkljajem. Zgodba je razgibana, prilagojena mladim bralcem. Besedilo je jezikovno kakovostno, spoznavna in etična vrednost sta v ospredju. Nekoliko manj je estetske vrednosti, saj sta forma in videz nekoliko v ozadju. Čeprav literarno besedilo odkriva tabu teme in stremi k specifikam primanjkljaja bralca, pa delo ni povsem kakovostno. Označila bi ga kot povprečno, saj bi lahko z manjšimi dopolnili povsem ustrežal merilom kakovosti. Nekaj malega izvirnosti in estetike bi bilo treba dodati, da bi mladi bralec dobil večje veselje do branja omenjenega dela.

Ker je knjiga označena kot prijazna bralcem z disleksijo, lahko prek kriterija za določitev bralnega gradiva za bralce z disleksijo (po Mileni Košak Babuder (2012)) ugotovimo, da je izbor črk, pisave in papirja primeren. Slog predstavitve besedila prav tako ustreza merilom. Poleg tega so stavki kratki in razumljivi, ni nakopičenih opisov in razmišljanj. Ilustracije so ločene od besedila, zmoti nas lahko le odsotnost barv, saj so te črno-bele.

- **Kesič Dimic, Katarina** (2012). *Skrivnost X 4*. Ljubljana: ALBA 2000.

Roman je namenjen mladostnikom z disleksijo med 9. in 12. Letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Gre za opisovanje dogodivščin štirih devetošolcev: Nane, Esme, Tomija in Bineta. Vsak od njih ima veliko skrivnost, za katero vedo le bližnji. Nana ima disleksijo in v sebi nosi spomin na grozen dogodek, ko jo je šolski bahač nekega dne skoraj posilil na moškem stranišču. Esma je muslimanka, ki se spopada s težavami pri razumevanju slovenskega jezika, s sprejemanjem okolice in ima epilepsijo. Tomi živi s slepo in bolno babico, ki ga je posvojila, ko se mu je mama alkoholičarka odpovedala. Rad ima motorje in dnevno skrbi za babico.

Bine prihaja iz bolj premožne družine, v šoli pa mu ni potrebno obiskovati športne vzgoje. Ko imajo njegovi sošolci na urniku športno vzgojo, pomaga specialni pedagoginji pri poučevanju otrok s posebnimi potrebami. Ima osebnega trenerja, ki skrbi za njegovo kondicijo, saj si želi postati športnik paraolimpijec. Po rojstvu so mu morali amputirati levo nogo, zato nosi protezo. Vsi štirje junaki skrivajo svoje skrivnosti in se spopadajo z okolico, ki jih ima za čudake. Splet okoliščin združi Nano in Tomija ter Esmo in Bineta. Bine pomaga Esmi pri učenju, ob tem pa si zaupata skrivnosti. Nana in Tomi si prav tako pomagata pri učenju, vendar Nana Tomiju nekoliko težje zaupa svojo skrivnost. Zgodbe se razpletejo tako, da Tomiju umre babica, fant pa se znajde v dilemi, ali bo odšel v rejniško družino ali v stanovanjsko skupino. Nana mu skuša pomagati in s starši se dogovori, da ga bodo vzeli v rejništvo. Isti dan pa Tomi izve, da je Nana njegova sestrična in skrivnost obdrži zase. Nanino pomoč pri posvojitvi zavrne, saj ji pove, da ne more živeti z njo, ker nanjo gleda kot na žensko. Bine dobi ponudbo za šolanje v Ameriki, kjer bi se mu uresničile sanje o športnih dosežkih. To se zgodi ravno takrat, ko se z Esmo prvič poljubita. Esma sprejme Binetovo odločitev, saj se zaveda, da jo bo oče hotel poročiti z muslimanom. Na koncu Tomija posvoji prijeten par, zato se preseli v drugo mesto, Nana in Esma pa postaneta prijateljici.

✓ kriterij za vrednotenje:

Knjiga je zelo zanimiva, polna dogodivščin in tematizira tabu teme. Avtorica se je med pisanjem vživela v svet mladega bralca in ta ob prebiranju spozna veliko novih pojmov, drugo kulturo, vero, invalidnost in revščino. Sporočilnost je v besedilu prevladujoča, opozarja na nestrpnost v družbi. Gre za preplet odraščanja, prve ljubezni, realnega življenja in skrivnosti vsakega odraščajočega mladostnika. Izrazje je dobro izbrano, prilagojeno mladostnikom. Navedene so tudi sprotne opombe, ki razlagajo določene pojme. Gre za poučno delo, ki opisuje igrivo mladostništvo na izviren način. Avtorica kljub resnim temam ne moralizira in samo besedilo je tudi jezikovno dovršeno. Besedilo vsebuje preplet spoznavne, etične in estetske vrednosti. Tudi bralno-razvojni kriterij je v celoti izpolnjen in tako lahko delo ocenim kot kvalitetno in zelo priporočljivo za mlade, odraščajoče bralce.

Po kriteriju za določitev bralnega gradiva za bralce z disleksijo po Mileni Košak Babuder (2012) lahko zaključim, da je delo kakovostno. Oblika črk in tiska sta primerni, razmik med vrsticami tudi. Gre za dinamično besedilo, razgibane dvogovore, enostavne stavke.

Gre za »štiri zgodbe najstnikov, izmed katerih ima vsak svojo skrivnost oziroma razvojno težavo. Zgodbe se prepletajo in razpletajo z namenom, da bi se bralci seznanili z različnimi razvojnimi težavami in tudi z drugimi problemi, ki so z njimi povezani. Slog je obenem bralno nezahteven, saj je tako knjiga dostopna tudi bralcem s temi težavami. Njena namembnost torej prevladuje nad estetskim, moteča pa je tudi posebna oznaka Pišemo, rišemo, beremo slovensko na naslovnici, saj vendar ne gre za delovni zvezek k jezikovnemu učbeniku« (Jamnik in Picco 2011: 8).

- **Landa, Mariasun** (2013). *Ko so mačke tako same*. Medvode: Založba Malinc. Prevod: Barbara Pregelj.

Kratka proza je namenjena bralcem z disleksijo, med 9. in 12. letom.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Zgodba pripoveduje o dvanajstletni Maider, ki se spopada z družinskimi težavami. Mama in oče živita ločeno, doma pa živi še babica, ki neprestano modruje o kvaliteti življenja na podeželju. Uteho v težkih časih Maider predstavlja mačka Ofelija, s katero se dopolnjujeta glede osamljenosti. Družina se je odločila Ofelijo odpeljati na podeželje, kjer naj bi bil primernejši kraj za bivanje domače živali. Maider je bila zgrožena nad razmišljanjem družine in postala je še bolj otožna. Z Ofelijinim odhodom je izgubila oporo in postala zagrenjena. Mamina kariera je bila nemogoča in vihrava, babica ji ni prisluhnila, oče pa se je odmikal od vloge zabavnega očeta. Maider se je skušala poistovetiti z ljubljeno mačko in na dan, ko je izvedela, da je mačka odšla s kmetije, kamor so jo oddali, je sklenila, da jo bo poiskala. Sama se je odpravila na kmetijo, vendar mačke kljub pomoči Santija ni našla. Med iskanjem se je že znočilo in Santi ji je svetoval krajšo pot do doma. Na poti se je Maider izgubila in na srečo jo je našla prijazna ženica, ki jo je odpeljala domov. Maider je bila dolgo časa bolna in vsa družina se ji je posvetila. Spoznali so, koliko jim pomeni, ob tem pa tudi, kaj Ofelija predstavlja njihovi ljubi hčerki. Konec je srečen, saj je Santi našel mačko in jo prinesel Maider v objem.

✓ kriterij za vrednotenje:

Literarno besedilo je napisano na zanimiv način, saj se prične s srečnim koncem, vrača pa se na začetek pripovedi. Avtorica opisuje problemsko tematiko odraščanja, s katero se spopada veliko mladih bralcev. Prevajalka in urednica dela Barbara Pregelj opiše Maider kot običajno dvanajstletnico, ki je tudi »upornica in pustolovka, ki noče zgolj čakati, da bodo drugi

poskrbeli za rešitev njenih težav. Zato se tudi sama dejavno vključi v iskanje izgubljene mačke« (Landa 2013: 118). Družinske razmere so opisane na realen način, ni olepšav in prikrievanj. Na ta način prihajajo tabu teme v ospredje in avtorica jih spretno razsvetli. Delo je jezikovno dovršeno, zvočno in prepričljivo napisano. Spoznavna, etična in estetska vrednost so izpolnjene. Mladi bralec prepozna življenjska spoznanja, začuti moralno sporočilo in opazi dobro metaforiko ter izbrano oblikovanost. Delo lahko označimo kot psihološko literaturo in ocenjujem ga kot kvalitetno in zelo priporočljivo za mlade bralce z disleksijo.

Glede na kriterij za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo po Mileni Košak Babuder (2012) lahko povem, da ima literarno besedilo pravilno izbrano obliko črk in tudi prostor med črkami je dovolj širok. Poleg pisave je dobro izbran tudi papir, ki je krem barve, brez leska in dovolj debel. V vrsticah ni več kot 70 znakov, razmik med njimi je prav tako ustrezen. Povedi so jasne in kratke, ni pretiranih opisov. Gre za razgibanost, za vživetje v dogajanje pa poskrbijo krajši dialogi.

- **Landa, Mariasun** (2013). *Krokodil pod posteljo*. Medvode: Založba Malinc. Prevod: Barbara Pregelj.

Kratka proza je namenjena bralcem z disleksijo med 9. in 12. Letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Uradnik Juanjo je nekega dne pod svojo posteljo odkril krokodila, ki se je prehranjeval z njegovimi čevlji. Prestrašen Juanjo se je zavedal, da krokodila vidi samo on in da mora poiskati pomoč. Sodelavka Elena se mu je zdela posebna ženska in želel jo je osvojiti, vendar zaradi svojih strahov, prepričanj in navajenosti na samskost ni storil ničesar. Glavni lik se je spopadal s svojimi strahovi, ki so upodobljeni v podobi krokodila pod posteljo. Juanjo je pomoč poiskal pri zdravniku, ki mu je predpisal tablete Krokodifil. Med iskanem rešitve za svojo bolezen oziroma privid se je zblížal s sodelavko in odkril, da se tudi Elena bori s svojim »krokodilom«.

✓ kriterij za vrednotenje:

Literarno besedilo je napisan na svojevrsten, humoren način. Marijose Olaziregi, avtorica spremne besede, je besedilo označila za nonsens¹⁰, saj je bralec priča zgodbi na prvi pogled polni nesmislov. Vendar literarno besedilo predstavlja človeška občutja na univerzalen način in v enostavni obliki (Olaziregi 2013: 68). Literarno delo vsebuje elemente literature absurda in tematizira osamljenost, ki je zelo pogosta pri odraščajočih otrocih. Mladi bralec prek prebiranja literarnega besedila spozna drugačen pogled na tesnobo in reševanje težav z osamljenostjo. Avtorica je delo napisala tako, da je primerno za bralce različnih starosti, vsak izmed njih pa bo med branjem spoznal novo zgodbo, ki mu je obenem blizu, saj tematizira zelo pogosta čustva in dejanja. Delo nosi sporočilno noto in vse tri vrednosti so izpolnjene. Delo je recepcijsko sprejeto, avtorica je za omenjeno besedilo leta 2003 prejela špansko državno nagrado za mladinsko književnost (Olaziregi 2013: 67).

Ocenjujem ga kot kakovostno in bralno-razvojno kvalitetno.

Po kriteriju za opredelitve knjig za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo po Mileni Košak Babuder (2012) lahko sledimo pravilni izbiri pisave in črk, papir je krem barve in je dovolj debel. Stil pisanja in slog besedila prav tako ustrežata merilom in delo je tudi glede na ta kriterij kakovostno.

- **Žerdin, Tereza** (2012). *Nesrečko: Zgodbe za otroke, ki ne marajo brati*. Ljubljana: T. Žerdin in Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.

Gre za priročnik in ne za literarno besedilo, ki je namenjen bralcem začetnikom in vsem, ki imajo težave z branjem.

Delo je zanimivo in namenjeno otrokom s težavami z branjem. Avtorica ponudi besedila, ki otrokom pomagajo pri izboljšanju branja. Pravzaprav gre za dnevne vaje, ki jih otrok opravlja in ob tem napreduje pri bralni dejavnosti. Avtorica sama zapiše, da so zgodbe

»natisnjene v lahko berljivi pisavi, z nekoliko večjimi črkami. V eni vrstici je manj besed in otrok ima vtis, da bere hitreje. Posamezna beseda se v zaporednih stavkih večkrat ponovi. Bralec si jo tako bolje vtisne v spomin. To pomeni, da besedo sčasoma prepozna že po obliki. Besede so v začetnih zgodbah preproste, proti koncu pa daljše in za branje težje. Povedi so kratke. Pogosto so sestavljene iz enega samega stavka. Kratke

---

¹⁰ Nonsens je oznaka za nesmiselne ali neumne besede.

povedi je lažje razumeti kot dolge. Tudi vsebina zgodb je preprosta, vsakdanja in nekoliko humorna. Pisec zgodb je deček, ki je zaradi slabega branja nesrečen. Slabo bere, a ima druge dobre lastnosti in sposobnosti. Zgodbe so dopolnjene z vajami, ki poskušajo pritegniti otrokovo pozornost in ga za branje motivirati. Da bralec naredi vajo, mora včasih zgodbo prebrati dvakrat« (Žerdin 2012: 4).

Na začetku najdemo navodila za branje, tako za starše kot za otroke, sledijo pa po dnevih ločena besedila in vaje, ki se nanašajo na prebrano. Ko bralec prebere celotno knjigo, na zadnjih straneh prejme certifikat in čestitko, da mu je uspelo. Gre torej za kakovostno delo, saj nudi oporo in razumevanje otrokom, ki imajo težave z branjem, ter vaje, ki spodbudno in izvirno ponujajo pot do bralne rutine.

Naj na koncu pregleda literarnih besedil za bralce z disleksijo sklenem, da je tovrstnih besedil veliko, predvsem je zanimivo razmerje med izvirnimi in prevedenimi naslovi literarnih besedil. Vsekakor pa so didaktični priročniki, ki staršem, učiteljem in otrokom pomagajo pri branju, dobrodošli in vidimo lahko naraščanje izdaje tovrstnih besedil.

4.3.3 Literarna besedila za gluhe in naglušne otroke

Pregovor pravi: »V knjigi je moč!«. Vendar gluhi in naglušni ljudje redko berejo in so zato prikrajšani za črpanje moči iz knjig. Gluhim knjige največkrat niso dostopne, saj niso pisane v njihovem jeziku, prav tako so gluhi otroci prikrajšani za pravljice, jih pravzaprav niti ne poznajo, saj jim jih nihče ne pripoveduje v kretnji (Ivančič 2010¹¹). Društvo gluhih in naglušnih Auris Kraj je zasnovalo projekt *Znakovna knjižnica Sing Library*, s katerim želijo približati literaturo gluhim in jih s tem spodbuditi k branju klasičnih knjig. Gre za mednarodni projekt, v katerem sodeluje več držav. Uporabnikom so knjige dostopne na spletni strani www.singlibrary.eu, vsebine te strani pa so dosegljive v petih znakovnih jezikih: slovenskem, madžarskem, avstrijskem in nemškem ter v mednarodni kretnji.

Tudi Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije (v nadaljevanju ZGNL) se trudi z izdajanjem slikanic v slovenskem znakovnem jeziku. S finančno podporo Ministrstva za kulturo RS jim to trenutno dobro uspeva. Na ta način želijo uporabnikom znakovnega jezika približati slovensko ljudsko slovstvo in jih spodbudili k branju. Zmotno je prepričanje, da gluhi povsem znajo brati »navadne« knjige. Pomen branja in pisanja pri gluhih osebah je problematičen, saj niso homogena skupina in največkrat je prisotna odsotnost razumljivega govora. V ZGNL stremijo k

---

¹¹ Dostopno na spletnem naslovu <http://www.zveza-gns.si/zanimivosti/knjige-v-kretnji> (1. 4. 2013).

prilagoditvi učnih vsebin, da bi gluhih bralcem vzbudili željo po branju in razumevanju prebranega. Pomembno je, da ti bralci dobijo enakovredne informacije in znanja kot slišči. Pravljice za gluhe otroke so pomembne, saj pomirjajo, razvijajo domišljijo, nudijo predstave, ponujajo sistematično učenje jezika, prek njih lahko pedagog preverja razumevanje prebranega prek risbe ali dramatizacije. Žal je premalo pravljič prevedenih v slovenski znakovni jezik (v nadaljevanju SZJ).

Slikanice v SZJ imajo pod ilustracijo poenostavljeno besedilo v slovenščini. Poleg tega so podana pojasnila k pomenu kretenj ter same kretnje z besedilom, ki so navedene nasproti navadnemu zapisu in sliki. Dejanski koncept slikanic je v likovno prečiščenem besedilu. Tovrstne slikanice nudijo vzgojni vidik in spodbujajo branje pri otrocih s posebnimi potrebami. V ZGNL si želijo, da bi bila na voljo tudi poenostavljena literarna dela za srednješolce. Učitelji nimajo gradiv (niti učbenikov), ki bi bila uporabna za to populacijo. Prav zato morajo vse učbenike in gradiva prilagajati po svoje.

Nataša Kordiš v video prispevku *Mojca Pokrajculja v znakovnem jeziku* (2012) pravi, da je bila prva knjiga v znakovnem jeziku na Slovenskem *Žabji kralj*. Izdajanje tovrstne literature je drag projekt in zato je pred izdajo druge knjige preteklo veliko let, preden so zbrali vse potrebne finance. Na podlagi te ideje so želeli »gluhe permanentno izobraževati, jim stalno dajati informacije o svetu okoli njih« (Ivančič 2012¹²). Avtorica pravi, da je lahko knjiga tudi didaktični pripomoček, saj je na voljo vsem, ki bi se radi spoznali z znakovnim jezikom. Želi si, da bi lahko izdali še vsaj nekaj knjig s tega področja, saj vsaka knjiga prinese nova besedišča, obogati besedni zaklad.

Prednost slikanic je v tem, da jo lahko beremo kjerkoli. »Ravno počasnost je velika prednost slikanic, saj otrok ob vnovičnem prebiranju znova in znova doživlja zaplet, napetost in razplet zgodbe, kar potrebuje za osebno zorenje. Za gluhe je slovenščina drugi jezik, saj se po skladnji in ostalih jezikovnih prvinah zelo razlikuje od znakovnega jezika, ki ga uporabljajo kot prvi jezik« (Rijavec Škerl 2012a: 13).

---

¹² Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.zveza-gns.si/slovenija/mojca-pokrajculja-v-znakovnem-jeziku> (1. 4. 2013).

Literarna besedila, opredeljena glede na žanr, starost bralcev in kakovost:

- **Kordiš, Nataša** (2011). *Mojca Pokrajculja: Koroška ljudska pripovedka v slovenskem znakovnem jeziku*. Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.

Slikanica za gluhe in naglušne otroke od 7. leta starosti dalje.

Literarno besedilo je znana koroška ljudska pripovedka, zato je ne bom obnavljala. Navedena zgodba je prirejena za gluhe in naglušne otroke. Na začetku knjige so podana pojasnila k pomenu kretenj. Literarno delo je narejeno tako, da je na levi strani besedilo v slovenskem znakovnem jeziku s slikami kretenj, na naslednji strani je zapisano besedilo, pod njim pa je ilustracija. Knjigi je priložen tudi DVD, prek katerega je mogoče spremljati izvajanje pripovedovanja. Knjiga je izredno poučna, saj lahko služi kot pripomoček vsem, ki se želijo spoznati s SZJ. Gluhi in naglušni otroci pa si z literarnim delom pomagajo pri učenju slovenskega jezika in si polnijo besedni zaklad. Aleksandra Rijavec Škerl, avtorica spremne besede pravi, da

»prilagoditev v slovenskem znakovnem jeziku bralce seznanja tudi z neznanimi in težje razumljivimi besedami, s katerimi se osebe z okvaro sluha med samim branjem in ogledom srečujejo in jih prepoznajo. Slišišča populacija se z branjem in ogledom video zapisa seznanja s slovenskim znakovnim jezikom. /.../ Namen slovenske ljudske pravljice, ki ima svojo upodobitev tudi v slovenskem znakovnem jeziku in v obliki video zapisa je, da se gluhih omogoči dostop do informacij, ki so del narodne identitete in so del besednega zaklada, ki je značilen za narod« (Rijavec Škerl 2012a: 13).

Pripovedko so izbrali kot drugo knjigo, ki so jo izdali v znakovnem jeziku zato, ker je Mojca »pozitiven lik in najbolj poglobljeno je, da je res iz slovenskega ljudskega slovstva, to pa je tisto občutljivo področje, ki ga gluhi žal najmanj poznajo« (Ivančič 2012¹³). Delo torej stremi k specifični primarnosti bralca, ob tem pa nosi veliko sporočilnosti. Spoznavna, etična in estetska funkcija so enakovredno prepletene. Gre za izvorno in jezikovno dovršeno literarno besedilo. Ilustracije sledijo zgodbi in jo dopolnjujejo. »Pravljica ponuja razumevanje vsebine, bogatenje besednega zaklada, zblizanje s knjigo in sliščim možnost

---

¹³ Dostopno na spletnem naslovu <http://www.zveza-gns.si/slovenija/mojca-pokrajculja-v-znakovnem-jeziku> (1. 4. 2013).

postopnega učenja kretenj» (Rijavec Škerl 2011: 1). Delo izpolnjuje tudi recepcijski in bralno-razvojni kriterij, zato ga v celoti označujem kot kvalitetnega in dovršenega.

- **Kordiš, Nataša** (2012). *Peter Klepec: priredba slovenske ljudske pravljice v slovenskem znakovnem jeziku*. Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.

Slikanica za gluhe in naglušne otroke od 7. leta starosti dalje.

Tudi v tem primeru gre za znano ljudsko pripovedko, zato je ne bom obnavljala.

Zgodba je zanimiva in skrajšana, da je prilagojena razumevanju gluhih in naglušnih. Risbe kretenj pomagajo pri razumevanju, priložen DVD pa ponuja pretolmačeno besedilo v SZJ. Delo je zakladnica slovenskega naroda, prirejena za gluhe in naglušne. Z zapisom v znakovnem jeziku si ti otroci bogatijo besedni zaklad in spoznajo zgodovino slovenskega naroda. Ostali polnočutni otroci ob tem delu odkrivajo drugačnost in posebnost sveta gluhih, ko se spoznavajo s kretnjo (Rijavec Škerl 2012 c). Ker je omenjeno literarno besedilo zasnovano enako kot literarno besedilo o Mojci Pokrajculji, tudi to označujem kot kakovostno in primerno za specifične mlade bralce.

Nataša Kordiš je opremila besedilo z ilustracijami in kretnjami v risbi.

»Slikanico *Peter Klepec* z video zapisom smo izdali v okviru projekta *Prilagajanje in izdajanje knjig v slovenskem znakovnem jeziku*, ki ga sofinancira Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport v okviru kulturnih projektov za razširjanje programskih vsebin, namenjenih senzorno oviranim, v njim prilagojenih tehnikah, ter za razvoj tehnične infrastrukture, namenjene senzorno oviranim« (Rijavec Škerl 2012b: 15).

Obe slikanici sta kakovostni in dobro dodelani. Izposoja slikanic je možna na sedežu društva Zveza društev gluhih in naglušnih Ljubljana, v Ljubljani.

Poleg omenjenih slikanic v SZJ je zanimiva tudi knjiga *Z lepim vedenjem v lepše čase* (1996) avtorice Dušice Kunaver. V njej gre za predstavitev osnovnih pravil lepega vedenja – bontona. Po vsakem poglavju sledi povzetek vsebine v pisavi za gluhoneme. Knjiga ponuja nauke o pravilih predstavljanja, pozdravljanja, rokovanja, o vljudnosti, o vedenju za mizo, naslavljanju pisem, pogovoru po telefonu, darovanju, o pravilih obnašanja v kulturnih ustanovah, o obnašanju na cesti in na potovanju, pravilno ravnanje z naravo ... Cilj knjige ni le poučevanje bontona,

ampak približati lepo vedenje tudi gluhim in naglušnim mladostnikom. Poznavanje pravil lepega vedenja vodi v polnejše življenje. Gluhi in naglušni s krettno delujejo v svetu in pomembno je, da se tudi sami naučijo bistva bontona. Knjiga koristi tako gluhim in naglušnim kot tudi polnočutnim mladostnikom, da se seznanijo s pravili lepega obnašanja, predvsem pa da se drug od drugega naučijo kaj novega.

4.3.4 Literarna besedila za informiranje mladih bralcev o otrocih s posebnimi potrebami

Sledi obravnava literarnih besedil, ki informirajo mlade bralce o posebnih potrebah. Največkrat gre za opise zgodb otrok, ki imajo posebne potrebe. Včasih pa je mogoče zaslediti zgodbe, v katerih se otroci soočajo s starši, ki imajo določen primanjkljaj. Literarna besedila so opredeljena glede na specifično posebno potrebo, žanr, starost bralcev in kakovost. Veliko literarnih besedil je primernih tudi za polnočutne otroke, saj jih taka dela seznanjajo in informirajo, kakovostna besedila pa s svojo dovršenostjo nudijo estetski učinek.

4.3.4.1 Besedila, ki informirajo o slepih in slabovidnih

- **Frey, Jana** (2005). *Velike zelene oči*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Prevod: Alenka Veler.

Roman pomaga pri razumevanju slepih in slabovidnih. Namenjen je mladostnikom od 15. leta dalje.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Petnajstletna Leni je nek pomladni večer preživela v družbi starejšega brata Siemna, mlajšega brata Griše, varuške Katie, prijateljice Jane in njenega bratranca Friderika. Družčina je sedela na vrtu in pila grški uzo, naslednje jutro pa so sklenili, da se raje kot v šolo, odpravijo na izlet. Katie je vozila družinski avto, saj je le ona že imela vozniški izpit. Friderik in Leni sta si cel čas izkazovala ljubezen, na poti domov pa je začelo deževati in naenkrat brisalci niso več delovali. Katie je začela kričati, da ne vidi na cesti. Nato sledimo zapisu Leninih spominov in občutkov ob trku in kasneje v bolnišnici. Medicinska sestra ji je zaupala, da je v bolnišnici, saj je preživela hudo prometno nesrečo, ostali prijatelji pa so jo odnesli brez poškodb. Lena je izvedela, da je oslepela. Več tednov je bila v komi, novica o večni slepoti ji je izbrisala veselje do življenja. Postala je zagrenjena, osamljena in družini ter prijateljem ni pustila blizu. Zavračala je stike, pomoč in oporo. Predvsem ni želela, da bi jo videl Friderik. Postala je zaprta vase in želela si je smrti. Lena je počasi spoznavala svet v

temi. V bolnišnici je spoznala slepo Meto in bolno Ester. Zdravnik Haselmayer ji je podrobno predstavil življenje slepega in ji pomagal pri spopadanju s slepoto. Nato je prišel Lenin rojstni dan, dopolnila je šestnajst let. Popoldne so jo obiskali prijateljici iz bolnišnice in ostala družčina. Lena je sprevidela, da bosta prijateljici odšli na načrtovan izlet brez nje, namesto nje pa sta povabili Ano, ki Leni ni bila najbolj pri srcu. Na rojstni dan je prišel tudi Friderik z bratom, vendar ga Lena ni želela videti. Pogovorila se je samo s Sebastjanom, ki ji je zaupal, zakaj je želel storiti samomor. Spoznala je, da so ga težile enake stvari, kot zdaj njo. Nekega dne sta z Jano odšli v park in slednja ji je zaupala, da so na počitnicah z Laro in Ano obiskale Sebastjana in Friderika v Berlinu. Povedala ji je, da sta se Ana in Friderik zapletla, saj ga je Lena preveč zavračala. Bilo je že konec poletja in vrnilo so se v šolo. Lena je obiskovala enako šolo kot pred nesrečo, vendar je imela pri sebi računalnik z brajevo vrstico. Naslednji dan je Jana Leni sporočila, da Sebastjan in Friderik kmalu praznujeta rojstni dan. Povedala ji je, da Ana načrtuje odhod v Berlin, da bi presenetila Friderika. Jana in Lena sta skovali načrt, da bo Lena prehitela Ano in sama obiskala Friderika. Lena je Jani zaupala dogodek z zabave in Jana ji je prisluhnila. Nato sta naredili natančen načrt Leninega odhoda v Berlin. Lenino potovanje v Berlin je bila velika prelomnica v njenem življenju. Prvič je sama premagala oviro – slepoto. Friderik je bil izjemno vesel njenega obiska in postala sta par.

✓ kriterij za vrednotenje:

Roman je napisan zelo natančno in empatično do razumevanja mladih bralcev. Gre za natančne, nazorne, jasne opise dogodkov, ko se Lena spopada s slepoto. Jezikovni kriterij je izpolnjen. Delo je prepričljivo, poučno in primerno za odraščajočega bralca, da spozna svet slepih in se na tak način pouči, kako se moramo obnašati do slepih ljudi. Mladi bralci se naučijo sprejemati drugačne in postanejo strpnejši. Fabulativna prepričljivost in sporočilnost sta v osredju. Razviden je globok nauk zgodbe, ki pravi, da na svetu obstaja veliko pomembnih reči, predvsem takih, ki jih moramo videti s srcem. Roman upošteva vse tri vrednosti kvalitetnega literarnega besedila in odkriva tabu teme. Upoštevan bralno-razvojni kriterij prinaša odlično oceno literarnemu delu.

- **Kermauner, Aksinja** (2006). *Berenikini kodri*. Dob pri Domžalah: Miš.

Roman pomaga pri razumevanju slepih in slabovidnih. Namenjen je mladostnikom od 13. leta dalje.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Dijakinja Anina se iz vasi preseli k dedku v mesto. Ima albinizem: bele lase in okvarjen vid. Ker jo je mama vsa leta »zavijala v vato« in jo skušala obvarovati pred vsemi težavami, s katerimi se spopadajo odraščajoči mladostniki, jo v mestu zamikajo zabave, alkohol, mamila in ljubezen. Nik je Aninino nasprotje, sin bogatih staršev, poln prezira in na robu kriminala. V šoli se Anina skuša dokazati, postati vidna. Pri tem jo ovira Nives, ki ima na šoli največji sloves. Anini prijatelj Andrej skuša izpovedati ljubezen, a se zaplete v neprimerno stavo z Nikom, Kongom in Nives. Dogovorijo se, da mora Nives zapeljati Andreja, da bo Anina podlegla Nikovemu osvajanju in da jo bo prej kot v dveh mesecih spravil v posteljo. Anina kmalu podleže Nikovim čarom in se mu preda. Nik je od takrat ne more pozabiti. Ker pa je poln samega sebe, ženskar in navidezno fant brez čustev, ne zna vzpostaviti pristnega stika z Anino. Ta izve za stavo in ga vztrajno zavrača. Nato izvemo anekdoto o Berenikinih kodrih, ki jo Anina predstavi pri govornem nastopu. Gre za zgodbo o dekletu iz Egipta. Po poroki s faraonom je ta moral na bojni pohod in Berenika se je obrnila po nasvet k dvornemu zvezdogledu, kako naj bi si pridobila naklonjenost bogov, da bi ji zagotovili varno vrnitev moža. Ko se je mož vrnil iz boja, je žrtvovala svoje čudovite zlate lase. Kodri so izginili iz oltarja, saj jih je boginja Afrodita ponesla med zvezde. Dokler bodo zvezde sijale, bodo oznanjale Berenikino žrtvovanje za ljubljenega moža. Od takrat se ozvezdje imenuje Berenikini kodri. Aninini lasje so sloveli po svoji beli barvi in bili so prav tako posebni, kot Berenikini. V šoli se Anina maščuje Nives, vrača ji z zbadanjem in posmehom, kot ga je bila deležna tudi sama. Nekega dne tolpa pretepe Nika in Konga. Kongo zaradi posledic pretepa umre, Nik pa se krivi za prijateljevo smrt. Nadaljuje s pijančevanjem in drogiranjem. Anina obišče Nives in skleneta premirje. Odloči se, da bo opustila pijačo in nore zabave. Nik v obupu sede na motor in doživi prometno nesrečo. Roman se zaključí s prizorom, ko Anino pokličejo iz bolnišnice, da jo Nik želi videti, saj je v zelo slabem stanju. Anina ga obišče in Nik ji prizna, da je ona najboljša, kar se mu je zgodilo v življenju. Prosi jo, da mu zapoje znano špansko pesem o umiranju in glede na vsebino pesmi želi, da odpre balkonska vrata.

Anina to stori in medtem Nik omahne. V tistem trenutku se Anina spomni na Berenikine kodre, si odreže čop svojih belih las in ga položi na Nikov obraz. Nik zopet odpre oči in stisne lase k sebi.

✓ kriterij za vrednotenje:

Roman je privlačen in napisan na zelo tankočuten način. Pravzaprav ga mladi bralec lahko bere z občutkom razumevanja in presenečenja obenem. Roman je napisan z namenom, da ozavešča o položaju slabovidnih ljudi. Gre za opise slabovidnega dekleta, torej drugačnega, ki se mora prilagoditi novemu okolju. Pravzaprav gre za opis tabu tematike. Pri tem je glavna protagonistka postavljena pred veliko izzivov, katerim ni vedno kos. Skozi različne pripetljaje, ki se zgodijo njej in njenim prijateljem, se bralci lahko poistovetijo s katerim izmed likov in pri tem skušajo razbrati glavno vodilo. Izrazje je osmišljeno, dobro izbrano in dodelano. Gre za poučno delo, ki ponuja veliko možnosti za bralčevo naklonjenost in s tem priložnost, da prebere delo, ki ga bo navdihnilo in mu pomagalo razumeti svet drugačnih, slepih, obenem pa svet sovrstnikov. Spoznavna, etična in estetska vrednost so vidne, saj bralec spozna vrednote življenja in sprevidi moralno sporočilo. Literarno besedilo ocenjujem kot kakovostno in priporočljivo za vse mlade bralce.

• **Kermauner, Aksinja** (2008). *Orionov meč*. Dob pri Domžalah: Miš.

Roman pomaga pri razumevanju slepih in slabovidnih. Namenjen je mladostnikom od 13. leta dalje.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Gre za nadaljevanje romana *Berenikini kodri*. Začne se z Nikovimi blodnjami in podoživljanjem prometne nesreče. Nik se v blodnjah zave, koliko mu Anina resnično pomeni, zato se zjoče. Poleg tega si želi resničnega družinskega odnosa, da bi starši bili bolj pozorni do njega. Anina se v šoli zopet spopada z zbadanji Nives, ker si je postrigla lase. Pri angleščini pišejo esej o drugačnosti in učiteljica pove, da bo najboljši pisec zastopal šolo v Madridu. Anina v eseju piše o Niku in Nikovo zdravstveno stanje se prvo noč tako poslabša, da je bil nekaj časa celo klinično mrtev. Anina ga obišče in ga spomni na čop svojih las, ki mu jih je podarila v upanju na preživetje. Odpusti mu vse napake in stavo, ki jo je izvedel, da bi jo pridobil v posteljo. V znak ljubezni ji fant podari verižico. Par premaga veliko izzivov,

kar ju pripeljejo do novih spoznanj. Anina se zave krute resnice o svojem videzu in drugačnosti, Nik pa s časom pridobiva voljo za novo življenje in napreduje s pomočjo fizioterapije. Očetu se opraviči za vse napake in zato se je pripravljen odreči novemu avtomobilu. S tem skuša dokazati, da se je resnično spremenil. Anina odpotuje v Madrid z novim sošolcem Blažem, vendar ne podleže njegovi čutnosti. Na tekmovanju osvojita drugo mesto in prijateljica Olivija prepriča Nika, da se udeleži proslave in Anini čestita za dosežke. Anina je dokazala, da zmore veliko kljub svojim omejitvam. Predsednikova žena jo pohvali in ji obljubi štipendijo za fakulteto, kjer bo lahko študirala jezike. Nik na proslavi stopi do nje in ji čestita. Prosi jo, naj mu oprostí, vendar ga Anina zavrne. Nik gre na oder in javno prizna svoje napake. Pove, kako jo je razočaral in prizadel ter se ji zahvali za podporo, da je shodil. Ko želi hoditi brez bergel, pade z odra in Olivija odvede Anino k njemu. Nik se ji še enkrat opraviči in objameta se. Blaž pove Niku, naj lepo ravna z Anino, saj ga ima resnično rada. Skupaj odideta iz dvorane in zreta v ozvezdje Orion.

✓ kriterij za vrednotenje:

Knjiga je napisana kot nadaljevanje *Berenikinih kodrov*, vendar se jo lahko bere tudi kot samostojno delo. Gre za privlačno in zanimivo vsebino. Delo je jezikovno kakovostno in povsem ustreza kriterijem kvalitetne knjige. Mladi bralec med prebiranjem sledi zgodbi o deklici, o njenem spopadanju z drugačnostjo in o tabu tematiki – slepoti. Na več mestih je mogoče zaslediti podiranje tabujev, predvsem stereotipov o zmožnostih slepih in slabovidnih ljudi. Poleg tega je delo polno najstniških doživetij, ki so blizu vsakemu odrasčajočemu mlademu bralec. Delo je preplet spoznavne, etične in estetske vrednosti. V knjigi je veliko španskih izrazov, kar je prav tako dobrodošlo kot stik s tujim jezikom, ki je mladim vse bližje. Avtorica v literarnem besedilu ne moralizira, ampak se vživi v svet najstnikov in na tak način zapiše vse dogodke in spoznanja. Dogodki si v zgodbi smiselno sledijo in mladi bralec uživa v branju. Delo lahko označim kot kakovostno in zelo priporočljivo.

Sledita dve besedili, ki nista literarni besedili in mladostnike zgolj informirata o slepoti.

- **Kermauner, Aksinja** (1996). *Kakšne barve je tema?* Ljubljana: Zavod za slepo in slabovidno mladino.

Gre za separat, ki pomaga pri razumevanju slepih in slabovidnih. Namenjen je mladostnikom od 15. leta dalje.

Besedilo bralcem predstavi slepe in slabovidne. Bralec dobi natančne informacije, kako vidijo slepi, s katero pisavo pišejo, o napakah vida, vse o pripomočkih, šolanju, funkcioniranju v družbi, na cesti, o športu in prostem času, pomoči, ki jo slepi in slabovidni potrebujejo, zakaj beseda slepec ni primerna in koliko je zanje pomemben dotik. Ob vsaki razlagi sledi navodilo za poizkus, da bralec dobi dejanski vtis, kako je biti slep ali slaboviden.

Knjiga je zelo razgibana, poučna in nazorno prikazuje življenje slepih in slabovidnih. Sicer so nekateri podatki (o pripomočkih in šolanju) zastareli, vendar kljub temu ponujajo mladim bralcem razumevanje sveta slepih in slabovidnih. Jezikovno in vsebinsko je delo dovršeno, prav tako pa je mogoče zaslediti izvirnost, saj je na knjižnih policah komaj mogoče najti podoben separat, ki ponudi toliko novih spoznanj. Veliko je slik, ki pomagajo pri spoznavanju novih predmetov. Spoznavna, etična in estetska vrednost so vidne. Besedilo je recepcijsko dobro sprejeto tako med strokovnjaki, kot med mladimi bralci. Separat je kakovosten in ga priporočam vsem, ki ne poznajo sveta slepih in slabovidnih.

- **Kermauner, Aksinja** (2001). *Tema ni en črn plašč.* Ljubljana: Mladinska knjiga.

Knjiga govori o slepoti in slabovidnosti, primerna je za mladostnike med 9. in 12. letom starosti.

Ta poučno-leposlovna knjiga za mlade bralce sporoča vse potrebne informacije, da lahko spoznajo svet slepih in slabovidnih.

Besedilo govori o dečku Klemnu, ki nosi očala. Prek njegove zgodbe se mladi bralci lahko zavedo pomena navodil odraslih o pazljivi uporabi pirotehničnih izdelkov. Zgodba je opisana tenkočutno, nazorno in jasno. Avtorica z zgodbo stremi k specifični težavi kasnejše oslepelosti. Ilustracije sledijo besedilu in pomagajo dopolnjevati besedilo. Mladi bralci vidijo, s kakšnimi

težavami se morajo spopadati ljudje, ki oslepijo kasneje oziroma so slepi od rojstva. Zdi se, da je delo nekakšna nadgradnja dela *Kakšne barve je tema*, saj vsebuje posodobitve informacij o pripomočkih za slepe in slabovidne, kar pa vpelje v zanimivo in poučno zgodbo. Delo je estetsko, spoznavno in etično bogato. Mladi bralec je priča novim spoznanjem, delo pa je tudi umetniško dovršeno in izpolnjuje vse vsebinske kriterije. Literarno besedilo je kakovostno.

4.3.4.2 Besedila, ki informirajo o otrocih s posebnimi potrebami

- **Channa, Nimmi.** (2006). *Žirafek Filip... ki se je spremenil*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta, Katedra za pediatrijo, Podiplomski študij otroške nevrologije. Prevod: Ana Fakin in Viktorija Kerin.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Literarno delo govori o žirafku Filipu, ki ga je zelo bolela glava, njegovo počutje je nihalo. Veliko je spal in ko se je zbudil, je bil povsem drugačen. Doživel je epileptični napad in postal je zelo utrujen in pozabljiv. Tako stanje ga je spremljalo več časa in vsi so ga imeli za lenuha. Postal je osamljen in žalosten. Zdravnik mu je povedal, da je prebolel otekanje možganov, kar strokovno imenujejo encefalitis. Filip ni razumel diagnoze in zdravnik mu je razložil, kaj točno se z njim dogaja. Tako so prijatelji in družina Filipu priskočili na pomoč in mu stali ob strani. Mama mu je napisala seznam obveznih opravil, da ne bi pozabil nanje. Postal je bolj organiziran in zopet se je veselo družil s prijatelji.

✓ kriterij za vrednotenje:

Zgodba govori o mladem žirafku, ki zaradi encefalitisa utрпи poškodbo možganov. Njemu in njegovi družini se življenje obrne na glavo in s pomočjo živalskih vrstnikov skuša preseči izzive, ki jih prinaša bolezen. Jezikovni kriterij je izpolnjen, vsebina pa je zaradi predstavitve bolezni zanimiva in inovativna. Gre za novost med problematikami, večinoma obravnavanimi v literarnih delih, ki informirajo o določenih boleznih in stanjih. Ilustracije so spodbudne, sledijo zgodbi in so ločene od besedila. Izrazje je dobro izbrano, vendar se zdi, da je estetska vrednost nekoliko v ozadju. Ker sta prevajalki knjige zdravnici, ki želita otrokom na njim razumljiv način približati težko bolezen encefalitis, se zdi, da je besedilo osmišljeno in primerno. Tako je spoznavna vrednost v ospredju. Besedilo nosi moralno sporočilo, ki je večkrat poudarjeno: »Ne obrni se stran, ko je prijatelj bolan!« (Channa 2006:

51). Tako lahko trdimo, da je tudi etična vrednost dobro vidna. Menim pa, da delu manjkata predvsem izvirnost in prepričljivost, predvsem zato, ker gre za novost med tematikami in bi bilo delo zato še toliko bolj zanimivo. Prav zato delo ocenjujem kot povprečno in ne povsem kakovostno.

- **Emeršič, Urša** (2007). *Balki – prav poseben muc*. Ljubljana: Zveza Sožitje – zveza društev za pomoč osebam z motnjami v duševnem razvoju.

Slikanica govori o razumevanju »drugačnih« ljudi, namenjena je bralcem začetnikom.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Zgodba pripoveduje o mačjem paru, ki pričakuje naraščaj. Par dobi štiri mačje mladičke, vendar je muc Balki nekoliko drugačen. Ne razvija se tako hitro kot bratec in sestrica, ne počne enakih stvari kot oni. Zato se starša odločita, da ga odpeljeta v Mačji klobčič, kjer skrbijo za posebne mucke. Tam se Balki odlično počuti in napreduje. Spoprijatelji se z veliko mucami, vsak od njih pa je prav poseben. Nekega dne Balki s svojimi prijatelji obiše domače in vsi skupaj uživajo v nedeljskem popoldnevu. Družba se strinja, da so vsi ti mucami, drugačni ali ne, posebni in prijetni.

✓ kriterij za vrednotenje:

Knjiga je zanimiva in poučna, sama zgodba pa privlačna in razgibana. Ilustracije so živih barv, zmoti pa predvsem besedilo, ki leži na ilustracijah, kar onemogoča nemoteno branje napisanega. Besedilo je zapisano z velikimi tiskanimi črkami, saj gre za knjigo, ki je namenjena bralcem začetnikom. Izrazje je prilagojeno otrokovim zmožnostim, vendar je jezikovna kakovost na nekaterih mestih nekoliko majava. Lahko bi rekli, da je etična vrednost v ospredju, saj je sporočilo zgodbe vidno in poučno. Besedilo in ilustracije niso kakovostne. Škoda je, da je tako poučno literarno besedilo slabo zasnovano. Predvsem mu manjka izvirnosti in zvočnosti.

- **Gilmore, Rachna** (2005). *Prijateljica, kot je Zila*. Dob pri Domžalah: Miš. Prevod: Katarina Mahnič.

Roman govori o razumevanju razvojno motenih ljudi, primeren je za mladostnike od 15. leta dalje.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Deklica Zenobija preživlja počitnice v koči ob jezeru. Na sosednji kmetiji spozna sedemnajstletno Zilo, s katero se na začetku ne želi preveč družiti, saj meni, da je tipična sedemnajstletnica, ki ji po glavi hodijo le fantje in lepe obleke. Čez čas spozna, da je Zila drugačna, posebna in da se zelo rada igra. Skupaj odkrivata čare narave, kuhanja in druženja v drevesni hišici. Mama Zenobiji pove, naj Zilo sprejme takšno, kot je, saj je nekoliko razvojno zaostala, vendar je izredno prijetna in zabavna punca. Nekega dne se Zenobijini družini pridružijo še babica, teta in stric Chad. Zenobija strica ne mara, saj je velik bahač. Stric Chad ju neprestano zmerja in nekega večera se Zenobija želi pokazati pred stricem s svojimi in Zilinimi sposobnostmi. Prek različnih dogodkov Zenobija spozna, da Zila v določenih stresnih trenutkih odreagira zelo burno in se ne zna brzdati. Zila je odlična poznavalka galebov in z Zenobijo ponagajata stricu Chadu tako, da se njun priljubljen galeb Šepavček podela ravna na njegovo glavo. Zila se počuti krivo, Zenobija pa jo potolaži z branjem priljubljene knjige. Med prebiranjem zaslišita, da se pod drevesno hišico nahajata teta in stric Chad, ki teti razlaga, kako zaostala in čudaška je Zila. Ko Zila to sliši, zbegana zbeži domov. Zenobija je še bolj besna na strica in mami zatrdi, da ga sovraži. Naslednji dan se Zila ne oglasi pri koči in stric se Zenobiji opraviči. Ta ne sprejme opravičila in se odloči, da ga bo ignorirala. Mama ji skuša dopovedati, da stric Chad vendarle ni tako slab in nesramen, kot sama meni. Pove ji, da je stric Chad tako pedanten in samovšečen zato, ker je njegov oče v otroštvu od njega pričakoval samo najboljše in ni popuščal pri natančnosti in obnašanju. Zenobija se je odpravila v drevesno hišico, saj je upala, da se ji bo Zila vendarle pridružila. Med čakanjem je opazila strica Chada tekati mimo, nato pa je zaspala. Kasneje jo je prišla zbuditi mama in ji povedala, da strica Chada ni že dolgo nazaj. Sprožijo iskalno akcijo, ki se ji pridruži tudi Zila. Skupaj z Zenobijo prisluhneta galebjemu oglašanju in se odpravita za njihovimi madeži. Sledi vodijo po stranski poti, ki jo pozna le Zila. Čez čas prideta do roba pečine in slišita stričev glas, ki kliče na pomoč. Stečeta po pomoč in starši rešijo Chada, ki si je zlomil gleženj, Zila in Zenobiji se je iz srca zahvali za rešitev.

✓ kriterij za vrednotenje:

Knjiga je zelo berljiva in poučna. Skozi dogodivščine mladi bralec odkriva pomen prijateljstva, pomoči, strpnosti in razumevanja drugačnosti. Izrazje je razumljivo in prilagojeno bralčevim sposobnostim. Gre za opisovanje tabu teme, spoznavanje z razvojno

moteno osebo. Bralec lahko spozna, da so tudi take osebe lahko pravi prijatelji in da jih moramo sprejeti take, kot so. Spoznavna, etična in estetska funkcija so v ospredju in bralec je postavljen pred nova spoznanja. Literarno besedilo je kakovostno in ustreza vsem zastavljenim kriterijem kvalitetnega besedila.

✓ mnenje stroke:

Gre za problemsko pripoved, »v kateri je v ospredju prijateljstvo med najstnico Nobi in precej starejšo Zilo, ki zaostaja v duševnem razvoju. Besedilo deluje psihološko prepričljivo in plastično ter spodbuja k razmišljanju o duševnem razvoju in o odraslosti, ki ne stopata vedno vštric z dejansko starostjo« (Jamnik 2011b).

- **Kenda Hussu, Damjana** (2012). *Zmajček Topotajček*. Ljubljana: Založba Forma 7.

Kratka proza pomaga pri razumevanje »drugačnih« otrok. Primerna je za otroke med 7. in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Zgodba govori o zmajčku Topotajčku, ki je bil na pogled kot vsi ostali zmaji. Zelo rad je poskakoval in plesal. Imel je velika stopala in vsi so jih občudovali. V šoli mu je šlo dobro, dokler v tretjem razredu niso morali prvič bruhati ogenja. Vsi zmajčki so se tresli od vznemirjenja. Ko je prišel na vrsto Topotajček, ni mogel bruhniti ognja. Le glasno je kihnil in sošolci so se mu posmehovali. Starši so Topotajčka peljali k zdravniku, vendar mu niti zdravila niso pomagala. Postal je nesrečen in niti plesati ni več želel. Bilo ga je sram in sošolci so se ga izogibali. Najraje se je skrival in si izmišljeval pravljice, v katerih je znal najbolje bruhati ogenj. Nekega dne je v krošnji premišljeval o novi pravljici, ko so se pod drevesom zbrali sošolci in tekmovali, kdo bo bruhnil najstrašnejši ogenj. Ogenj je postal neobvladljiv in zagorela je suha praprot. Zmajčki so zaradi strahu pozabili leteti in tako ostali ujeti v ognju. Topotajček je poletel nad ogenj in z velikimi stopali teptal po ognju. Veliki zmaji so prihiteli na pomoč, vendar je Topotajček ta čas že uspešno pogasil ogenj. Veliki zmaji so se strinjali, da bi morali zmajčke kaznovati s prepovedjo bruhanja ognja. Topotajček jim je povedal, da bi se zmajčkom tako vsi posmehovali. Ker pa je sam zelo dobro vedel, kako je to žalostno, je velike zmaje prosil, naj ne ukažejo tako stroge kazni. Veliki zmaji so

se v čast in pogum strinjali s Topotajčkom in o njem so začele krožiti posebne zgodbe. Postal je najboljši učitelj izmišljanja pravljic in svetovalec za varstvo pred požari.

✓ kriterij za vrednotenje:

Zgodba je poučna, razgibana in razumljiva. Prilagojena je bralčevim zmožnostim in stremi k specifični primanjkljaja. Ilustracije sledijo zgodbi in pritegnejo bralca. Besedilo je jezikovno kakovostno, vse tri funkcije sovpadajo druga z drugo. Avtorica si je zamislila, da bi Topotajček lahko bil otrok s cerebralno paralizo. Predvsem gre za zgodbo o drugačnosti, posmehu in žalosti, na koncu pa preraste v pomen drugačnosti in v ospredje pridejo druge posebnosti, ki so cenjene. Sama sporočilnost je tako močno opazna, bralec pa se lahko vživi v kratko in jedrnato zgodbo. Delo ocenjujem kot kakovostno, saj je prepričljivo in ustreza vsem kriterijem kakovosti.

- **Kesič Dimic, Katarina** (2001). *Človek, ne spomni se*. Ljubljana: ALBA 2000.

Kratka proza pomaga pri spoznavanju z demenco. Primerna je za otroke med 7. in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Špelca ima babico z demenco. Babica je nastanjena v domu za starejše občane. Deklica opiše babičino bolezen. Na začetku ni razumela, zakaj se je babica spremenila. Pomembno ji je bilo, da se je družila z babico in jo obiskovala. Nekega dne, ko sta jo z mamo obiskali, pa babica Špelce ni prepoznala. Deklica se je prestrašila in začela je jokati. Mama je na hodniku Špelci razložila, da ima babica zaradi starosti težave s spominom in ji tako obrazložila pomen demence. Špelca ni razumela, zakaj se to dogaja babici, ko pa je tako pametna. Špelco so zanimale podrobnosti o babičini bolezni. Mama ji je potrpežljivo odgovarjala na vsa zastavljena vprašanja. Zdravnik je svetoval, naj se mama in Špelca z babico igrata igro *Človek ne jezi se*, saj tako babica trenira spomin. Špelca je sklenila, da bo naslednjič prinesla novo igrico z naslovom *Človek, ne spomni se*. Naredila jo bo tako, da bodo na poljih njihove fotografije, ki jih bodo morali igralci odkrivati in poimenovati osebe na njih. Mama je bila ponosna na Špelco, da je tako hitro doumela babičino težavo.

✓ kriterij za vrednotenje:

Delo je napisano na prijeten in zanimiv način. Avtorica je zgodbo zastavila tako, da je usmerjena k specifikam problema. Jezikovni kriterij je izpolnjen, izrazje je osmišljeno in prilagojeno otrokovim bralnim zmožnostim. Vsebina dela odkriva prikrite bolezni, s katerimi se spopada nemalo babic in dedkov mladih bralcev. Ilustracije so ločene od besedila in sledijo zgodbi. Vse tri vrednosti (spoznavna, etična in estetska) so v ospredju in bralec ob prebiranju literarnega besedila uživa. Knjiga je kakovostna, saj na izviren način predstavlja problem demence.

- **Kesič Dimic, Katerina.** (2010). *Nino in ADi HoDko*. Ljubljana: Alba 2000.

Slikanica govori o dečku z motnjo pozornosti in s hiperaktivnostjo. Primerna je za otroke od 7. do 9. leta starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Zgodba govori o Ninu, ki ima motnjo pozornosti in hiperaktivnosti. Med poukom je imel velike težave, saj ni mogel mirno sedeti v klopi in biti dlje časa zbran. Učiteljem in sošolcem se je zdelo, da je deček len in nagajiv. Deček se je spraševal, zakaj v šoli ne zmore dokazati, koliko truda doma vlaga v učenje in ponavljanje snovi. Med premišljevanjem ga je obiskal deček z oranžnimi skodranimi lasmi po imenu ADi HoDko. Povedal mu je, da je njegov prijatelj in da je on tisti, ki Nina dela zabavnega. Bil je njegov vesoljski dvojček. Nino mu je odvrnil, da ne mara zabavnega dvojčka, ker mu ta povzroča veliko težav v šoli. ADi Hodko je bil žalosten, saj ni želel, da bi Nino trpel zaradi njega. ADI HoDko je premišljeval, kaj naj stori, da bo pomagal Ninu. V njegovem svetu je bilo namreč vse drugače kot v Ninovem. Nekega večera sta sanjala vsak svoje sanje in sicer, da je Nino obiskoval šolo v ADA HoromanDiji, ADi HoDko pa Ninovo šolo. ADi HoDko je bil ogorčen nad dogajanjem v Ninovi šoli. Zjutraj je obiskal Ninovo učiteljico in ji zaupal Ninove težave. Tako je učiteljica Ninu prilagodila šolski test in obdržala skrivnost zase. Nino je tako napredoval in vsi so se veselili njegovih uspehov. ADi HoDko in Nino sta postala zelo dobra prijatelja.

✓ kriterij za vrednotenje:

Slikanica je namenjena odraslim in otrokom, da se ozavešijo o težavah otrok z motnjami pozornosti in hiperaktivnostjo. Delo je poučno in opozarja na pomen razumevanja otrok. Teh

otrok se ne sme stigmatizirati in obsojati, temveč jim moramo prisluhniti in v njih zaznati posebno srčnost in prijetnost, kot jo imajo ostali polnočutni otroci. ADi HoDko označuje Ninovo motnjo in je prikazan kot Ninov dober prijatelj, s katerim mora živeti in se znati spopasti. To je narejeno na izviren način, da se mladi bralec lažje spopade z razumevanjem Ninovega obnašanja. Zgodba je razumljiva, vendar nekoliko površno napisana. Zdi se, da v delu manjka natančna razlaga Ninove motnje in oznake ADHD. Bralci, katerim je delo namenjeno, bodo glede na svojo starost težko razbrali oznako iz ADi HoDkovega imena in celoten pomen oznake. Kljub močni sporočilnosti je v literarnem besedilu premalo zvočnosti in fabulativne prepričljivosti. Estetska vrednost je nekoliko v ozadju, saj delo ni dovršeno. Ilustracije so dobre, spodbujajo zgodbo in sledijo besedilu, vendar na nekaterih mestih moteče segajo čez besedilo. Izrazje je dobro izbrano in razumljivo. Delo označujem kot povprečno, saj kljub temu da izpolnjuje večino kriterijev za kvalitetno delo, ni izpolnjeno in dovršeno.

- **Lazai, Stefanie** (2006). *Benjamin: moja mama je posebna*. Ljubljana: Schering, Podružnica za Slovenijo. Prevod: Barbara Steck.

Slikanica pripoveduje o težavah otrok, ki imajo starše z multiplo sklerozo. Za otroke med 7. in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Osemletni Benjamin živi z mamo Julijo, ki ima multiplo sklerozo. Deček opisuje dogajanje in življenje z bolno mamo. Mami je bila v pomoč prijateljica Kati, ki je Benjaminu razlagala vse njemu neznane in nerazumljive stvari. V veliko uteho sta mu bila tudi dedek in babica. Vse mamine težave so mu bližnji skušali približati na tak način, da jih je razumel, ob tem pa so se skupaj tudi nasmejali in težave nekoliko omilili. Družina je Benjaminu dovolila biti ob mami, ko je opravljala preiskave. Na tak način se je še bolj natančno seznanil z njeno boleznijo. Benjamin je imel dobrega prijatelja Luko, ki mu nikakor ni mogel povedati resnice o svoji mami. Luka je o Julijinih težavah že vse vedel in Benjaminu ponudil prijateljsko oporo. Razrednik je Benjaminu predlagal, naj razredu predstavi mamino bolezen. Tako bi ga sošolci razumeli, skupaj pa bi spoznali, da je veliko ljudi bolnih in drugačnih. Med pripravo govornega nastopa se je Benjamin še bolje seznanil z mamino boleznijo in postal ponosen na svojo mamo.

✓ kriterij za vrednotenje:

Jezikovni kriterij je izpolnjen, tudi izrazje je dobro izbrano in prilagojeno bralčevim zmožnostim. Zgodba je zelo zanimiva in privlačna. Vsekakor je delo bralno-razvojno ovrednoteno in ponuja nova spoznanja. Tako so tudi spoznavna, etična in estetska vrednost v ospredju. Ilustracije so ločene od besedila in so kontrastnih barv. Na koncu dela sledijo krajše naloge, prek katerih bralec obnavlja zgodbo in se zabava. Seveda so besedilo in naloge prilagojene starosti bralca. To je izjemno dobrodošlo, da je mladi bralec po prebiranju primoran razmišljati o zgodbi in jo skuša razumeti. Delo je kakovostno, saj izpolnjuje vse kriterije.

- **Neuringer Levy, Myrna** (2008). *On je poseben*. Dob pri Domžalah: Miš. Prevod: Petra Cerar.

Roman govori o otrocih z motnjami v jezikovnem razvoju. Primeren je za otroke med 9. in 12. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Desetletna Karen je preživela počitnice z babico ob jezeru. V sosednji koči je spoznala na videz mlajšega Tommyja in njegovo mamo. Babica je želela, da bi se Karen družila s Tommyjem, vendar se ji je ta zdel zelo čuden in ni ga mogla sprejeti za prijatelja. Ko je opazila, da je Tommy spreten pri postavljanju peščenih trdnjav, se je odločila, da ga povabi, da bi skupaj tekmovala na tekmovanju v gradnji peščenih gradov. Na tekmovanju sta zmagala in Karen je nekoliko zapekla vest, saj je sprevidela, da je k zmagi pripomoglo predvsem Tommyjevo delo. Mama ji je razložila, da ima Tommy motnjo v jezikovnem razvoju. Kljub temu pa ima druge sposobnosti, ki jih je odločno uporabljal. Karen je med igranjem bejzbola ugotovila, da je Tommy star skoraj deset let in da je njegova sposobnost razumevanja in tvorjenja besed v zaostanku. Ko so nekateri igralci Tommyja izzivali in se mu posmehovali, se mu je postavila v bran, Tommy pa jo je označil za prijateljico.

✓ kriterij za vrednotenje:

Literarno besedilo je jezikovno ustrezno, vsebina pa je privlačna, zanimiva in poučna. Izrazje je prilagojeno otrokovim zmožnostim, ilustracij pa ni. Delo ponuja poučno tematiko, ki lahko marsikateremu mlademu bralcu odpre oči v odnosu do bližnjih in sošolcev. Spoznavna,

etična in estetska vrednost so dobro opazne in bralec spozna veliko novega. Poleg sporočilnosti je vidna tudi zvočnost in fabulativna prepričljivost. Knjiga je bila nagrajena za kakovostno branje in tudi sama jo označujem kot kvalitetno.

- **Vidmar, Janja** (2004). *Moja Nina*. Ljubljana: Založba Mladika.

Kratka proza govori o Downovem sindromu. Namenjena je mladostnikom med 9. in 12. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Tim in Nina sta bratec in sestra. Tim je mlajši, vendar ne more razumeti, kako je lahko bolj nadarjen in »pameten« kot njegova 14-letna sestra. Tim ve, da ima Nina Downov sindrom, vendar ne razume, zakaj je Nina posebna, zakaj ima vedno prednost pred njim in zakaj ni taka kot on. Tim zato večkrat izreče neprimerne besede o Nini, čeprav se zaveda, da je njegova sestra in jo ima rad. Ninino veselje do vlakov Tim dojema kot nekaj čudnega, na koncu pa vendarle sam odkrije, zakaj Nini vlaki toliko pomenijo. Bralec spozna, da so tudi ljudje s tem sindromom nam lahko enakovredni, njihovo življenje pa je pristno. Mladi bralec tako pridobi naklonjenost do oseb z Downovim sindromom.

✓ kriterij za vrednotenje:

Literarno besedilo razgibano predstavi novo tematiko Downovega sindroma in natančno poda vse značilnosti oseb s tem sindromom. Jezikovno je besedilo ustrezno, razumljivo. Besedilo je poučno in otrokom približa osebe s to duševno motnjo.

»'Timova sestra je mongoloidna,' je pojasnila Žanu. Tima je zaskrbelo. Za to državo ni še nikoli slišal. Oče mu je na zemljevidu pokazal, kje leži Mongolija in mu pojasnil, da imajo Mongoli, podobno kot ljudje z Downovim sindromom, poševne oči. 'Ali si že bil v Mongoliji?' jeanimalo Tima. Oče je odkimal. 'Ne. In tudi Nina še ni bila.' 'Zakaj pa je potem Nina podobna ljudem iz Mongolije?' je vztrajal Tim. 'Poglej, oba veva, da je Nina drugačna. Da je zaradi svojih težav posebna. Že ko jo je mama nosila v trebuhu, se je razvijala drugače kot ti ali jaz, razumeš? Tako pač je,' je potrpežljivo odvrnil oče. 'Moraš se odločiti, kaj bi rad. Iskal vzroke za Ninino stanje v Mongoliji ali sprejeti njeno drugačnost na enak način kot sprejemaš sebe.'« (Vidmar 2004: 15–16).

Slikanica opisuje zgodbo štirinajstletne deklice z Downovim sindromom. Ninin mlajši brat Tim skozi pripoved odkriva 'drugačno', enkratno Ninino življenje, ki pa je velikokrat pristnejše, kot je naše. Avtorica se v nagovoru v knjigi zahvaljuje vsem 'drugačnim' otrokom,

ki jih je spoznala, ko je ustvarjala to knjigo, in njihovim vzgojiteljem ter zapiše: »... ki bi znali bogatiti tudi naša življenja, če bi jim to le dovolili.« (Vidmar 2004: 1). Spoznavna, etična in estetska vrednost so prepletene, mladi bralec je deležen novih vrednot in spoznanj. Ilustracije sledijo zgodbi, jo dopolnjujejo in pomagajo pri razumevanju zgodbe. Bralec se z lahkoto vživi v zgodbo, saj je pripovedovalno izredno prepričljivo napisana. Receptijsko je literarno besedilo dobro sprejeto tako v stroki kot med bralci, tako lahko zaključim, da je delo kakovostno in priporočljivo.

✓ mnenje stroke:

Knjiga, ki opozarja na pomen sprejemanja drugačnih, je bila zaradi svoje odličnosti sprejeta v Dokumentacijski center knjig za otroke s posebnimi potrebami v Oslu (IBBY Documentation Centre of Books for Disabled Young People)« (Jamnik 2011b).

4.3.4.3 Besedila, ki pripovedujejo o otrocih z motnjami v duševnem razvoju, informirajo o ljudeh z enako težavo

Ti otroci največkrat niso zmožni sami prebirati literarnih besedil, zato predvsem poslušajo pravljice, učitelji pa literarno besedilo največkrat poenostavijo. Ob tem ne gre več za literarno besedilo, ampak za priredbo. Tem otrokom je primarno, da literarno besedilo doživljajo, ne pa berejo sami. Z recepcijo »bogatijo svoje pomanjkljivo znanje jezika in na ta način razvijajo sporazumevalno zmožnost« (Koritnik 2012: 14). Pri tem gre za uporabo nejezikovnih semiotičnih funkcij: odloženo posnemanje, ponavljanje, simbolna igra, otroške risbe ter možnost vizualno-gibalnih informacij. Ana Koritnik nadaljuje, da je literarno-estetsko doživetje slikanice mogoče le tako »da jo obravnavamo integralno – otrokom pripovedujemo celotno slikanico, s pomočjo diaprojekcije pa omogočimo hkratno recepcijo tako slikovnega kot jezikovnega dela slikanice« (prav tam). Koritnikova svetuje, naj bralna značka za otroke z motnjami v duševnem razvoju temelji na metodi recepcije slikanice in na metodi dolgega branja (Koritnik 2012: 15).

»V zadnjih letih v otroških in mladinskih knjigah razmeroma pogosto nastopajo osebe z različnimi duševnimi boleznimi, med temi teksti pa so tudi takšni – predvsem gre za slikanice –, ki želijo te bolezni predstaviti zdravim (založba Ozara Slovenija izdaja npr. samo tovrstne knjige)« (Jamnik in Picco 2011: 9).

Literarna besedila, opredeljena glede na žanr, starost bralcev in kakovost:

- **Baetens, Rob.** (2009). *Ploha solz*. Maribor: Ozara Slovenija. Prevod: Duka Overmans.

Roman, ki pripoveduje o materi s shizofrenijo. Za otroke med 9. in 12. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Mladostnica Karlijn se spopada z mamino duševno boleznijo – shizofrenijo. Mami se stanje nenadoma poslabša in deklica se mora znajti. Leto mlajši bratec je nekoliko zaposlen z nogometom in zdi se, da lažje prenaša mamino bolezen. Oče je obupan in ne ve, kako ravnati z družino. Karlijn se zaradi mamine bolezni odtuji od prijateljev, v šoli pa ostaja odlična. Skozi čas začne nihati in se spraševati o svoji krivdi za mamino bolezen. Mama jo namreč obtožuje in zavrača. Karlijn svojo žalost usmeri v upiranje. Želi si, da bi se mama vendarle zmenila zanjo. Pobarva si lase v živo barvo, naredi si tetovažo in pirsing, pri štirinajstih letih ima spolne odnose z dvajsetletnikom. Vse to pa ne pomaga. Spozna, da ji vsa ta dejanja ne bodo pomagala. Na drugačen način se mora soočiti s težavo. Na pomoč ji priskoči učiteljica, ki ji zaupa podobno izkušnjo s svojim očetom. Pove ji o organizaciji za pomoč družinskim članom oseb s psihiatričnimi težavami. Karlijn se opogumi in obišče terapijo. Na terapiji se je počutila dobro, saj so imeli vsi prisotni podobno usodo kot ona. Tam je spoznala Stefana, s katerim se je spoprijateljila. Drug drugemu sta izpovedala občutja in dogajanja z duševno bolnimi starši. Na terapiji se ji je zazdelo, da je dobila možnost, da zopet pridobi nazaj svojo zasebnost, imeti se mora rada in nikdar ne sme obupati. Prav tam je spoznala veliko prijateljev, ki so ji ponudili oporo pri spoprijemanju s težavami. Mama si je kar trikrat stregla po življenju, vendar so jo vedno rešili. Karlijn se je vendarle prepričala, da ni odgovorna za mamino bolezen in se ni ozirala na besede iz okolice. Skušala se je družiti z mamo, jo sprejeti z boleznijo vred, ob tem pa je nosila veliko breme. Vso potrebno zaupanje in oporo je nato našla v Stefanu, s katerim se je veliko družila.

✓ kriterij za vrednotenje:

Knjiga je kot nekakšna terapija za vse otroke, ki imajo duševno bolne starše. Knjiga ponuja razumevanje bolezni, pomen odnosov, zmanjševanje odtujenosti in zaščito. Gre za razgibano vsebino, z veliko informacijami o duševnih boleznih. Izrazje je dobro izbrano in razumljivo. Delo je namenjeno tudi vsem ostalim otrokom, da spoznajo svet duševnih motenj in tako

razumejo kakšnega vrstnika iz okolice, ki se spopada s podobnimi težavami. Opisovanje tabu teme je prepričljivo, podira predsodke in občutke krivde ter pomaga vsem otrokom, ki imajo notranje stiske zaradi bolnih staršev. Vse tri vrednosti so v ospredju in bralec je deležen novih spoznanj. Prav tako je vidna umetniškost dela, njegova sporočilnost in dovršenost. Delo lahko označim kot kakovostno.

- **Blobel, Brigitte** (2002). *Nič mi ni*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Prevod: Sanda Šukarov.

Roman govori o duševnih motnjah, namenjen pa je mladostnikom od 15. leta dalje.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Besedilo pripoveduje o petnajstletni Katharine Semerau oziroma Kitty, ki je zelo pesimistična, zadržana in trpi za depresijo. Pri trinajstih letih zbolí za to boleznijo, saj spozna, da si njeni starši želijo popolnega otroka. Uteho ji v vseh težkih trenutkih nudi sedemnajstletni Sven, ki ji ponudi prenočišče in ji želi pomagati. Kljub velikemu trudu mu to ne uspe, saj Kitty pestijo more in zato kar štirikrat skuša narediti samomor. Kasneje konča na oddelku psihiatrije, kjer dobi priložnost za nov začetek v življenju.

✓ kriterij za vrednotenje:

Zgodba je razumljiva, jasna in povsem primerna za odraščajoče bralce. Vsebina je primerno izbrana, saj se veliko mladostnikov srečuje s podobnimi težavami in se zato z glavno junakinjo lahko poistovetijo. Izrazje je osmišljeno, gre za jezikovno kakovostno delo. Gre za poučno branje, ob enem pa stik tabu teme z mladim bralcem, ki si skuša razjasniti probleme odraščanja. Vrednostno je delo izpopolnjeno, sporočilnost in fabulativna prepričljivost sta v ospredju. Spoznavna, etična in estetska vrednost so vidne in bralcu ponujajo polno doživetje kakovostnega branja.

- **Boonen, Stefan in Bosschaert, Greet.** (2007). *Očka s perutmi*. Ljubljana: Ozara Slovenija. Prevod: Irena Hrast.

Kratka proza, pripoveduje o tem, kako se otroci spopadajo z duševno motenimi starši. Namenjena je otrokom med 9. in 12. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Slikanica pripoveduje o bratcu Klipiju in sestrici Lesi, oče katerih ima hiško na drevesu. Očka se v hišico zateka, ko si želi samote. Tam ima veliko zbirko slik ptic. Nekega dne očka spleza na drevo pri šoli in na ves glas kliče Klipija. Očka si predstavlja, da ima krila in zato poleti iz drevesne hišice. Sošolci se Klipiju zaradi tega dogodka posmehujejo. Očka odpeljejo v psihiatrično bolnišnico. Klipi opisuje, kako so potekali obiski in kako se je oče ob tem vedel. Pravi, da ima očka krila. Ob tem bralec spozna, da deček prek otroških besed skuša opisovati dejanja duševno motenega očeta. V jezi Klipi podre očkovo hišo in zažge vse slike ptic.

✓ kriterij za vrednotenje:

Literarno besedilo je jezikovno dovršeno, zgodba je poučna, saj opisuje težko situacijo. Ilustracije so povsem prilagojene besedilu, so ločene od besedila in ga dopolnjujejo. Mladi bralci med branjem zgodbe odkrivajo drugačno okolje, največkrat nerazumljivo. Priporočljivo je, da slikanica služi kot opora staršev pri razlagi duševnih bolezni. Majda Mramor v spremni besedi zapiše: »S pomočjo knjižice bomo lahko bolj učinkovito načrtovali graditev otrokovih zaščitnih mehanizmov, ki jih ta potrebuje, da bi našel svojo varno pot v življenje« (Mramor 2007: 1). Spoznavna, etična in estetska vrednost so prepletene. Menim, da je delo napisano na določenih mestih preveč nerazumljivo in obstaja nevarnost, da se mladi bralec izgubi med branjem, ne razume prebranega in posledično preneha z branjem. Različni zapleti in dogodki onemogočijo jasno sliko dogajanja. Zato ocenjujem, da delo kljub izpolnjenim kriterijem ni povsem dovršeno. Menim, da je precej povprečno napisano in bi avtorja lahko na bolj izviren način literarno besedilo izpopolnila.

- **Kaysen, Susanna** (2002). *Prekinjeno deklišstvo*. Ljubljana: Cankarjeva založba. Prevod: Dušanka Zabukovec.

Roman ponuja pomoč pri razumevanju duševnih motenj. Namenjen je mladostnikom od 15. leta dalje.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Avtorica v tem delu opiše svojo dvoletno morečo izkušnjo v psihiatrični bolnišnici. Kot mladoletnico jo je zdravnik po kratkem razgovoru napotil na oddelek psihiatrične bolnišnice,

kjer je ostala dve leti. Diagnosticirali so ji depresijo, izgubo smisla v življenju in nagnjenje k samomoru. Susanna je prostovoljno podpisala vso dokumentacijo, ki je potrebna za sprejetje na oddelek. Zdaj, veliko let kasneje se sprašuje, ali ni stanje neodločenosti, pretirane občutljivosti in negotovosti del odraščanja. Zgodba natančno opisuje vsa občutja ob obdobju, ko je bila zaprta na oddelku, ki ga opiše tako: »Z vsakega okna v Alcatrazu je razgled na San Francisco.« (Kaysen 2002: 10). Oddelek je bil pod nadzorom in Susanna se je počutila kot v zaporu. Zdravniki so vsa dekleta iz oddelka tolažili, da jih na tem mestu varujejo pred norostjo zunanjega sveta. Skozi opise dogajanj spremljamo brezčutnost in grobost zdravniškega osebja v psihiatrični bolnišnici. Susanna se vsekakor zaveda pomena zaznamovanosti, ki bo ostala za vedno.

✓ kriterij za vrednotenje:

Delo je zelo berljivo in napisano izredno prepričljivo. V potrditev zgodbi so kopije dokumentov sprejema, obravnave in stanja bolnice, kar priča o izvirnosti na ravni resničnih dokazov. Izrazje je dobro izbrano, gre za jezikovno kakovostno delo. Mladi bralec spozna, kaj dejansko pomeni preživeti čas na oddelku psihiatrične bolnišnice in kako to človeka za vedno zaznamuje. Kljub temu da je od časa, ko je avtorica bila sprejeta na oddelek, preteklo že 46 let, je dogajanje še vedno v duhu s časom, saj se veliko mladostnikov še danes znajde v podobnih situacijah. Uporniški duh mladostnikov je bil viden in ostaja viden, poleg tega mladi bralec začuti močno sporočilnost. Vrednost literarnega dela je v celoti izpopolnjena in delo je kakovostno.

✓ mnenje stroke:

Gre za avtobiografsko zgodbo »o prostovoljnem zdravljenju najstnice v psihiatrični bolnišnici, njene spomine pa dopolnjujejo kopije dokumentov. Avtorica se med drugim zaveda zaznamovanosti z oznako psihiatrične bolnice, ki ostane za vse življenje« (Jamnik 2011b).

- **Marchetta, Melina** (2007). *Reševanje Francesce*. Dob pri Domžalah: Miš. Prevod: Danica Majer Leban.

Roman pomaga pri razumevanju duševnih težav staršev. Primeren je za mladostnike od 15. leta dalje.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Dijakinja Francesca živi z bratom in starši. Mama Mia je intelektualna ženska s posebnimi nazori. Francesco prepiše na drugo šolo, ki jo obiskuje tudi brat Luca. Na novi šoli se počuti drugačno, saj gre za šolo, ki je bila nekoč le deška. Prav v tem času, ko se Francesca srečuje z najstniškimi težavami, mama Mia zboli za depresijo. Francesca ne more razumeti, kako lahko njena mama, tako aktivna, organizirana in nazorna ženska, podleže depresiji. Skozi dogajanja Francesca odkriva pomen družine in prijateljstva.

✓ kriterij za vrednotenje:

Zgodba je razgibana, zanimiva in povsem primerna za odraščajoče bralce. Izrazje je dobro izbrano, osmišljeno in razumljivo. Spoznavna, etična in estetska funkcija so prepletene, mladi bralec je priča življenjskim sporočilom, ki ga lahko opomnijo na bistva življenja. Gre za opisovanje dogajanja v družini, ki je marsikateremu mlademu bralcu blizu in na nek način avtorica spregovori o temah, ki so največkrat skrite za vrati družin. Vsekakor avtorica na tenkočuten način opiše spopadanje mladostnice s težkimi trenutki, ko mora odrasti in sprejeti posamezna dejstva o življenju. Ob tem je osredotočena na starost bralca, kar se odraža tudi v njenem pisanju. Delo lahko označim kot kakovostno.

- **Minne, Brigitte** (2008). *Pripoved o gospe veverici in ostalih živalih v mamini glavi*. Ljubljana: Ozara Slovenija: Nacionalno združenje za kakovost življenja. Prevod: Irena Hrast.

Kratka proza, govori o duševnih motnjah. Namenjena je mladostnikom med 9. in 12. letim starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

V knjigi spremljamo pripoved deklice Jantar, ki jo mamin zdravnik prosi, naj napiše svojo zgodbo z vsemi doživetji v zadnjem času. Jantar živi z bratcem Renaldom, očetom in duševno bolno mamo. Deklica pravi, da ima njena mama v glavi veliko živali, ki spreminjajo svoje razpoloženje: en dan so prijetne, nežne, drugi dan pa zlobne in strupene. Jantar ima najboljšega prijatelja Nasta in oba sta velika nogometna navdušenca. Ker je mama bolna, doma ni vse v najlepšem redu. Oče ne ve, kako bi pomagal ženi, obenem pa ga skrbi za otroka. Jantar pred vsemi skriva mamino bolezen. Dekle nekega dne dobi priložnost, da bi se

izkazala na nogometni tekmi in tako dobila možnost nastopanja v moški ekipi. Polna pričakovanj se pripravlja na tekmo, eden od nevoščljivih soigralcev jo začne zbadati in se ji posmehovati zaradi bolne mame. Takrat pride na tekmo tudi mama, oblečena v roza obleko, z bleščečimi čevlji, na glavi pa ima povezan bleščeč šal. Vsi prisotni presenečeno opazujejo mamo, Jantar pa v trenutku solzna steče z nogometnega igrišča. Ko prispe domov, napade mamo, jo zmerja z norico in bednico. Jantar zbeži iz hiše k ribniku. Premišljuje, kaj naj stori, saj se neizmerno sramuje svoje mame. Čez nekaj trenutkov se ji pridruži Nasto in ji prizna, da se ji je zlagal, kako uspešen filmski igralec je brat, saj ga je neizmerno sram njegovih resničnih dejanj. Potolaži jo, da ni sama kriva zaradi mamine bolezni in tako se drug drugemu zaupata. Ko se vrne domov, opazi, da je v hiši še nekdo. Očka ji predstavi zdravnika Mihaela, ki jim ponudi pomoč. Očka in Jantar mu zaupata vse svoje dvome in skrbi, zdravnik pa jima zagotovi, da se bo mami stanje izboljšalo. Priskrbi jim hišno pomočnico, ki bo pomagala pri gospodinjskih opravilih. Kasneje oče Jantar prizna, da je dogodek na igrišču pripeljal mamo do spoznanja, da resnično potrebuje zdravniško pomoč. Zvečer se Jantar mami opraviči in prav tako mama njej. Nova gospodinjska pomočnica je zelo prijetna in dobro se razumejo. Ko se mama dobro počuti, pomaga pomočnici in takrat ustvarjata veliko slastnih dobrot. Nekega dne pa nogometni trener pride po Jantar, saj nujno potrebujejo okrepitev na igrišču. Jantar nastopi v drugem polčasu tekme in zadene gol. Z uspešno vključitvijo v nogometno ekipo se zgodba srečno zaključi.

✓ kriterij za vrednotenje:

Zgodba je izredno razgibana in zanimiva. Mladi bralci spoznajo življenje z duševno bolno mamo in skušajo razumeti vse dogodke. Odkrivanje težke tematike je dobrodošlo in vse tri vrednosti literarnega dela so v ospredju. Gre za natančne opise dogajanj, prisoten je tudi dvogovor. Mladi bralec lahko med branjem pride do določenih novih spoznanj in odkrije, s čim se mora spopadati kakšen od njegovih vrstnikov. Delo je kakovostno, saj prek realnih zgodb mladostnikom približa tabu tematiko.

- **Rushton, Rosie.** (2005). *Reci, da sem v redu. Resnično.* Ljubljana: Grlica. Prevod: Katarina Pegam.

Roman govori o duševno bolni mami. Primeren je za otroke med 12. in 15. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Skoraj šestnajstletna Georgie se mora spopasti z dejstvom, da je njena mama duševno bolna. Sebe krivi za mamino stanje, meni tudi, da ima mama raje njenega brata Simona kot njo. Deklica je v najstniških letih, ko išče samo sebe, bori se za položaj v družbi, ob tem pa se sooča z različnimi občutki glede mame. Zdi se ji, da jo mama sovraži, saj jo je velikokrat zmerjala, da se ji bo zaradi nje še zmešalo. Brat Simon študira v tujini in ravno v času, ko Georgie potrebuje njegovo oporo, ta ne najde časa, da bi ji stal ob strani. Oče je zaradi maminega stanja odtujen. Georgie je tako sama postavljena pred težave, ki jih mora rešiti. Ima najboljšo prijateljico Amber, vendar ji ne zaupa maminega stanja. V šoli prikriva realno stanje v družini, ko pa med poukom odplava z mislimi stran, se ocene slabšajo in učitelji pritiskajo nanjo. Nekega dne se v sosednjo hišo preseli Flavia s svojim mačkom. Flavia je izredno mirna prijetna gospa, ki Georgie nudi oporo. S svojimi filozofskimi pogledi na svet vpliva na Georgie in jo vodi do razumevanja same sebe. Ko ji Flavia pove, da ji je pred časom umrl sin, se Georgie zamisli nad celotno situacijo in sprevidi, da se mora do mame drugače vesti. Obišče jo in ravno ta dan je mama zelo dobre volje. Mama ji pojasni, da jo ima rada, obenem pa ji zaupa, zakaj je bila vsa leta nekoliko bolj naklonjena Simonu. Georgie končno razume mamine težave in je ne obsoja več. Prijateljica Amber skuša Georgie sprostiti in ji uredi zmenek na slepo. Na zmenku ji predstavi Lea, ki ga je Georgie spoznala v psihiatrični bolnišnici, kjer je opravljal prakso. Tako vpričo Lea pove Amer resnico o maminem stanju. Z Leom se odlično ujameta in končno spregovori o sebi. Postaneta par. Flavia ji pomaga pri soočanju s samoobvladovanjem. Pred celotnim razredom prebere esej o samoobvladovanju in javno prizna vse svoje laži. Za šestnajsti rojstni dan ji Flavia in Leo pripravita presenečenje. Doma ji priredijo nepozabno zabavo, na katero pridejo vsi sošolci, mama in brat Simon. Georgie je končno srečna in sproščena najstnica.

✓ kriterij za vrednotenje:

Literarno besedilo je zelo zanimivo, gre za natančne in razumljive opise stanja in občutij odraščajoče najstnice, ki se sooča z duševno bolno mamo. Gre za jezikovno kakovostno besedilo, ki je tudi poučno. Zgodba je prepričljiva in jasna. Spoznavna, etična in estetska vrednost so izpolnjene v celoti. Mladi bralec med prebiranjem spoznava problematiko duševnih motenj, poleg tega pa se marsikdo lahko prepozna v liku Georgie in sprevidi, da na

svetu ni sam s svojimi težavami. Delo lahko ocenim kot kakovostno in priporočljivo za branje vsem mladostnikom.

- **Trostmann, Kerstin** (2012). *Najboljši očka na svetu*. Maribor: Ozara Slovenija. Prevod: Andreja Mikuž.

Gre za slikanico, ki govori o duševnih motnjah. Namenjena je otrokom med 7. in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Sedemletni Nik nam predstavi svoja starša. Za očeta pravi, da je izumitelj, vendar ne hodi v službo. Včasih pripoveduje čudne, neresnične stvari. V nadaljevanju predstavi dogodek, ko se je Nik vrnil iz šole, doma pa videl očeta, ki je vznemirjeno govoril in pripovedoval o bitjih z drugega planeta. Nika je bilo ob tem zelo strah. Mama ga je mirila, z očetom pa tudi naslednji dan ni bilo bolje. Zato je Nik želel ostati v šoli dlje kot po navadi. Po šoli je odšel k botru Eriku, nato pa ga je mama odpeljala domov. Zvečer mu je pojasnila, da ima oče bolezen, psihozo. Nik se je bal, da bo očka misli, da ga nima več rad. Veliko časa je minilo, da si je oče opomogel. Nik pravi, da je včasih še vedno čuden. Pri obvladovanju mu pomagajo zdravila in srečanja z ostalimi obolelimi. Nik se je bal, da je očka zbolel zato, ker si je moral znova in znova izmišljevati zgodbe zanj. »Očka je rekel, da je to neumnost. Otroci nimajo nikoli nič s tem, da njihovi starši zbolijo. In rekel je tudi, da me ima strašno rad« (Trostmann 2012: 34).

✓ kriterij za vrednotenje:

Slikanica ima razgibano in poučno zgodbo. Tematika je povsem razumljiva in prilagojena za otroke med 7. in 9. letom. Pojasnjuje stanje bolezn, psihoze, zdravljenje in kako se družina z njo spopada. Za nobenega otroka ni enostavno, ko starši zbolijo in se neprimerno vedejo. Pomemben je pogovor v družini. Otroku je treba pojasniti situacijo in se pogovoriti z njim o njegovih občutkih. Literarno delo ponuja vpogled v svet duševnih motenj, otrokom z motnjami v duševnem razvoju pa oprijemljivo zgodbo, s katero se lahko poistovetijo in spoznajo, da nimajo samo oni določenih težav. Zanimive in izvirne so ilustracije, ki niso dokončane oziroma so na nekaterih straneh nepobarvane. Tako otroci sodelujejo pri ilustriranju zgodbe, dopolnijo celotno slikanico na svojevrsten način. Produkt besed in

nedokončanih ilustracij ponuja izvirno in razumljivo slikanico, ki vsebuje poučnost, kvalitetno recepcijo in podira tabu teme. Tako so spoznavna, etična in estetska vrednost v besedilu prepletene. Delo lahko označim kot kakovostno.

- **Wyckmans, Anne in De Leener, Anne-Mie** (2006). *Očka nikdar ni utrujen!* Maribor: Ozara Slovenija. Prevod: Irena Hrast.

Slikanica pomaga pri spoznavanju duševnih bolezni, namenjena je otrokom med 7 in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Literarno delo govori o zajcu Kepici, ki se spopada z duševno motenim očetom. Nekega večera ga opazi na vrtu, kako kosi travo. Oče zahteva, da mu Kepica pomaga in delata dva dni in dve noči. Kepica si želi počitka in na pomoč priskoči mama. Vsa vas se posmehuje očetu in ga ima za čudaka. Kepica skuša očeta braniti, čeprav se zaveda, da z njim ni vse v redu. Sosega Zajklja priskoči Kepici na pomoč in tako se Kepica in mama zavedata, da oče resnično potrebuje pomoč.

✓ kriterij za vrednotenje:

Besedilo je poučno, vendar so v njem nekoliko prek nakopičeni podatki. Mladi bralec težko sledi besedilu, saj je na trenutke preveč razgibano in dvoumno. Predvsem se mi zdi, da bi bilo delo primerno za malce starejše bralce, in sicer po 9. letu starosti. Jezikovno je kakovostno, ilustracije pa so ločene od besedila. Te sledijo zgodbi in jo dopolnjujejo. Spoznavna, etična in estetska vrednost so prepletene. Samo sporočilo zgodbe je vidno, tudi oblikovanost in forma sta ustrezni. Gre za opisovanje tabu teme. Delo označujem kot povprečno, saj ne ponudi popolnega užitka v branju. Avtorja bi morala zgodbo dodelati, da ne bi bilo toliko pretiravanja in nejasnosti.

✓ mnenje stroke:

V spremni besedi Rok Tavčar opiše pomen knjige. Pravi, da je bilo do izida te knjige v slovenščini za mlade bralce zelo malo ali skoraj nobene knjige o duševnih motnjah. »Kar je škoda, saj se prav v tem obdobju prične oblikovati človekov pogled na svet. In če otrok že v zgodnji mladosti ni dobil strokovno korektno in njegovi razvojni stopnji primerne razlage

nekaterih pojavov ali dogodkov v okolici, bo neznane stvari najverjetneje doživiljal s strahom ali vsaj nelagodjem« (Tavčar 2001: 1).

Vsa navedena dela v tem podpoglavju so po mnenju Tilke Jamnik in Kristine Picco kakovostna (Jamnik in Picco 2011), sama pa bom po svojih izoblikovanih kriterijih dodatno vrednotila literarna besedila v preglednici, ki sledi v nadaljevanju naloge.

4.3.4.4 Besedila, ki informirajo o otrocih z avtizmom

- **Ely, Lesley** (2009). *Luka je med nami*. Kranj: Damodar. Prevod: Simona Polše Zupan.

Slikanica govori o otrocih z avtizmom. Namenjena je otrokom med 7. in 9. letom starosti.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Zgodba govori o dečku z imenom Luka, ki ima spekter avtističnih motenj. Sošolci ga opisujejo kot posebnega, saj ni »čisto tak, kakršni smo drugi. Včasih se sprašujem, o čem razmišlja. Pogosto le sedi in strmi v steno« (Ely 2009: 2). Sošolka ne razume njegovih risbic, sošolci pa se jezijo nanj, ko se med igro nogometa zapodi mednje in jih zmoti. Luka ponavlja vprašanja in velikokrat se oglasi ob neprimernem času. Deček prenesene pomene razume dobesedno, potrebuje tudi posebno pozornost. Nekega dne je Luka narisal nogomet, kar pa ni bilo povsem razložno. Prijatelj Samo je razložil, da je Luka narisal žogo. Učiteljica je Samu in Luki pustila oditi ven, da bi igrala nogomet. Tako je namreč našla način, da ga je vključila v realen svet, ob tem pa dopustila njegovi domišljiji pristo pot. Sošolka je učiteljici očitala, zakaj jima je dovolila igrati nogomet, saj med poukom ni časa za igro. Učiteljica je deklici povedala, da imata fanta srečo in deklica je zašepetala nazaj: »Mislim, da pri posebnih ljudeh lahko prekršimo pravila« (Ely 2009: 23).

✓ kriterij za vrednotenje:

Slikanica na poseben način prikaže težave otrok s spektrom avtističnih motenj. Lukove težave pri sodelovanju, razumevanju in sporazumevanju opazijo tudi sošolci. Njegova domišljija ga popelje v drug svet, iz katerega ne izstopi več. Otroci ob tej slikanici spoznajo, kakšni vrstniki živijo okoli njih, poleg tega se učijo spoštovanja drugačnosti. Zgodba je razumljiva, prilagojena otrokovemu branju. Izrazje je dobro izbrano, tudi vzgojni cilj je v ospredju. Tabujška tematika je prikazana na realen način, prek zgodbe o sošolcu, ki ga lahko ima kdorkoli za sovrstnika. Spoznavna in etična vrednost sta v ospredju, estetska funkcija pa

je dopolnjena z dopisi Lukovih besed na ilustraciji. Ilustracije v knjigi sledijo zgodbi, so ob, pod in nad besedilom. Morda je to nekoliko moteče, predvsem pri sledenju sami zgodbi. Slikanica je bila nagrajena kot *Najboljša slikanica za otroke s posebnimi potrebami leta 2006* s strani NASEN/TES iz Anglije. Literarno besedilo je recepcijsko dobro sprejeto v stroki in med mladimi bralci, prav tako pa izpolnjuje bralno-razvojni kriterij. Delo ocenjujem kot kakovostno.

✓ mnenje stroke:

Tilka Jamnik (2011b) slikanico označi za odlično. Pravi, da je namenjena otrokom v nižjih razredih osnovne šole in njihovim vzgojiteljem.

»Novi sošolec Luka je drugačen, saj ima spekter avtističnih motenj. Slikanica predstavlja težave ob njegovem vključevanju v redno šolo. Posebej velja opozoriti na ilustracijo, ki pogosto prikazuje mirnega in osamljenega Luka dosti bolj prijetnega kot pa druge otroke, ki so živahni in razposajeni. Dobrodošla je tudi kratka spremna beseda strokovnjakinje. Knjiga je dober primer vzgojne slikanice, odličen uvod v spoznavanje avtizma, ki obenem nazorno opozarja, da nas drugačni bogatijo, in potrjuje v spoznanju, da smo vsi 'posebni' in potrebni sprejetja in spoštovanja« (Jamnik 2011b).

- **Haddon, Mark** (2004). *Skrivnostni primer ali kdo je umoril psa*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Prevod: Vasja Cerar.

Roman govori o avtistih, namenjen je mladostnikom od 15. leta dalje.

✓ krajši povzetek zgodbe:

Zgodba govori o petnajstletnemu Christopherju, ki je avtist. Želi si napisati detektivsko zgodbo, zato se loti pisanja knjige, v kateri skuša razrešiti umor sosedinega psa. V knjigi spremljamo različne dogodivščine in veliko novih odkritij o Christopherju in njegovi družini. Christopher živi z očetom, mama pa naj bi pred časom umrla. Živi po ustaljenih navadah in redu, saj ga presenečenja in nenadni preobrati plašijo. Zanimive so njegove obrazložitve, zakaj ne mara šal in metafor, zakaj ne mara stvari, ki so rumene in rjave barve, kdaj ima dober dan in kdaj ne (pomen rdečih in rumenih avtomobilov), zakaj ne prenese dotikov in presenečenj. Na splošno gre za prikaz izrazitih sposobnosti, ki jih lahko razvijejo avtisti. Christopher je zelo dober matematik in uživa v raziskovanju in reševanju različnih nalog. Čeprav obiskuje šolo za otroke s posebnimi potrebami, bo lahko pisal maturo iz matematike. Christopher se zaveda, da je zelo inteligen in želi si postati astronom. Med detektivsko

raziskavo ugotovi, da je gospod Shears, mož gospe, ki so ji umorili psa, ljubimkal z njegovo mamino. Oče je našel njegovo detektivsko knjigo in odkril, da Christopher ve za mamino ljubezensko afero. Christopher je odkril tudi pisma, iz katerih je razbral, da mu je pisala mama, vendar ni mogel razumeti, kako so lahko pisma napisana po mamini smrti. Mama mu je v pismih razložila, zakaj je odšla od doma. Z očetom sta se veliko kregala in čez čas se je zapletla z gospodom Shearsom. Skupaj sta se odselila v London in Christopherjev oče ji je prepovedal stike s sinom. Zato se je Christopherju zlagal, da je umrla in priznal, da je sam umoril psa sosede Shears. Christopherja je postalo strah in odločil se je, da bo odšel k mami v London. Skoval je načrt in pobral podgano Tobyja, svoje stvari in očetovo bančno kartico. V naglici in sili razmer se je zato znašel na vsakem koraku, ki je bil zanj še toliko bolj težak, saj je razumel vse stvari in napise dobesedno. Nato je prispel v London na podzemno železnico, kjer se je zopet moral spopasti z različnimi napisi in tablami, da je lahko razumel pomen. Christopher je prispel do mame in ji razložil, zakaj je prišel živeti k njej. Kasneje se je spomnil, da mora nazaj v domači kraj, da bi lahko pisal maturo iz matematike. Mamo je prosil, da gre z njim, vendar tega ni hotela in zopet ni imela potrpljenja, ko je Christopher vztrajal pri svojem. Nekega večera mu je pijan gospod Shears očital, da je uničil njegovo in mamino življenje in mama se je postavila Christopherju v bran. Naslednje jutro sta odšla nazaj v domači kraj in Christopher je vendarle pisal maturo iz matematike. Oče in mama sta se neprestano kregala in zato sta se z mamino odselila. Oče se je hotel prikupiti Christopherju, ki mu še vedno ni zaupal zaradi umora psa. Kupil mu je zlatega prinašalca, zato je deček očeta večkrat obiskoval, da je lahko skrbel za psa. Prejel je rezultate mature, ki jo je opravil z odlično oceno.

✓ kriterij za vrednotenje:

Delo je zapisano na izredno razumljiv način. Prilagojeno je avtističnim bralcem in ponuja nazoren pogled v svet avtistov. Življenje in dogajanja Christopherjevega življenja so napisani na poseben način, da ga lahko razume tudi avtističen bralec. Vsi ostali bralci pa na ta način spoznajo zapleten svet avtistov in vse težave, s katerimi se morajo spopadati. Natančno so opisane vse težave avtistov in obrazložitve, zakaj so takšne: težave v socialnem vedenju, prepoznavanje čustev, strah pred tujim okoljem in nepoznanimi razmerami. Christopher se v naglici odloči oditi k mami v London in tako sam prebrodi vse ovire na poti do cilja. Mladi bralci lahko prek zgodbe spoznajo, da niso vse družine srečne in da se je treba velikokrat

prilagajati, da lahko zaživimo normalno življenje. Tako so spoznavna, etična in estetska vrednost povsem vidne. Čeprav je konec srečen, se zgodba ne razgubi in osrednja nit zgodbe ostane vidna. Literarno besedilo je izvirno tudi do te mere, da avtistični najstnik bralcem približa svoj posebni svet prek besed in vizualnih vložkov (enačbe, grafi, razpredelnice, risbe idr.). Delo označujem kot kakovostno in ga zelo priporočam v branjem vsem mladostnikom, da spoznajo svet avtizma.

✓ mnenje stroke:

»Delo, namenjeno tako mladim kot odraslim bralcem, t. i. »over-cross« literarno besedilo (celo izšlo je dvakrat, v zbirki za mlade bralce in v zbirki za odrasle), je ob izidu v bralni javnosti močno povečalo zanimanje za avtizem. Knjigo je napisal avtor, ki to problematiko strokovno dobro pozna, saj je vrsto let deloval kot vzgojitelj duševno prizadetih, hkrati pa jo je zmožl pronicljivo literalizirati. Uspel mu je dosežek, skladnost med močjo literature in problemom, ki ga ubeseduje. Zato je delo prejelo več nagrad tako za mladinsko kot za odraslo literaturo, pa tudi prevod Vasje Cerarja v slovenščino je prejel častno listo IBBY 2006« (Jamnik 2011b).

- **Hoopmann, Kathy** (2009). *Vse mačke imajo Aspergerjev sindrom*. Kranj: Damodar. Prevod: Simona Polše Zupan.

Knjiga pomaga pri razumevanju Aspergerjevega sindroma, namenjena je otrokom in mladostnikom.

✓ posebnosti pri oblikovanju:

Literarno besedilo prek zgodbe o mačkah prikaže Aspergerjev sindrom. Na vsaki strani je slika mačke v določenem položaju ali gibu, pod ali nad sliko pa je zapisan en stavek. Postopoma gre za opisovanje oziroma razlago Aspergerjevega sindroma (svojevrsten pogled na svet, navezanost na igračo ali predmet, brez občutkov za nevarnost, strah pred glasnimi zvoki in hitrimi gibi, občutljivi čuti, ponavljajoče rutine, nakopičenje težav privede do jeze, bogat besedni zaklad, povedano razume preveč dobesedno, govor o eni in isti temi, bister um, vsakodnevni obredi pomirjajo in vedno gre za ustaljen red, iskrenost, občutek za podrobnost, izjemna miselna zbranost).

✓ kriterij za vrednotenje:

Izrazje je razumljivo in lahkotno, slike sledijo besedilu in ga dopolnjujejo. Gre za skupen produkt besed in slik, kar priča o izvirnosti. Vse tri funkcije so upoštevane: spoznavna, etična

in estetska. Gre za prepričljivo delo, ki vsakem bralcu, ne glede na starost, razloži Aspergerjev sindrom in mu ponudi veliko iztočnic za razmislek o tej tematiki.

4.4 Povzetek korpusa literarnih besedil

Za lažji in končni pregled analize obravnavanih besedil sem izoblikovala preglednico vseh del, v kateri sem zaobjela glavne kriterije, ki so me pripeljali do končne ocene dela. V preglednici sem vpisala ključne ugotovitve in končno oceno dela. Literarna besedila sem ocenjevala s štirimi oznakami: *zelo priporočljivo in kakovostno*, *kakovostno*, *povprečno*, *ne izpolnjuje kriterijev*. V preglednici, kjer sem vpisala svoje kritične poglede na literarno besedilo, sem vse kritične pripombe zapisala ob znaku klicaj, ki opozarja na napake in na tisto, kar v besedilu ni najbolj zastavljeno.

Preglednica korpusa literarnih besedil glede na izpolnjevanje kriterijev

avtor in naslov literarnega besedila	Aesopus: <i>Osel in pes</i>	L. Siminovič: <i>Radi imamo sadje</i>	L. Praprotnik Zupančič: <i>Zakaj so zebre progaste?</i>	A. Kermauner: <i>Žiga špaget gre v širni svet</i>	A. Kermauner: <i>Snežna roža</i>
žanrska določitev	slikanica	slikanica kartonka	slikanica	tipna slikanica	tipna slikanica
starost ciljnih bralcev in njihova specifičnost	bralci z disleksijo; bralci začetniki	slepi in slabovidni; predšolski otroci	slepi in slabovidni; med 7. in 9. letom	slepi in slabovidni; med 7. in 9. letom	slepi in slabovidni; od 7. leta dalje
ocena iz priručnika za branje kakovostnih mladinskih del – kriterij pionirske knjižnice Ljubljana	*besedilo iz literarne dediščine		*kvalitetno delo	*dovršenost *izvirnost *odličnost	*izvirnost *dovršenost
upoštevanje kriterija Milene Košak Babuder: kriterij za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo	*prilagojeno za vse tipe bralcev *vsi kriteriji upoštevani				
aksitološka oznaka po Kosovi tipologiji	etična vrednost prevladuje – moralno sporočilo	prevladuje estetska vrednost	vse tri vrednote izpolnjene v zadostni meri	vse tri vrednote izpolnjene, umetniški užitek	vse tri vrednote so izpolnjene
moj kritični pogled na literarno besedilo	*sporočilno *podiranje stereotipov *ne moralizira	*izvirno *poučno *prilagojeno *ni pretiravanja !pomanjkanje kolažne slikanice za dve barvi	*poučno *veselje do branja *stremi k specifični primanjkljaja !razlika z neprilagojenim delom	*privlačno *zabavno *vohalni dražljaj *izvirno *empatija bralcev	*moralno sporočilo *ustvarjalno *občutek za problematiko
končna oznaka kakovosti literarnega besedila	kakovostno	kakovostno	kakovostno	zelo priporočljivo in kakovostno	zelo priporočljivo in kakovostno

avtor in naslov literarnega besedila	K. Kesič Dimič: <i>Kamaroni s parabajzovo omako</i>	D. Kenda Hussu: <i>Čudežno zdravilo za Zalo</i>	J. K. Igerabide: <i>Jona in prestrašeni hladilnik</i>	Z. Hliš: <i>O petelinčku</i>	B. Caf: <i>Škrat črkovil</i>
žanrska določitev	kratka proza	pravljica	slikanica	slikanica	slikanica
starost ciljnih bralcev in njihova specifičnost	za bralce z disleksijo; med 7. in 9. letom	za bralce z disleksijo; med 7. in 9. letom	za bralce z disleksijo; med 7. in 9. letom	za bralce z disleksijo; med 7. in 9. letom	za bralce z disleksijo; med 7. in 9. letom
ocena iz priročnika za branje kakovostnih mladinskih del – kriterij pionijske knjižnice Ljubljana	*nazorno predstavlja težave bralcev z disleksijo, a ne ustreza merilom kakovosti			*besedilo iz literarne dediščine *kakovostno in izpolnjuje vse merila vrednotenja	
upoštevanje kriterija Milene Košak Babuder: kriterij za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo	*delno ustreza merilom	*primerno oblikovano in jezikovno zahtevno	*primerno za bralce z disleksijo	Črne Tanja: *spodbuja razvoj bralne tehnike *vsa merila izpolnjena	*učerje raziskovanjem *prijazno za bralce z disleksijo
aksiološka oznaka po Kosovi tipologiji	spoznavna in etična vrednost upoštevana, estetska pa ne	vse tri vrednote upoštewane	vse tri vrednote enakomerno upoštewane	vse tri vrednote izpolnjene	estetska vrednost je v ozadju
moj kritični pogled na literarno besedilo	*zanimivi tematski in učinkovito in izvirno in prenasličnost informacij	*privlačna zgodba *poučno *pregledno *fabulativno *sporočilno in pomanjkanje ilustracij in kontrastnih barv	*dvojezično *vživljanje v svet bralca *dinamično *razgibano	*receptijska kvaliteta *ni moraliziranja *humor *nauki in pregovori in premalo dodelani besedišče	*stremi k specifični fabulativno prepričljivo *receptijska kvaliteta
končna oznaka kakovosti literarnega besedila	ne izpolnjuje kriterijev	kakovostno	zelo priporočljivo in kakovostno	kakovostno	kakovostno

avtor in naslov literarnega besedila	M. Podgoršek: <i>O polžu, ki je kupoval novo hiško</i>	M. Podgoršek: <i>Medo reši vsako zmedo</i>	M. Podgoršek: <i>Črvena zgodba</i>	M. Podgoršek: <i>Čarovnica Uršula</i>	K. Korez: <i>Čisto poseben levček Leon</i>
žanrska določitev	slikanica	slikanica	slikanica	slikanica	slikanica
starost ciljnih bralcev in njihova specifičnost	za bralce z disleksijo; med 7. in 9. let	za bralce z disleksijo; med 7. in 9. let	za bralce z disleksijo; med 7. in 9. let	za bralce z disleksijo; med 7. in 9. let	za bralce z disleksijo; med 7. in 9. let
ocena iz priložnika za branje kakovostnih mladinskih del – kriterij pionijske knjižnice Ljubljana		*viden pravi preplet estetskega in bralnorozvojnega vidika		!ne ustreza merilom	!pomanjkanje estetskega vidika !bralni vidik preveč v ospredju
upoštevanje kriterija Milene Košak Babuder: kriterij za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo	*ustreza merilom	*ustreza merilom	*ustreza merilom za bralce z disleksijo	!ne ustreza: ni kontrasta med ozadjem in črkami	*ustreza merilom !premalo kontrastnih barv
akustološka oznaka po Kosovi tipologiji	vse tri vrednosti so upoštewane	vse tri vrednosti so upoštewane	vidna je samo estetska vrednost	nobena od vrednosti ni izpolnjena v celoti	estetska vrednost je bolj v ozadju
moj kritični pogled na literarno besedilo	*razlaga manj znanih besed *sporočilno	*razgibano *nudi nova spoznanja *spodbuja bralni razvoj *igrivo	*prijazno besedilo !neizvirna vsebina	!grobo izrazje !besedilo na ilustracijah !kopičenje pojmov	*poučno *prilagojeno specifičnim zmožnostim !oblikovanost je šibka !dolgočasno
končna oznaka kakovosti literarnega besedila	kakovostno	zelo priporočljivo in kakovostno	povprečno	ne izpolnjuje kriterijev	ne izpolnjuje kriterijev

avtor in naslov literarnega besedila	K. Kesič Dimič: <i>Skrivnost X</i>	K. Kesič Dimič: <i>Niki se zgodi pravljica</i>	P. Zubizarreta: <i>Usoa, prišla si kot ptica</i>	H. R. Zupan: <i>Kako je nastalo Blejsko jezero</i>	M. Podgoršek: <i>Škratja šola</i>
žanrska določitev	roman	kratka proza	slikanica	pravljica	slikanica
starost ciljnih bralcev in njihova specifičnost	za bralce z disleksijo; med 9. in 12. let	za bralce z disleksijo; med 7. in 9. letom	za bralce z disleksijo; med 7. in 9. let	za bralce z disleksijo; med 7. in 9. let	za bralce z disleksijo; med 7. in 9. let
ocena iz priročnika za branje kakovostnih mladinskih del – kriterij pioniške knjižnice Ljubljana	*štiri različne zgodbe *nezahteven slog !namembnost nad estetskimi !oznaka Pišemo, rišemo, beremo slovensko				!ne ustreza merilom kakovosti
upoštevanje kriterija Milene Košak Babuder: kriterij za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo	*ustreza merilom	*ustreza merilom za bralce z disleksijo	*ustreza merilom	*ustreza merilom	!ležeči tisk !ilustracije besedilo
aksioološka oznaka po Kosovi tipologiji	vse tri vrednote so v ospredju	spoznavna in etična vrednost sta v ospredju, estetska je spregledana	vse tri vrednosti so izpolnjene	vse tri vrednosti so izpolnjene	nobena vrednost ni izpolnjena
moj kritični pogled na literarno besedilo	*tabu teme *sporočilno *poučno *bralno-razvojni kriterij	*tema invalidnosti *poučno !estetika v ozadju	*dvojezično *tabu tema *zvočno *prepričljivo	*inovativno *izvirno *fabulativno prepričljivo	*humor !ni zvočno !ni vzgojnih ciljev !ne moremo slediti vsebini
končna oznaka kakovosti literarnega besedila	zelo priporočljivo in kakovostno	povprečno	zelo priporočljivo in kakovostno	kakovostno	ne ustreza kriterijem

avtor in naslov literarnega besedila	N. Kordiš: <i>Peter Klepec</i>	N. Kordiš: <i>Mojca Pokrajčulja</i>	T. Žerdin: <i>Nesrečko: zgodbe za otroke, ki ne marajo brati</i>	M. Landa: <i>Krokodil pod posteljo</i>	M. Landa: <i>Ko so mačke tako same</i>
žanrska določitev	slikanica	slikanica	**priročnik	kratka proza	kratka proza
starost ciljnih bralcev in njihova specifičnost	za gluhe in naglušne; od 7. let naprej	za gluhe in naglušne; od 7. let naprej	za bralce začetnike in vse, ki imajo težave z branjem; od 7. let dalje	za bralce z disleksijo; med 9. in 12. let	za bralce z disleksijo; med 9. in 12. let
ocena iz priročnika za branje kakovostnih mladinskih del – kriterij pionijske knjižnice Ljubljana					
upoštevanje kriterija Milene Košak Babuder: kriterij za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo				*ustreza merilom	*ustreza merilom
aksiološka oznaka po Kosovi tipologiji	vse tri vrednosti so upoštevane	vse tri vrednosti so upoštevane		vse tri vrednosti so izpolnjene	vse tri vrednote so ustrezno izpolnjene
moj kritični pogled na literarno besedilo	*poučno *izvirno *zakladnica slovenskega naroda	*poučno *izvirno *zakladnica slovenskega naroda	*navodila, vaje za izboljšanje branja *končna pohvala in spodbuda *opora	*humor *nonsens *sporočilno *recepcija *problemska tematika *bralno-razvojno kvaliteto	*problemska tematika *tabu teme *dovršенost
končna oznaka kakovosti literarnega besedila	zelo priporočljivo in kakovostno	zelo priporočljivo in kakovostno	zelo priporočljivo in kakovostno	zelo priporočljivo in kakovostno	zelo priporočljivo in kakovostno

avtor in naslov literarnega besedila	A. Kermauner: <i>Kakšne barve je tema</i>	A. Kermauner: <i>Orionov meč</i>	A. Kermauner: <i>Berenikini kodri</i>	J. Frey: <i>Velike zelene oči</i>	D. Kunaver: <i>Z lepim vedenjem v lepše čase</i>
žanrska določitev	**separat	roman	roman	roman	**kratka proza
starost ciljnih bralcev in njihova specifičnost	o slepih in slabovidnih; od 15. let naprej	o slepih in slabovidnih; od 13. let naprej	o slepih in slabovidnih; od 13. let naprej	o slepih in slabovidnih; od 15. let naprej	za gluhe in naglušne; od 9. let naprej
ocena iz priročnika za branje kakovostnih mladinskih del – kriterij pionijske knjižnice Ljubljana					
upoštevanje kriterija Milene Košak Babuder: kriterij za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo	vse tri vrednosti so upoštewane	vse tri vrednosti so upoštewane	vse tri vrednosti so upoštewane	vse tri vrednosti so upoštewane	
aksiološka oznaka po Kosovi tipologiji					
moj kritični pogled na literarno besedilo	*informiranje Izastareli podatki	*tabu tema *tujji izrazi *ne moralizira	*stremi k specifični primanjkljaja *nauk *tabu tema	*poučno *tabu tema	*sporočilno *izvirno
končna oznaka kakovosti literarnega besedila	kakovostno	zelo priporočljivo in kakovostno	zelo priporočljivo in kakovostno	zelo priporočljivo in kakovostno	zelo priporočljivo in kakovostno

avtor in naslov literarnega besedila	D. Kenda Hussu: <i>Zmajček Topotajček</i>	R. Gilmore: <i>Prijateljica kot je Zila</i>	U. Emeršič: <i>Balki – prav poseben muc</i>	N. Channa: <i>Žrafek Filip... ki se je spremenil</i>	A. Kermauner: <i>Tema ni en črn plašč</i>
žanrska določitev	kratka proza	roman	slikanica	slikanica	**poučno leposlovje
starost ciljnih bralcev in njihova specifičnost	o razumevanju drugačnih; med 7. in 9. let	o razvojnih motnjah; od 15. let naprej	o razumevanju drugačnih; za bralce začetnike	o encefalitisu; med 7. in 9. let	o slepih in slabovidnih; med 9. in 12. let
ocena iz priložnika za branje kakovostnih mladinskih del – kriterij pionijske knjižnice Ljubljana	*problemska pripoved *psihološka prepričljivost *spodbuda razmišljanju				
upoštevanje kriterija Milene Košak Babuder: kriterij za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo	vse tri vrednosti so upoštevane	vse tri vrednosti se prepletajo	samo etična vrednost je v ospredju	spoznavna vrednost je v ospredju, estetska vrednost ni upoštevana	vse tri vrednosti so upoštevane
moj kritični pogled na literarno besedilo	*stremi k specifični primanjkljaja *poučno *sporočilno	*poučno *dovršeno	*poučno !jezikovno kakovostno !besedilo !ilustracijah	*inovativno !premaloprepričljivo !ni dovolj izvirno	*poučno *specifičnost težav *umetniško
končna oznaka kakovosti literarnega besedila	kakovostno	zelo priporočljivo in kakovostno	ne izpolnjuje kriterijev	povprečno	zelo priporočljivo in kakovostno

avtor in naslov literarnega besedila	J. Vidmar: <i>Moja Nina</i>	M. Neuringer Levy: <i>On je poseben</i>	S. Lazai: <i>Benjamin: moja mama je posebna</i>	K. Kesič Dimić: <i>Nino in ADi HoDko</i>	K. Kesič Dimić: <i>Človek, ne spomni se</i>
žanrska določitev	roman	roman	slikanica	slikanica	kratka proza
starost ciljnih bralcev in njihova specifičnost	o Downovem sindromu: med 9. in 12. let	o motnjah v jezikovnem razvoju; med 9. in 12. let	o multipli sklerozi; med 7. in 9. let	o motnji pozornosti; med 7. in 9. let	o demenci; med 7. in 9. let
ocena iz priročnika za branje kakovostnih mladinskih del – kriterij pionijske knjižnice Ljubljana	*kakovostno				
upoštevanje kriterija Milene Košak Babuder: kriterij za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo					
aksitološka oznaka po Kosovi tipologiji	vse tri vrednosti so izpolnjene	vse tri vrednosti so izpolnjene	vse tri vrednosti so izpolnjene	estetska vrednost je spregledana	vse tri vrednosti so upoštewane
moj kritični pogled na literarno besedilo	*nova tematika *poučno	*poučno *fabulativno prepričljivo *zvočno	*nova spoznanja *naloge za obnovo zgodbe	*poučno *izvirno !manjka zvočnost !površno !ni dovolj razlage bolezni !ilustracije besedilo čez	*specifična problema *nova vsebina *izvirno
končna oznaka kakovosti literarnega besedila	zelo priporočljivo in kakovostno	kakovostno	kakovostno	povprečno	kakovostno

avtor in naslov literarnega besedila	M. Marchetta: <i>Reševanje Francese</i>	S. Kaysen: <i>Prekinjeno deklestvo</i>	S. Boonen in G. Bosschaert: <i>Očka s peruti</i>	B. Biobel: <i>Nič mi ni</i>	R. Baetens: <i>Ploha solz</i>
žanrska določitev	roman	roman	kratka proza	roman	roman
starost ciljnih bralcev in njihova specifičnost	o duševnih motnjah; od 15. let naprej	o duševnih motnjah; od 15. let naprej	o duševnih motnjah; med 9. in 12. let	o duševnih motnjah; od 15. let naprej	o shizofreniji; med 9. in 12. let
ocena iz priročnika za branje kakovostnih mladinskih del – kriterij pionirske knjižnice Ljubljana	*kakovostno	*avtobiografija	*kakovostno	*kakovostno	*kakovostno
upoštevanje kriterija Milene Košak Babuder: kriterij za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo					
aksiološka oznaka po Kosovi tipologiji	vse tri vrednosti so v ospredju	vse tri vrednosti so v ospredju	viden je preplet vseh treh vrednosti	vse tri vrednosti so izpolnjene	vse tri vrednosti so izpolnjene
moj kritični pogled na literarno besedilo	*sporočilno *tabu tema *upoštevanje starosti bralca	*fabulativno prepričljivo *izvirno *sporočilno	*poučno !nerazumljivo	*tabu tema *poučno *sporočilno *fabulativno prepričljivo	*terapija *tabu teme
končna oznaka kakovosti literarnega besedila	kakovostno	kakovostno	povprečno	kakovostno	kakovostno

avtor in naslov literarnega besedila	L. Ely: <i>Luka je med nami</i>	A. Wyckmans in A. De Leener: <i>Očka ni nikdar utrujen</i>	K. Trostmann: <i>Najboljši očka na svetu</i>	R. Rushton: <i>Reci, da sem v redu</i>	B. Minne: <i>Priповed o gospe veверici in ostalih živalih v mamini glavi</i>
žanrska določitev	slikanica	slikanica	slikanica	roman	kratka proza
starost ciljnih bralcev in njihova specifičnost	o avtizmu; med 7. in 9. let	o duševnih motnjah; med 7. in 9. let	o duševnih motnjah; med 7. in 9. let	o duševnih motnjah; med 12. in 15. let	o duševnih motnjah; med 9. in 12. let
ocena iz priročnika za branje kakovostnih mladinskih del – kriterij pionijske knjižnice Ljubljana	*odlično *pomembne ilustracije	*kakovostno	*kakovostno	*kakovostno	*kakovostno
upoštevanje kriterija Milene Košak Babuder: kriterij za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo	vse tri vrednosti so v ospredju	vse tri vrednosti so vidne	vse tri vrednosti so vidne	vse tri vrednosti so v ospredju	vse tri vrednosti so v ospredju
aksiološka oznaka po Kosovi tipologiji					
moj kritični pogled na literarno besedilo	*tabu tema *izvirno *receptija *bralno-razvojni kriterij	*tabu tema *sporočilno !neprimerno glede na starost bralca !nejasno !nakopičeni podatki	*poučno *razgibano *tabu tema *izvirne ilustracije *zadolžitvev bralca *receptija	*poučno *problemska tematika *sporočilno	*realni dogodki *tabu tema *tankočutno *sporočilno
končna oznaka kakovosti literarnega besedila	kakovostno	povprečno	kakovostno	kakovostno	kakovostno

avtor in naslov literarnega besedila	K. Hoopmann: <i>Vse macke imajo Aspergerjev sindrom</i>	M. Haddon: <i>Skrivnostni primer ali kdo je umoril psa</i>
žanrska določitev	knjiga	roman
starost ciljnih bralcev in njihova specifičnost	o Aspergerjevem sindromu; za otroke in odrasle	o avtizmu; od 15. let naprej
ocena iz priročnika za branje kakovostnih mladinskih del – kriterij pionirske knjižnice Ljubljana		*»over-cross« besedilo
upoštevane kriterije Milene Košak Babuder: kriterij za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo		
aksioška oznaka po Kosovi tipologiji	vse tri vrednosti so vidne	vse tri vrednosti so v ospredju
moj kritični pogled na literarno besedilo	*izvirno *sporočilno *tabu tema	*izvirno *zanimivo *nova tematika *nova spoznanja *sporočilno *upoštevane starosti
končna oznaka kakovosti literarnega besedila	kakovostno	zelo priporočljivo in kakovostno

Ob koncu obravnave korpusa izbranih literarnih besedil je mogoče trditi, da je vse več zbirk in knjig, ki govorijo o tabu temah. Dejansko gre za literarna besedila, ki so pisana za otroke, v njih pa gre za opisovanje in razlago tabujske tematike, ki je blizu tako polnočutnim otrokom kot tudi otrokom s posebnimi potrebami.

Korpus obravnavanih besedil zaobjema dvainpetdeset literarnih del. Za kakovostne, kvalitetne in povsem izpopolnjene (glede na literarno vrednotenje in posamezne kriterije) sem označila enaindvajset literarnih besedil. Ta dela tudi zelo priporočam v branje, saj so dovršena in bralcu ponujajo vse, kar potrebuje za bralni užitek. Enako število literarnih besedil je kakovostnih, torej izpolnjujejo vse zastavljene kriterije. Šest literarnih besedil je povprečno napisanih in kljub temu, da ustrezajo kriterijem, jim manjka več izvirnosti, estetike in zvočnosti, da bi bila zanimiva in bi bralca pritegnila k branju. Taka literarna besedila potrebujejo različne dopolnitve. Štiri literarna besedila sem označila kot povsem neprimerna in neakovostna, saj ne zadoščajo osnovnim merilom kvalitete in kakovosti. Ta dela so po mojem mnenju zgrešeno zastavljena in vidno težijo le k estetski vrednosti. Med samo obravnavo, analizo in vrednotenjem literarnih besedil sem našla veliko število del, vendar po drugi strani še vedno izredno malo v primerjavi z naborom

literarnih del za otroke in mladostnike, ki ne potrebujejo posebnih prilagoditev. Naključno sem izbrala v večini slovenska dela, čeprav so prevedena literarna besedila zastopana skoraj v enakem številu. Zavedam se, da obstaja še kakšno literarno besedilo, ki ga nisem obravnavala, in sicer predvsem tuje delo, ki je prevedeno v slovenski jezik in bi zadostovalo merilom kakovosti. Dopuščam možnost dopolnitve preglednice in nadaljevanje raziskave v smeri kakovosti literarnih besedil za specifične bralce.

V nadaljevanju bom predstavila preglednico, v kateri bodo vsa navedena literarna besedila razvrščena po letu izdaje, in graf, ki bo ponazarjal vpogled v sistem Cobiss glede izvirnih in prevedenih literarnih besedil za OPP.

Preglednica obravnavanih literarnih besedil za OPP glede na leto izdaje:

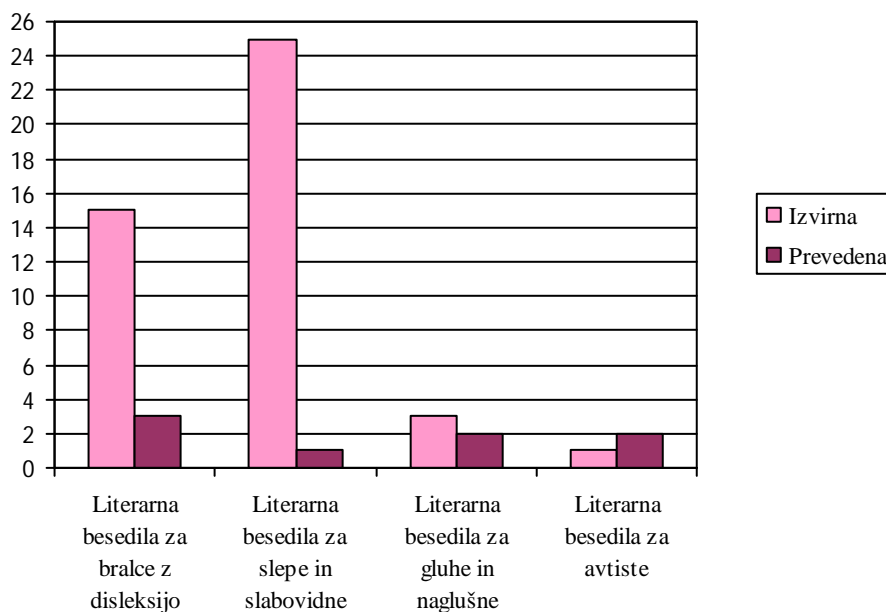
leto izdaje	avtor in naslov dela
1996	Aksinja Kermauner: <i>Kakšne barve je tema</i> *separat
1996	Dušica Kunaver: <i>Z lepim vedenjem v lepše čase</i> *priročnik
2001	Aksinja Kermauner: <i>Tema ni en črn plašč</i> *priročnik
2001	Katarina Kesič Dimić: <i>Človek, ne spomni se</i>
2002	Brigitte Blobel: <i>Nič mi ni</i>
2002	Susanna Kaysen: <i>Prekinjeno deklišтво</i>
2004	Aksinja Kermauner: <i>Snežna roža: tipna slikanica za slepe</i>
2004	Janja Vidmar: <i>Moja Nina</i>
2004	Mark Haddon: <i>Skrivnostni primer ali kdo je umoril psa</i>
2005	Jana Frey: <i>Velike zelene oči</i>
2005	Rachna Gilmore: <i>Prijateljica, kot je Zila</i>
2005	Rosie Rushton: <i>Reci, da sem v redu</i>
2006	Aksinja Kermauner: <i>Berenikini kodri</i>
2006	Anne Wyckmans in Anne-Mie De Leener: <i>Očka nikdar ni utrujen</i>
2006	Nimmi Channa: <i>Žirafek Filip... ki se je spremenil</i>

2006	Stefanie Lazai: <i>Benjamin: moja mama je posebna</i>
2007	Melina Marchetta: <i>Reševanje Francesce</i>
2007	Mojiceja Podgoršek: <i>Medo reši vsako zmedo</i>
2007	Urša Emeršič: <i>Balki – prav poseben muc</i>
2007	Stefan Boonen in Greet Bosshaert: <i>Očka s perutmi</i>
2008	Aksinja Kermauner: <i>Orionov meč</i>
2008	Brigitte Minne: <i>Pripoved o gospe veverici in ostalih živalih v mamini glavi</i>
2008	Mojiceja Podgoršek: <i>Črviva zgodba</i>
2008	Myrna Levy Neuringer: <i>On je poseben</i>
2008	Zdenka Hliš: <i>O petelinčku</i>
2009	Karmen Korez: <i>Čisto poseben levček Leon</i>
2009	Kathy Hoopmann: <i>Vse mačke imajo Aspergerjev sindrom</i>
2009	Lesley Ely: <i>Luka je med nami</i>
2009	Mojiceja Podgoršek: <i>O polžu, ki je kupoval novo hiško</i>
2009	Rob Baetens: <i>Ploha solz</i>
2010	Aesopus: <i>Osel in pes</i>
2010	Aksinja Kermauner: <i>Žiga špaget gre v širni svet</i>
2010	Bojana Caf: <i>Škrat Črkovil</i>
2010	Damjana Kenda Hussu: <i>Kamaroni s parabajzovo omako</i>
2010	Katarina Kesič Dimic: <i>Nino in ADi HoDko</i>
2010	Liljana Praprotnik Zupančič: <i>Zakaj so zebre progaste? Posebna izdaja v Braillovi pisavi</i>
2010	Mojiceja Podgoršek: <i>Čarovnica Uršula</i>
2010	Mojiceja Podgoršek: <i>Škratja šola</i>
2011	Damjana Kenda Hussu: <i>Čudežno zdravilo za Zalo</i>
2011	Henrik Riko Zupan: <i>Kako je nastalo Blejsko jezero</i>
2011	Katarina Kesič Dimic: <i>Niki se zgodi pravljica</i>
2011	Lorena Siminovich: <i>Radi imamo sadje</i>

2011	Nataša Kordiš: <i>Mojca Pokrajculja: Koroška ljudska pripovedka v slovenskem znakovnem jeziku</i>
2012	Damjana Kenda Hussu: <i>Zmajček Topotajček</i>
2012	Juan Kruz Igerabide: <i>Jona in prestrašeni hladilnik</i>
2012	Katarina Kesič Dimic: <i>Skrivnost X 4</i>
2012	Kerstin Trostmann: <i>Najboljši očka na svetu</i>
2012	Nataša Kordiš: <i>Peter Klepec: priredba slovenske ljudske pravljice v slovenskem znakovnem jeziku</i>
2012	Patxi Zubizarreta: <i>Usoa, prišla si kot ptica</i>
2012	Tereza Žerdin: <i>Nesrečko: Zgodbe za otroke, ki ne marajo brati *priročnik</i>
2013	Mariasun Landa: <i>Ko so mačke tako same</i>
2013	Mariasun Landa: <i>Krokodil pod posteljo</i>

Glede na preglednico lahko zaključim, da je viden porast izdaje literarnih besedil za OPP po letu 2000, ko se je javnost začela zavedati pomena pojma integracije, povečala se je tudi ozaveščenost o prilagoditvah, ki jih OPP potrebujejo. V zadnjih treh letih (2009–2012) se je število prilagojenih gradiv povečalo, saj se veliko število učiteljev, pedagogov in staršev vsakodnevno srečuje z OPP in v ta namen se širi izdaja tovrstnih gradiv. Ker sem nalogo zaključevala v sredini leta 2013, nisem obravnavala veliko literarnih besedil, ki so bila izdana v tekočem letu. Dopusčam možnost dopolnitve preglednice.

Graf 12: Razmerje med izvirnimi in prevedenimi literarnimi besedili za OPP¹⁴

V grafu je prikazano stanje nabora izvirnih in prevedenih literarnih besedil za OPP, kot so vnešena v sistemu Cobiss. Namreč, literarna besedila za otroke s posebnimi potrebami je zelo težko najti, saj so v sistemu Cobiss neenotno razvrščena in označena. Pretresljivo in ob enem zaskrbljujoče je spoznanje, da v sistemu Cobiss manjka jasen pregled literarnih besedil glede na specifikke primanjkljaja bralcev. Sama sem se zato pri iskanju nabora omenjenih besedil posluževala fizičnega iskanja na knjižnih policah raznih knjižnic, saj mi sistem Cobiss ni nudil jasnega pregleda korpusa takih besedil. Ob koncu obravnave sem sklenila, da v sistemu Cobiss skušam najti omenjena besedila, predvsem po ključnih besedah, za katere sem izbirala določene specifikke primanjkljajev bralcev. Graf tako predstavlja skupek literarnih besedil glede na različne specifikke primanjkljajev, ki so izvirno slovenska in prevedena dela. Med omenjenim naborom v sistemu Cobiss so možna manjša odstopanja (od navedenih števil najdenih besedil). Število besedil s temi oznakami pa je kljub temu alarmantno nizko v primerjavi s korpusom besedil, ki sem jih uspela najti sama (seveda tudi ta ni popoln in ga bo mestoma gotovo še treba dopolniti). Ker je nabor besedil za OPP pomanjkljiv, je razumljivo, da so starši in pedagogi pri iskanju takih besedil za svoje otroke postavljeni pred velik izziv. Zaključim lahko, da sem pričakovala, da bo prevedenih literarnih besedil več, vendar se je pri vpogledu v sistem pokazalo nasprotno. Kljub

¹⁴ Podatki so zbrani glede na sistem Cobiss.

temu lahko trdim, da je v primerjavi z izvirnimi literarnimi besedili prevedenih vsekakor več. Sama sem med knjižnimi policami namerno iskala predvsem izvirno slovenska besedila, saj me je zanimalo dejansko stanje. Povsem jasno je, da je prilagojenih in izvirnih besedil za OPP lepo število, vendar v primerjavi z naborom besedil v tujih jezikih še vedno komaj opazno.

Ob pogledu na obe ugotovitvi lahko primerjam tudi izdajo izvirnih in prevedenih literarnih besedil glede na letnice in zaključim, da so tuja gradiva izšla že prej, izvirna slovenska prihajajo v ospredje in povečuje se izdaja (v večjem obsegu) šele v zadnjih petih letih.

4.5 Oznake knjig glede na skladnost s priporočili za določeno kategorijo otrok

Med analizo literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami, predvsem pri besedilih, ki so primerna za bralce z disleksijo, sem opazila, da je kar nekaj del označenih s posebno oznako *Oblikovano v skladu s priporočili za oblikovanje gradiv za bralce z disleksijo*. Te oznake so različne, na primer: »Primerno za bralce z disleksijo, Prijazno bralcem z disleksijo, Igrivo branje ...« Kot rečeno, gre največkrat za označbo gradiv za bralce z disleksijo, pa tudi za bralce začetnike in podobno označena besedila. Predvsem specializirane založbe na ta način bralce informirajo z vsebino dela. Največkrat pa oznak na knjigah ni in zato je iskanje primerne literature oteženo.

Mojca Dolgan Petrič v svojem prispevku *Knjižnične storitve za uporabnike s posebnimi potrebami* (2007) pravi, da bi bilo za vse uporabnike in knjižničarje dobrodošlo, če bi bile knjige tudi v spletnem katalogu COBISS označene s posebno predmetno oznako in tako ustrezno kategorizirane, saj bi jih na tak način lažje našli (Dolgan Petrič 2007: 76). Kot sem tudi sama opazila, omenjenih oznak v sistemu Cobiss niso upoštevali, zato je iskanje oteženo.

Oznake za skladnost oblikovanja literarnih del so lahko dobrodošle, če so označene na primernih, kvalitetnih knjigah. V nasprotnem primeru gre za zavajanje in propagando literarnih del, ki ne ustrezajo merilom kakovosti. Glede na to, da sem tudi sama v namen raziskave veliko iskala med knjižnimi policami in srečala le malo knjig, ki so bile označene s posebno oznako, menim, da bi teh oznak moralo biti več, saj pomagajo najti pravo, primerno in kvalitetno vsem, ki potrebujejo primerno knjigo za določeno skupino bralcev. Verjetno obstajajo tudi mnenja, da take oznake etiketirajo in se osredotočajo samo na primanjkljaje, vendar menim, da to ni namen teh oznak. Oznake naj bodo, vendar le na literarnih besedilih, ki so resnično kakovostna po vseh

merilih in so tako odlično izhodišče za to, da tudi otroci s posebnimi potrebami dobijo svojo najljubšo knjigo.

5 ZAKLJUČEK

Otrok s posebno potrebo ni prizadet otrok, ampak tisti, ki potrebuje določene prilagoditve in integracijo. V magistrskem delu sem z izbranim korpusom obravnavanih besedil dokazala, da je literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami še zlasti v zadnjem času precej, vendar še vedno malo v primerjavi z naborom literarnih besedil za otroke, ki ne potrebujejo prilagojenih gradiv. Menim, da večina otrok s posebnimi potrebami ne potrebuje posebnih knjig, saj so največkrat sposobni prebirati enako literaturo kot vsi ostali otroci in mladostniki. Izrednega pomena pri njihovi skupini pa so prilagoditve, ki se glede na primanjkljaje tudi med seboj razlikujejo. Največkrat vsebina sama ne pomeni toliko, kot prilagoditve gradiva za potrebe določenega otroka. Ker je vsem otrokom in mladostnikom potrebno približati knjige v njihov vsakdan, je hkrati nujno, da ob tem ne spregledamo otrok, ki se spopadajo s posameznimi potrebami. Tudi oni si namreč zaslužijo spoznati skrivni svet zgodb in junakov ter se z njimi poistovetiti. Vsekakor imajo pravico do branja in razumevanja prebranega. Prav zato so zanje prirejena literarna besedila zelo pomembna, vendar se je pri tem potrebno vprašati o kakovosti, saj ni vsako delo primerno.

Ni vsako delo, ki je lepo oblikovano in označeno kot besedilo, oblikovano skladno s priporočili za določeno kategorijo bralca, primerno, saj vsi avtorji ne stremijo k izpolnitvi meril kakovosti. S svojim magistrskim delom zato skušam podati nazoren pregled korpusa literarnih besedil, po katerem lahko seže vsak starš ali učitelj, ki poučuje otroka s primanjkljajem in izbira med literarnimi besedili glede na posamezno specifiko primanjkljaja svojega otroka. Obenem moj pregled besedil za otroke s posebnimi potrebami opozarja na kakovost literarnih besedil. Prek analize literarnih besedil za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami lahko zaključim, da je literarnih besedil precej, med njimi pa je treba poiskati pravo, primerno in kakovostno delo, ki bo otroku širilo obzorje, podajalo nova spoznanja in mu nudilo estetski užitek ob branju. Mladi bralci brez primanjkljajev lahko ob prebiranju navedenega korpusa besedil razvijejo občutek za empatijo in spoznajo svet in občutja otrok s posebnimi potrebami. Med številnimi prevedenimi deli sem prek analize literarnih besedil naštel in obravnavala veliko izvirnih slovenskih del, ki so prav tako kakovostna in primerna za bralce s posebnimi potrebami. Veliko slovenskih založb, društev in zvez si prizadeva za uravnoteženo izdajanje slovenske in tuje literature, ki širi razpoložljiv nabor knjig za otroke s posebnimi potrebami.

Anketni vprašalnik mi je ponudil vpogled v problem in potrebe strokovnjakov, ki delujejo na področju vzgoje in izobraževanja OPP. Pridobljene odgovore sem v nadaljevanju primerjala z dejanskim stanjem, ko sem se poglobila v pomen kakovostnih literarnih besedil in v samo infrastrukturo mladinske književnosti za OPP. Spoznanja in že oblikovane kriterije sem združila in tako prek korpusa literarnih besedil za OPP oblikovala prvi pregled prilagojenih gradiv za OPP v slovenskem prostoru, pri tem me je še posebej zanimala kakovost izdanih besedil. Zavedanje o pomenu kvalitete izdanih literarnih besedil je bistveno. Ni vsako literarno delo na knjižni polici primerno in kvalitetno. Oznake na knjigah naj bodo v pomoč, vendar moramo kljub temu uporabiti kritično oko in gradivo preučiti, ali je dejansko pravilno prilagojeno in služi svojemu namenu. Vsak, ki ima stik z OPP, je odgovoren za njegov bralni razvoj. Sama se kot pedagoginja zavedam pomena vloge šolskega predavatelja, ki nosi veliko odgovornost za vzgojo branja otrok, tudi OPP. Švicarski pedagog, humanist in mislec Johann Pestalozzi je poudarjal, da je moč vzgoje v spodbujanju moči, ki je v naravi otroka. Vsako izobraževanje mora temeljiti na razvoju uma, srca in roke. Največkrat pa je razvoj srca spregledan. Pomembno je, da se razvijemo v dobre ljudi s posluhom za bližnje. Naučiti se moramo priznavati dobro, saj le tako odpravljamo slabo. Ker pa je v vsaki šoli več otrok s posameznimi primanjkljaji, se moramo učitelji in pedagogi zavedati, da imamo toliko večjo odgovornost tudi pri izbiri literarnih besedil zanje. »Učitelj, ki zna ustvariti vsem, še posebno pa otrokom s posebnimi potrebami, primerno socialno in učno okolje, je osrednji člen uspešnosti tega ukrepa« (Marentič Požarnik 2003: 105). S tem citatom se v celoti strinjam in kot pravi maorska modrost bodo »šibkejši« na tak način dobili priložnost, da se vsaj delno znebijo svojih šibkosti in postanejo močnejši.

Naš odnos do drugačnih se torej mora spremeniti. Bodimo Veliki O (iz dela *Manjkajoči košček sreča Veliki O*, ki sem ga navedla v uvodu svojega magistrskega dela) – osebe z veliko začetnico in dajmo otrokom s posebnimi potrebami možnost, da spoznajo igriv svet zgodb in ob tem sami prebirajo in rastejo skupaj s knjigami kot vsi ostali bralci. Ostalim polnočutnim otrokom pa z izdajo in obravnavo literarnih besedil, ki pripovedujejo zgodbe o ljudeh s posebnimi potrebami, pokažimo, kako pomembno je prisluhniti šibkejšim, jim pomagati in jim nuditi oporo. Le na tak način bodo tudi mladostniki postali strpni in se zavedali pomena pravic in vrednot vseh ljudi.

6 VIRI IN LITERATURA

AESOPUS. (2010). *Osel in pes*. Ljubljana: Piano.

BAETENS, R. (2009). *Ploha solz*. Maribor: Ozara Slovenija.

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju. (2011). [Dostopno dne 15. januarja 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.belaknjiga2011.si/>

BLAŽIČ, M. M. (2011). *Branja mladinske književnosti: izbor člankov in razprav*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

BLAŽIČ, M. M. (2009). *Infrastruktura slovenske mladinske književnosti*. V Stabej, M. (ur.) (2009). *Infrastruktura slovenščine in slovenistike*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

BLOBEL, B. (2002). *Nič mi ni*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

BOONEN, S. in BOSSCHAERT, G. (2007). *Očka s perutmi*. Ljubljana: Ozara Slovenija.

BRVAR, R. (2010). *Dotik znanja: slepi in slabovidni učenci v inkluzivni šoli*. Ljubljana: Modrijan.

BRVAR, R. (2005). *Kaj, kako? Zakaj tako? Predstavitev inovacij, adaptacij in izboljšav pri pouku s slepimi in slabovidnimi učenci*. Ljubljana: Mondena.

CAF, B. (2010). *Škrat Črkovil*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.

CHANNA, N. (2006). *Žirafek Filip ... ki se je spremenil*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta, Katedra za pediatrijo, Podiplomski študij otroške nevrologije.

ČERNE, T. (2008). *Spremna beseda*. V Hliš, Z. (2008). *O petelinčku*. Ljubljana: Družba Piano, str. 16.

DOLGAN PETRIČ, M. (2007). Knjižnične storitve za uporabnike s posebnimi potrebami: priporočila za delo z osebami z disleksijo. *Šolska knjižnica*. Letn. 17, št. 2 (2007), str. 72–78.

Društvo Bralna značka Slovenije. (2013). [Dostopno dne 27. februarja 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.bralnaznacka.si/>

Društvo Bravo – društvo za pomoč otrokom in mladostnikom s specifičnimi učnimi težavami. (2011). *O društvu*. V Kenda Hussu, D. (2011). *Čudežno zdravilo za Zalo*. Ljubljana: Forma 7.

Društvo gluhih in naglušnih Ljubljana. *Obvestila: Peter Klepec v oddaji Prisluhnimo tišini*. (Postavljeno dne 19. 11. 2012.) [Dostopno dne 1. aprila 2013.] Dostopno na spletnem naslovu: <https://sites.google.com/site/dgnljubljana/novice/obvestila-peter-klepec-v-oddaji-prisluhnimo-tišini>

Društvo Ozara Slovenije. (2008). *Druge Ozarine knjige za otroke in mladostnike*. V Minne, B. (2008). *Pripoved o gospe Veverici in ostalih živalih v mamini glavi*. Ljubljana: Ozara Slovenije.

Dyslexia Style Guide. (2013). [Dostopno dne 10. aprila 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.bdadyslexia.org.uk/about-dyslexia/further-information/dyslexia-style-guide.html>

ELY, L. (2009). *Luka je med nami*. Kranj: Damodar.

EMERŠIČ, U. (2007). *Balki – prav poseben muc*. Ljubljana: Zveza Sožitje – zveza društev za pomoč osebam z motnjami v duševnem razvoju.

FREY, J. (2005). *Velike zelene oči*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

GILMORE, R. (2005). *Prijateljica, kot je Zila*. Dob pri Domžalah: Miš.

GLOBAČNIK, B. (2011). *Spremna beseda: Vse kar prilagodimo za otroke s posebnimi potrebami je dobro za vse otroke*. V Zupan, H. R. (2011). *Kako je nastalo Blejsko jezero*. Bled: samozaložba M. & H. R. Zupan, str. 33.

HADDON, M. (2004). *Skrivnostni primer ali kdo je umoril psa*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

HARAMIJA, D. (2012). *Kako izbrati kakovostno knjigo?* V Jamnik, T. in Haramija, D. (ur.) (2012). *Branje otrok v predšolskem in zgodnjem šolskem obdobju, branje otrok z različnimi posebnimi potrebami*. Ljubljana: Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS, str. 23-24.

HLIŠ, Z. (2008). *O petelinčku*. Ljubljana: Društvo Piano.

HOOPMANN, K. (2009). *Vse mačke imajo Aspergerjev sindrom*. Kranj: Damodar.

IGERABIDE, J. K. (2012). *Jona in prestrašeni hladilnik*. Medvode: Založba Malinc.

IVANČIČ, A. (2010). *Knjige v kretnji*. V Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije. (Postavljeno dne 23. 6. 2010.) [Dostopno dne 1. aprila 2013] Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.zveza-gns.si/zanimivosti/knjige-v-kretnji>

IVANČIČ, A. (2012). *Mojca Pokrajculja v znakovnem jeziku*. V Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije. (Postavljeno dne 16. 7. 2012.) [Dostopno dne 1. aprila 2013] Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.zveza-gns.si/slovenija/mojca-pokrajculja-v-znakovnem-jeziku>

JAMNIK, T. (2011 a). *Čisto poseben bralec*. V Bukla [Dostopno 2. maja 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.bukla.si/?action=clanki&limit=24&order_by=0&article_id=1242

JAMNIK, T. (2011 b). *Christopher, Luka, Nina, Zila, Kitty, Francesca, gospod Sommer in drugi ... so med nami!: motnje v razvoju in druge duševne bolezni v otroških in mladinskih knjigah zadnjih let*. V Bukla [Dostopno 2. maja 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.bukla.si/?action=articles&article_id=1484

JAMNIK, T. (2012). *Približno tretjina mladinskih knjig je dobrih*. V Delo, Letn. 54, št. 72 (27. marec 2012), str. 15.

JAMNIK, T. in HARAMIJA, D. (ur.) (2012). *Branje otrok v predšolskem in zgodnjem šolskem obdobju, branje otrok z različnimi posebnimi potrebami: simpozij Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS in Otrok in knjiga*. Ljubljana: Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS.

JAMNIK, T. in PICCO, K. (2011). *Knjige za mlade bralce s posebnimi potrebami*. V Kemperle, K. (ur.) (2011). *Geneze – poti v bistroumne nesmisle: Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig*. Ljubljana: Mestna knjižnica.

KAVKLER, M. in KOŠAK BABUDER, M. (ur.) (2007). *Učenci s specifičnimi učnimi težavami: skriti primanjkljaji – skriti zakladi*. Ljubljana: Bravo – društvo za pomoč otrokom in mladostnikom s specifičnimi učnimi težavami.

KAYSEN, S. (2002). *Prekinjeno deklišstvo*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

KENDA HUSSU, D. (2011). *Čudežno zdravilo za Zalo: zgodba iz mestnih ulic*. Ljubljana: Forma 7.

KENDA HUSSU, D. (2012). *Zmajček Topotajček*. Ljubljana: Forma 7.

KERMAUNER, A. (2006). *Berenikini kodri*. Dob pri Domžalah: Miš.

KERMAUNER, A. (2012). *Kako motivirati otroke za branje s tipnimi slikanicami*. V Jamnik, T. in Haramija, D. (ur.) (2012). *Branje otrok v predšolskem in zgodnjem šolskem obdobju, branje otrok z različnimi posebnimi potrebami*. Ljubljana: Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS, str. 8-9.

KERMAUNER, A. (1996). *Kakšne barve je tema?* Ljubljana: Zavod za slepo in slabovidno mladino.

KERMAUNER, A. (2009). *Na drugi strani vek (Opis prvoosebne fenomenološke raziskave – kako je biti slep)*. Ljubljana: Študentska založba.

KERMAUNER, A. (2008). *Orionov meč*. Dob pri Domžalah: Miš.

KERMAUNER, A. (2001). *Tema ni en črn plašč*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

KERMAUNER, A. (2013). *Tipanke v vsako slovensko knjižnico*. V Kulturni bazar 2013, Bralno društvo Slovenije, Ljubljana, 12. 3. 2013: Okrogla miza »Tudi mi lahko beremo!«

[Citirano dne 4. aprila 2013]. Dostopno na spletnem naslovu:http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDUQFjAB&url=http%3A%2F%2Ftre.sik.si%2Fmain%2Fizobrazevanje%2Fpdk2011%2F13_Kermauner_Aksinja_-_ZSSM.ppt&ei=sThdUf2fBcqJtQbzilGACg&usq=AFQjCNEcswcKCsCkJCeHfeNdh2iujKPIg&sig2=sZIZSZXxS9RDvTfBtrYVBA&bvm=bv.44770516,d.Yms

KERMAUNER, A. (2004). *Snežna roža: tipna slikanica za slepe*. Dob pri Domžalah: Miš.

KERMAUNER, A. (2010). *Žiga špaget gre v širni svet*. Dob pri Domžalah: Miš.

KESIČ DIMIČ, K. (2013). *Branje in črkovanje*. [Dostopno dne 19. marca 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.disleksija.si/branje-in-crkovanje/#more-17>

KESIČ DIMIČ, K. (2011). *Človek, ne spomni se*. Ljubljana: Alba 2000.

- KESIČ DIMIČ, K.** (2010). *Kamaroni s parabajzovo omako*. Ljubljana: Alba 2000.
- KESIČ DIMIČ, K.** (2011). *Niki se zgodi pravljica*. Ljubljana: Alba 2000.
- KESIČ DIMIČ, K.** (2010). *Nino in ADi HoDko*. Ljubljana: Alba 2000.
- KESIČ DIMIČ, K.** (2010). *Skrivnost X 4*. Ljubljana: Alba 2000.
- KORDIŠ, N.** (2011). *Mojca Pokrajculja: Koroška ljudska pripovedka v slovenskem znakovnem jeziku*. Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.
- KORDIŠ, N.** (2012). *Peter Klepec: priredba slovenske ljudske pravljice v slovenskem znakovnem jeziku*. Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.
- KOREZ, K.** (2009). *Čisto poseben levček Leon*. Ljubljana: Bravo, društvo za pomoč otrokom in mladostnikom s specifičnimi učnimi težavami.
- KORITNIK, A.** (2012). *Razvijanje komunikacijske kompetence in funkcionalne pismenosti na populaciji otrok z motnjami v duševnem razvoju z metodami recepcijske didaktike*. V Jamnik, T. in Haramija, D. (ur.) (2012). *Branje otrok v predšolskem in zgodnjem šolskem obdobju, branje otrok z različnimi posebnimi potrebami*. Ljubljana: Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS, str. 14-15.
- KOS, J.** (2001). *Literarna teorija*. Ljubljana: DZS.
- KOŠAK BABUDER, M.** (2011). *Bralne prilagoditve ter izboljšanje branja po vedenjsko-kognitivni metodi*. V Košak Babuder, M. in Velikonja M. (ur.) (2011). *Učenci z učnimi težavami: pomoč in podpora*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, str. 115-123.
- KOŠAK BABUDER, M.** (2012). *Kriterij za določitev bralnega gradiva za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo*. V Jamnik, T. in Haramija, D. (ur.) (2012). *Branje otrok v predšolskem in zgodnjem šolskem obdobju, branje otrok z različnimi posebnimi potrebami*. Ljubljana: Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS, str. 29-31.
- KOŠAK BABUDER, M.** (2010). *Spremna beseda*. V Caf, B. (2010). *Škrat Črkovil*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše, str: 30-31.

KOŠAK BABUDER, M. (2007). *Spremna beseda*. V Podgoršek, M. (2007). *Med reši vsako zmedo*. Kranj: Damodar, str. 44.

KOŠAK BABUDER, M. (2009). *Učenci z bralno napisovalnimi težavami (disleksija) – pomoč pri izbiri in obravnava vsebin za bralno značko*. V *Otrok in knjiga*, Letn. 36, št. 75, str. 63–69.

KRANJC, S. (2012). *Vloga odraslih pri razvijanju jezikovne zmožnosti otroka*. V Jamnik, T. in Haramija, D. (ur.) (2012). *Branje otrok v predšolskem in zgodnjem šolskem obdobju, branje otrok z različnimi posebnimi potrebami*. Ljubljana: Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS, str. 7.

KUNAVER, D. (1996). *Z lepim vedenjem v lepše čase*. Ljubljana: Društvo Vilko Mazi.

LANDA, M. (2013). *Ko so mačke tako same*. Medvode: Založba Malinc.

LANDA, M. (2013). *Krokodil pod posteljo*. Medvode: Založba Malinc.

LAZAI, S. (2006). *Benjamin: moja mama je posebna*. Ljubljana: Schering, Podružnica za Slovenijo.

MAGAJNA, L. (2011). *Prepoznavanje in diagnostično ocenjevanje specifičnih učnih težav pri učenju: problemi in modli*. V Magajna, L. in Velikonja, M. (ur.) (2011). *Učenci z učnimi težavami: prepoznavanje in diagnostično ocenjevanje*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.

MARCHETTA, M. (2007). *Reševanje Francesce*. Dob pri Domžalah: Miš.

MARENTIČ POŽARNIK, B. (2012). *Psihologija učenja in pouka: temeljna spoznanja in primeri iz prakse*. Ljubljana: DZS.

MARENTIČ POŽARNIK, B. (2003). *Temelj uspešnega vključevanja učencev s posebnimi potrebami so ustrezno usposobljeni učitelji*. V Resman, M. (ur.) (2003). *Sodobna pedagogika: posebna izdaja. Integracija/inkluzija v vrtcu, osnovi in srednji šoli*. Letn. 54, posebna izdaja, str. 104–113. Ljubljana: Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije.

Mestna knjižnica Ljubljana – Pionirski oddelek. (2013). Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig. [Dostopno dne 20. aprila 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.mklj.si/index.php/prirocnik#.UXOcw0r4pHl>

MINNE, B. (2008). *Pripoved o gospe Veverici in ostalih živalih v mamini glavi*. Ljubljana: Ozara Slovenije.

MRAMOR, M. (2007). *Predgovor k slovenski izdaji*. V Boonen, S. in Bosshaert, G. (2007). *Očka s perutmi*. Ljubljana: Ozara Slovenija.

MURN, R. (2013). *Disleksija*. [Citirano dne 19. marca 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.disleksija.si/>

NEURINGER LEVY, M. (2008). *On je poseben*. Dob pr Domžalah: Miš.

OLAZIREGI, M. (2013). *Krokodil, ki ga vsi nosimo v sebi*. V Landa, M. (2013). *Krokodil pod posteljo*. Medvode: Založba Malinc.

OPARA, B. (2005). *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah; Vloga in naloga vrtcev in šol pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami; Uresničevanje vzgojno-izobraževalnih programov s prilagojenim izvajanjem in z dodatno strokovni pomočjo*. Ljubljana: Centerkontura.

PEČJAK, S. (2012). *Od porajajoče se k začetni pismenosti v prvih razredih osnovne šole – psihološki pogled*. V Jamnik, T. in Haramija, D. (ur.) (2012). *Branje otrok v predšolskem in zgodnjem šolskem obdobju, branje otrok z različnimi posebnimi potrebami*. Ljubljana: Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS, str. 5–6.

PODGORŠEK, M. (2010). *Čarovnica Uršula*. Domžale: Epistola.

PODGORŠEK, M. (2008). *Črviva zgodba*. Kranj: Damodar.

PODGORŠEK, M. (2007). *Medo reši vsako zmedo*. Kranj: Damodar.

PODGORŠEK, M. (2009). *O polžku, ki je kupoval novo hiško*. Kranj: Damodar.

PODGORŠEK, M. (2010). *Škratja šola*. Domžale: Epistola.

POGAČAR, T. (2005). *Razstava knjig za mlade s posebnimi potrebami v Bologni*. V *Otrok in knjiga* Letn. 32, št. 64, str. 65–66.

POLŠE ZUPAN, S. (2009). Bralna motivacija učencev z disleksijo v prvem triletju osnovne šole. O prvih slovenskih slikanicah, povsem prilagojenih otrokom z disleksijo. V *Šolska knjižnica*. Letn. 19, št. 1 (2009), str. 71–78.

POLŠE ZUPAN, S. (2008). *Slikanici na pot* (spremna beseda). V Podgoršek, M. (2008). *Črviva zgodba*. Kranj: Damodar, str. 39.

PRAPROTNIK ZUPANČIČ, L. (2010). *Zakaj so zebre progaste? Posebna izdaja v Braillovi pisavi*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

RADULY-ZORGO, E. (2010). *Disleksija – vodnik za tutorje*. Ljubljana: Bravo, društvo za pomoč otrokom in mladostnikom s specifičnimi učnimi težavami.

RESMAN, M. (2003). *Integracija/inkluzija med zamisljivo in uresničevanjem*. V Resman, M. (ur.) (2003). *Sodobna pedagogika: posebna izdaja. Integracija/inkluzija v vrtcu, osnovi in srednji šoli*. Letn. 54, posebna izdaja, str. 64–83. Ljubljana: Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije.

RIJAVEC ŠKERL, A. (2012 a). Slikanica Mojca Pokrajculja v kretnji. *Iz sveta tišine: glasilo gluhih in naglušnih Slovenije*. Letn. 33, št. 4/5 (april, maj 2012), str. 13.

RIJAVEC ŠKERL, A. (2012 b). Slikanica Peter Klepec v slovenskem znakovnem jeziku. *Iz sveta tišine: glasilo gluhih in naglušnih Slovenije*, Letn. 33. št. 12 (dec. 2012), str. 15.

RIJAVEC ŠKERL, A. (2011). *Spremna beseda*. V Kordiš, N. (2011). *Mojca Pokrajculja: Koroška ljudska pripovedka v slovenskem znakovnem jeziku*. Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije, str. 1.

RIJAVEC ŠKERL, A. (2012 c). *Spremna beseda*. V Kordiš, N. (2012). *Peter Klepec: priredba slovenske ljudske pravljice v slovenskem znakovnem jeziku*. Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije, str. 1.

RUSHTON, R. (2005). *Reci, da sem v redu*. Resnično. Ljubljana: Grlica.

SAKSIDA, I. (2011). *Prepoznavanje kakovostne leposlovne literature za knjižničarje: otroška in mladinska književnost: Berimo karkoli? Ne: berimo kakovostna besedila*. V Strokovna sreda MKL, Knjižnica Otona Župančiča, 12. 1. 2011: Literarno vrednotenje mladinske književnosti. [Citirano dne 14. marca 2013] . Dostopno na spletnem naslovu [citirano dne 2. 4. 2013]: http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fcezar.nuk.unilj.si%2Fook%2Fpages%2Ffiles%2Fkakovostna%2520MK_Saksida.ppt&ei=ldpBUaWGA4ndsgae8oG4DA&usg=AFQjCNFa9b2u6GZnZcDEvE_0ZAf6aprTIA&bvm=bv.43287494,d.Yms

SILVERSTEIN, S. (1997). *Manjkajoči košček sreča veliki O*. Ljubljana: Iskanja.

SIMINOVICH, L. (2011). *Radi imamo sadje*. Ljubljana: DZS.

ŠIMNIC, F. (2011). *Spremna beseda: Knjigi na pot*. V Zupan, H. R. (2011). *Kako je nastalo Blejsko jezero*. Bled: samozaložba M. & H. R. Zupan, str. 31–32.

TAVČAR, P. (2006). *Spremna beseda*. V Wyckmans A. in De Leener A. (2006). *Očka ni nikdar utrujen!* Maribor: Ozara Slovenija.

TROSTMANN, K. (2012). *Najboljši očka na svetu*. Maribor: Ozara Slovenija.

VIDMAR, J. (2004). *Moja Nina*. Ljubljana: Založba Mladika.

Visual Stress and Dyslexia. (2007). [Dostopno dne 10. aprila 2013].

Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.lucid-research.com/documents/factsheets/Dyslexia%20and%20Visual%20Stress%20%28EDA%20Luxembourg%20Nov%202007%29.pdf>

WYCKMANS, A. in De LEENER, A. (2006). *Očka ni nikdar utrujen!* Maribor: Ozara Slovenija.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011). [Dostopno dne 15. januarja 2013].

Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201158&stevilka=2714>

Založba Alba 2000. (2013). [Dostopno dne 2. maja 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.alba2000.si/>.

Založba Damodar. (2013). [Dostopno dne 2. maja 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.damodar.si/>.

Založba Epistola. (2013). [Dostopno dne 2. maja 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://otroske-knjige.si/>.

Založba Grlica. (2013). [Dostopno dne 2. maja 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://zalozba-grlica.si/>.

Založba Malinc. (2013). [Dostopno dne 2. maja 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.malinc.si/>.

Založba Miš (2013). [Dostopno dne 2. maja 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.zalozbamis.com/>.

Založba Mladika. (2013). [Dostopno dne 2. maja 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.zalozbamladika.si/>.

ZUBIZARRETA, P. (2012). *Usoa, prišla si kot ptica*. Medvode: Založba Malinc.

ZUPAN, H. R. (2011). *Kako je nastalo Blejsko jezero*. Bled: samozaložba M. & H. R. Zupan.

ZUPANČIČ DANKO, A. (2012). *Težave pri branju in dejavniki tveganja za razvoj specifičnih učnih težav – kako lahko pomaga družina*. V Jamnik, T. in Haramija, D. (ur.) (2012). *Branje otrok v predšolskem in zgodnjem šolskem obdobju, branje otrok z različnimi posebnimi potrebami*. Ljubljana: Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS, str. 10-11.

Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije. (2013). [Dostopno dne 2. maja 2013]. Dostopno na spletni strani: <http://www.zveza-gns.si/>.

Zveza Sožitje – zveza društev za pomoč osebam z motnjami v duševnem razvoju. (2013). [Dostopno dne 2. maja 2013]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.zveza-sozitie.si/>.

ŽERDIN, T. (2003). *Motnje v razvoju jezika, branja in pisanja: priročnik za pomoč specialnim pedagogom in učiteljem pri odpravljanju motenj v razvoju jezika, branja in pisanja*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše in društvo BRAVO.

ŽERDIN, T. (2012). *Nesrečko!: zgodbe za otroke, ki ne marajo brati*. Ljubljana: T. Žerdin in Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.

7 PRILOGE

- anketni vprašalnik

Priloga 1

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani!

Sem Nina Bednařik, študentka 2. letnika slovenistike 2. stopnje, na Fakulteti za humanistiko, Univerze v Novi Gorici. V okviru magistrske naloge z naslovom *Pregled slovenskih in prevedenih otroških in mladinskih del za otroke s posebnimi potrebami* delam raziskavo, v kateri želim ugotoviti, kakšna literatura je na voljo otrokom in mladostnikom s posebnimi potrebami, kako kakovostna besedila so jim na voljo in kako primerna (glede na specifične primanjkljaje) so omenjena besedila, pa tudi koliko jih učitelji uporabljajo pri svojem delu. Moja naloga je literarnovedna, zato me prvenstveno zanima literarna kakovost otroških in mladinskih besedil.

Pred Vami je anketni vprašalnik, s katerim bom pridobila podatke, ki jih potrebujem za svojo raziskavo. Vljudno Vas prosim, da si vzamete nekaj minut (največ 15) za sodelovanje, saj mi boste na ta način pomagali pri pisanju naloge, rezultate pa bom kasneje lahko tudi objavila. Sodelovanje v raziskavi je anonimno. Zagotavljam Vam, da bom vse zbrane podatke uporabila zgolj v raziskovalne namene.

Zahvaljujem se Vam za vaš čas in sodelovanje.

Sklop vprašanj zajema Vaše splošne podatke, ter vprašanja, ki se nanašajo na literarna besedila za otroke s posebnimi potrebami. Vprašanja so sestavljena tako, da obkrožite črko pred ustreznim odgovorom ali pa sami vpišete odgovor na črte.

1. Spol: M Ž

2. Vaša strokovna izobrazba:

- a) srednješolska
- b) višješolska
- c) visokošolska, univerzitetna
- č) magisterij ali doktorat

3. Kakšna literarna besedila ponujate otrokom in mladostnikom s posebnimi potrebami?

---

4. Menite, da je literarnih besedil, ki bi bila primerna za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami, dovolj?

DA NE

5. Kdo bi moral na področju izdajanja literarnih besedil za otroke s posebnimi potrebami storiti več?

---

6. Za katere skupine otrok s posebnimi potrebami najtežje najdete primerna literarna besedila?

- a) slepi in slabovidni,
- b) otroci z motnjami v duševnem razvoju,
- c) otroci z govorno-jezikovnimi motnjami,
- č) otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami,
- d) otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja,
- e) otroci z avtističnimi motnjami.

7. Katera so najbolj kakovostna literarna besedila za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami? Naštete!

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

8. Kje najdete primerna literarna besedila za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami?

---

9. Po kakšnih merilih izbirate literarna besedila, ki jih ponujate otrokom in mladostnikom s posebnimi potrebami?

---

10. Kakšna so po Vašem mnenju kvalitetna literarna besedila za otroke s posebnimi potrebami?

---

11. Kaj kakovostna literarna besedila ponujajo tem otrokom?

---

12. Kaj menite o posebnih oznakah na knjigah, ki opozarjajo na primernost za posamezne skupine bralcev s posebnimi potrebami?

---

13. Kakšno vlogo imajo prevedena dela za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami?

---

14. Kdaj se je po vašem mnenju pri nas uveljavila potreba po pisanju kvalitetnih knjig za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami?

---

15. Bi želeli dodati še kaj?

Hvala za sodelovanje!